

JOURNAL OF BALKAN AND BLACK SEA STUDIES

Year 8

No: 14 | June 2025

Journal of Balkan and Black Sea Studies

Year 8, Issue 14

June 2025

e-ISSN: 2667-470X

editors

Editor in Chief and Owner

Mehmet HACISALİHOĞLU, Prof. Dr.,
Ludwig-Maximilians-Universität Munich
Chair of Turkology
Yıldız Technical University,
Department of Political Science and International Relations

Managing/Section Editors

History, Language and Culture:

Responsible Director: Cengiz YOLCU, PhD., Istanbul 29 Mayıs University
Neriman ERSOY HACISALİHOĞLU, Assoc. Prof. Dr., Istanbul University

Foreign Policy / International Relations:

Fuat AKSU, Assoc. Prof. Dr., Yıldız Technical University
Fatih Fuat TUNCER, Assoc. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University

Political Science / Sociology:

Jahja MUHASILOVIĆ, Assist. Prof. Dr., International University of Sarajevo
Keisuke WAKIZAKA, Assist. Prof. Dr., Istanbul Gelişim University

Language Editor

Zeynep ÖZTÜRK

Secretary

Zeyneb GÖKÇE

Scientific Board

Fuat AKSU, Assoc. Prof. Dr., Yıldız Technical University
Isa BLUMI, Prof. Dr., American University of Sharjah
Cengiz ÇAĞLA, Prof. Dr., Yıldız Technical University
Ali ÇAKSU, Prof. Dr., Balıkesir University
Bilgin ÇELİK, Assoc. Prof. Dr., Dokuz Eylül University
Krisztián CSAPLÁR-DEGOVICS, Dr., Research Centre for the Humanities, Budapest
Neriman ERSOY-HACISALİHOĞLU, Assoc. Prof. Dr., Istanbul University
Mehmet HACISALİHOĞLU, Prof. Dr., Ludwig-Maximilians-Universität Munich
Ayşe KAYAPINAR, Prof. Dr., National Defence University
Levent KAYAPINAR, Prof. Dr., Ankara University
Elçin MACAR, Prof. Dr., Yıldız Technical University
Çiğdem NAS, Assoc. Prof. Dr., Yıldız Technical University
Ali Fuat ÖRENÇ, Prof. Dr., Istanbul University
Nurcan ÖZGÜR-BAKLACIOĞLU, Prof. Dr., Istanbul University
Esra ÖZSÜER, Assoc. Prof. Dr., Istanbul University
Laçın İdil ÖZTİĞ, Prof. Dr., Yıldız Technical University
Milena PETKOVA ROBERG, Assoc. Prof. Dr., Kliment Ohridski University, Sofia
Cevdet ŞANLI, Assist. Prof. Dr., Yıldız Technical University
A. Gül TOKAY, PhD., Istanbul/London

International Advisory Board

Vermund AARBAKKE (Assist. Prof. Dr., Aristotelian University of Thessaloniki)
Fikret ADANIR (Prof. Dr., Bochum)
Yıldırım AĞANOĞLU (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)
Bülent AKYAY (Assoc. Prof. Dr., Trakya University)
Giorgi ANCHABADZE (Prof. Dr., Ilia State University, Tbilisi)
Andrey ANDREEV (Prof. Dr., Veliko Tarnovo University)
Ali ASKER (Assoc. Prof. Dr., Karabük University)
Mustafa AYDIN (Prof. Dr., Kadir Has University)
Mustafa AYDIN (Prof. Dr., İstanbul University)
Ayşegül AYDINGÜN (Prof. Dr., Middle East Technical University)
İsmail AYDINGÜN (Prof. Dr. Başkent University)
Aydın BABUNA (Prof. Dr., Boğaziçi University)
Evgeniy BAHREVSKIY (Dr., Russian Cultural and Natural Institute, Moskva)
Bojan BALKOVEC, (Assoc. Prof. Dr., Ljubljana University)
Evren BALTA (Prof. Dr., Özyeğin University)
Tsira BARAMIDZE (Prof. Dr., I. J. Tbilisi State University)
Nikica BARIĆ, (Dr. Croatian Institute of History)
Boban BATRIČEVIĆ, (Dr., University of Montenegro)
Milivoj BEŠLIN, (Dr., Belgrade University)

Kemal BEYDİLLİ (Prof. Dr., İstanbul)
 Ourania BESSİ (Dr. Birmingham University)
 Yuliya BİLETSKA (Dr. Erciyes University)
 Faruk BİLİCİ (Prof. Dr., INALCO, Paris)
 Bülent BİLMEZ (Prof. Dr., İstanbul Bilgi University)
 Nuray BOZBORA (Prof. Dr. Marmara University)
 Nazım CAFEROV (Assist. Prof. Dr., Azerbaijan State Economy University)
 Zdenko ČEPIĆ, (Prof. Dr., Institute of Contemporary History -Slovenia)
 Tihomir CIPEK, (Prof. Dr., Zagreb University)
 Merab CHUKHUA (Assoc. Prof. Dr., I. J. Tbilisi State University)
 Konrad CLEWING (Dr., Südost-Institut, Regensburg)
 Ahmet CONKER (Assist. Prof. Dr., Yıldız Technical University)
 Mitat ÇELİKPALA (Prof. Dr., Kadir Has University)
 Birgül ÇOLAKOĞLU (Prof. Dr., İstanbul Technical University)
 Krisztián CSAPLÁR-DEGOVICS (Dr., Research Centre for the Humanities, Budapest)
 Hakan DEMİR (Dr., Sakarya University)
 Birgül DEMİRTAŞ (Prof. Dr., TOBB Economics and Technology University)
 Ayşe DIETRICH (Prof. Dr., International Journal of Russian Studies)
 Ljubodrag DIMIĆ, (Prof. Dr., Belgrad University)
 Margarita DOBREVA (PhD., Institute for Balkan Studies, Sofia)
 Feridun M. EMECEN (Prof. Dr., 29 Mayıs University)
 Halit EREN (Prof. Dr., Tekirdağ Namık Kemal University)
 M. Ozan ERÖZDEN (Prof. Dr., MEF University)
 Rossitsa GRADEVA (Assoc. Prof. Dr., American University in
 Bulgaria/Blagoevgrad)
 Nevena GRAMATIKOVA (PhD., Bulgarian National Library)
 Darina GRIGOROVA (Prof. Dr., Sofia University)
 Abdurrahman GÜMÜŞ (Dr., Yıldız Technical University)
 Abdullah GÜNDOĞDU (Prof. Dr., Ankara University)
 Sadriye GÜNEŞ (Assoc. Prof. Dr., İstanbul University)
 Fuat HACISALİHOĞLU (Assoc. Prof. Dr., Ordu University)
 Ali HÜSEYİNOĞLU (Assoc. Prof. Dr., Trakya University)
 Nedim İPEK (Prof. Dr., Ondokuz Mayıs University)
 Toğrul İSMAYIL (Prof. Dr., Sütçü İmam University)
 Mümin İSOV (Assist. Prof. Dr., Trakya University)
 Husnija KAMBEROVIĆ, (Prof. Dr., Sarajevo University)
 Tomasz KAMUSELLA (Assoc. Prof. Dr., The University of St Andrews)
 Ertuğrul KARAKUŞ (Assoc. Prof. Dr., Kırklareli University)
 Ayşe KAYAPINAR (Prof. Dr., National Defense University)
 Levent KAYAPINAR (Prof. Dr., Ankara University)
 Özkan Özer KESKİN (PhD., Ordu)
 Machiel KIEL (Prof. Dr., Bonn)
 Hakan KIRIMLI (Prof. Dr., Bilkent University, Ankara)
 Markus KOLLER (Prof. Dr., Bochum University)
 Işık KUŞÇU (Assoc. Prof. Dr., Middle East Technical University)
 Şule KUT (Prof. Dr., Okan University İstanbul)
 Elçin MACAR (Prof. Dr., Yıldız Teknik University)

Hans Georg MAJER (Prof. Dr., Munich)
 Mirjana MARINKOVIĆ (Prof. Dr., Belgrade University)
 Admir MULAOSMANOVIĆ (PhD., International University of Sarajevo)
 Mirela MURGESCU (Prof. Dr., Bucharest University)
 Ghia NODIA (Prof. Dr., Ilia State University, Tbilisi)
 Hasan OKTAY (Prof. Dr., Uluslararası Vizyon University, Gostivar)
 Mehmet Akif OKUR (Prof. Dr., Yıldız Technical University)
 Mehmet ÖLMEZ (Prof. Dr., Istanbul University)
 Gencer ÖZCAN (Prof. Dr., Istanbul Bilgi University)
 Kader ÖZLEM (Assoc. Prof. Dr., Uludağ University)
 Enriketa Papa PANDELEJMONI (PhD., Tirana University)
 Ivan PARVEV (Prof. Dr., Sofia Kliment Ohridski University)
 Antoni PEHAR (PhD., Sarajevo)
 Spyridon PLOUMIDIS (PhD., National Kapodistrian University of Athens)
 Lyubomir POZHARLIEV (Dr. phil., Leibniz-Institut für Länderkunde, Leipzig)
 Radmila RADIĆ, (PhD., Institute for Recent History of Serbia)
 Mihai Sorin RADULESCU (Prof. Dr., Bucharest University)
 Florian RIEDLER (Dr. phil., University of Leipzig)
 Biljana RISTOVSKA-JOSIFOVSKA (Prof. Dr., Institute of National History,
 Skopje)
 Stefan ROHDEWALD (Prof. Dr., University of Leipzig)
 Orlin SABEV (Prof. Dr., Institute for Balkan Studies, Sofia)
 Georgios SALAKIDES (Prof. Dr., Thrace Demokretus University, Komotini)
 Abdullah SAYDAM (Prof. Dr., Erciyes University)
 Oliver Jens SCHMITT (Prof. Dr., University of Vienna)
 Oleksandır SEREDA (Assist. Prof. Dr., Odessa)
 S. Akşin SOMEL (Assoc. Prof. Dr., Sabancı University)
 Ali Emre SUCU (Assist. Prof. Dr., Ankara University)
 Ilira SULO (Prof. Dr., University of Tirana)
 Oktay F. TANRISEVER (Prof. Dr., ODTÜ)
 Abdullah TEMİZKAN (Prof. Dr., Ege University)
 Ljubinka TRGOVČEVIĆ (Prof. Dr., Belgrade University)
 Zaza TSURTSUMIA (Prof. Dr., Queen Tamar University, Tbilisi)
 Tsvetelina TSVETKOVA (PhD., Sofia)
 Ömer TURAN (Prof. Dr., Middle East Technical University)
 Fatma Sel TURHAN (Assoc. Prof. Dr., Istanbul Technical University)
 Novica VELJANOVSKI, (Prof. Dr., Macedonia)
 Anđelko VLAŠIĆ, (PhD., Croatian Institute of History)
 Zeynep ZAFER (Prof. Dr., Ankara University)

General Information

Journal of Balkan and Black Sea Studies is an interdisciplinary refereed journal focusing on the humanities and social sciences of the Balkan countries and the former Soviet republics. The journal welcomes contributions in the fields of history, economics, politics, international relations, culture, art, geography, literature, theology, ethnography and environmental sciences. The idea behind this initiative is to extend a cross-cultural and cross-disciplinary approach over issues of regional importance. Under this light, the journal aspires to act as an academic forum for scholars in historical as well as contemporary context on a wide range of cross-regional issues and to provide the epistemological framework for a comparative investigation, which would enhance our understanding of the Balkan, and Black Sea societies, politics and communities. Furthermore, manuscripts connecting the region with wider scopes, such as technological applications, will be also considered.

The journal is published online with two issues per year (June and December) commencing in 2018 and themed issues are anticipated. Submitted manuscripts should be original and not published or under consideration for publication elsewhere. Their length should not exceed 8.000 words. The manuscript will be subject to anonymous peer-review by at least two members of the scientific committee. The use of graphics and images in colour is encouraged and not subject to limitations (within reason). However, it is the responsibility of the individual authors to acquire copyright permission if needed. The language for manuscripts is English and Turkish. Articles, other than in English or Turkish, will be occasionally accepted. Articles must have an abstract of up to 150 words in English.

Indexes and Platforms: ISI, DRJI, ASOS, Cite Factor, Index Copernicus, AcarIndex, Elektronische Zeitschriftenbibliothek, Cosmos, Eurasian Scientific Journal Index, Global Scholar Index, Open Academic Journals Index, H-Soz-Kult, H-Net, WorldCat, ResearchGate, WZB, academia.edu.

Copyright@2025 by BALKAR

Design and Page Setting

Cengiz Yolcu

Conditions of Publication

Guidelines for Submission: Each issue will include articles, review essays, and shorter book reviews. All articles are to be submitted in electronic form to the journal editorial board at <http://dergipark.org.tr/balkar>. Submissions are to be up to 8,000 words in length and may be accompanied by footnotes and a bibliography. Transliterations will be kept to a minimum, and when used will follow the standard adopted by the appropriate scholarly bodies in the respective language areas. Articles are expected to be written in English though submissions in other languages can also be considered. Review essays are to be up to 4,000 words in length. They may review one or more books and may also focus on multiple works of a single author, works in a series, or publications around particular historical sources. Book reviews are to be 1,000 words in length.

Review of Submissions: All submissions are evaluated through a double-blind review process and include review both by editorial board members and external reviewers. *Publishable Copy:* Articles are to be submitted via electronic means in Word format and accompanied by a copy in pdf format. The pictures and figures should be sent separately in 200 dpi resolution in tif format.

General Style Rules: 1. The text must be formatted with 1.5-inch margins and be double-spaced. 2. A separate cover sheet must be included with the manuscript title, author's name, ORCID iD Number, professional affiliation, complete mailing address and telephone number. 3. A short abstract of 100-200 words in English (including also five key words) should accompany the article. 4. Capitalization: authors should be consistent in their use of capitalization. 5. Italics: the titles of works and periodicals should normally be italicized. Foreign words should also be italicized. 6. In general, foreign words and phrases, both in main text and footnotes should be provided in translation. All non-Roman alphabets should be transliterated according to the rules of international transliteration. 7. All articles should include footnotes. 8. All articles should have a bibliography at the end of the article. 9. Illustrations, tables, maps and figures must be numbered consecutively in the text and captions identifying the source of any image or data should be used. Figure title: below the picture; Table title: above the table. 10. For further reference, The Chicago Manual of Style Online (<http://www.chicagomanualofstyle.org>) is recommended.

Editorial Office Contacts

Journal Website: <http://dergipark.org.tr/balkar>

Postal address:

Prof. Dr. Mehmet Hacısalıhoğlu
Yıldız Technical University,
Davutpaşa Campus, İİBF,
34220 Esenler, Istanbul-Turkey
e-mail: mhaci@yildiz.edu.tr
Tel: +90212383 68 33

Contents

Research Articles

1-28

Muhasara, Muharebe, Manzume: Mehmed Fahri Paşa'nın Manzum Anılarında Balkan Harbi'nde İşkodra Kuşatması, 1912-1913

Dindar Negiş,
Independent Researcher, Istanbul
Mehmet Beşikçi, Assoc. Prof. Dr.
Yıldız Technical University Istanbul

29-50

The Geopolitical Weight of the 1946 Paris Peace Conference in the Balkans

Onur Köse, Dr.
Independent Researcher, Eskişehir

51-76

Anaklia Project: Strategic Importance and Challenges

Nasiba Mirzayeva,
Baku State University

Book Review

77-79

Milena Petkova, Meždu Anatoliya i Rumeliya. Yurutsite i stopanskoto rayonirane na časti ot Tsentralnite Balkani, sredata na XV – sredata na XVI vek [Between Anatolia and Rumelia. The Yuruks and the Economic Zoning of Parts of the Central Balkans, Mid-15th – Mid-16th Century]. Sofia: Izdatelska Kăšta "Gutenberg", 2021, 150 p.

Mehmet Hacısalıhoğlu, Prof. Dr.,
LMU Munich

Editorial

The *Journal of Balkan and Black Sea Studies* is an Istanbul-based publication dedicated to fostering academic exchange among social scientists from Turkey, the Balkans, the Caucasus, and Eastern European countries. Launched in 2018, the journal has published thirteen issues to date. The current, fourteenth issue features three research articles and one book review.

The first article, titled “Siege, Battle, Verse: The Siege of Shkoder During the Balkan Wars of 1912–1913 in the Poetic Memoirs of Mehmed Fahri Pasha” (in Turkish) by Dindar Negiş and Mehmet Beşikçi, examines the unique verse-form memoirs of Mehmed Fahri Pasha. These memoirs provide the only known independent first-hand account of the 1912–1913 Shkodër siege. Through comparative analysis, the article reconstructs the conflict’s events, explores the impact of famine and bombardment, and evaluates the memoir’s contribution to Ottoman military historiography and post-war memory.

The second article, “The Geopolitical Weight of the 1946 Paris Peace Conference in the Balkans” by Onur Köse, analyzes how Balkan regions were represented during the 1946 conference. Employing a method inspired by Caldara and Iacoviello’s geopolitical risk model, the study quantifies references to nearly 2,000 geographic areas across 300 meetings. It highlights shifting geopolitical priorities – especially Russian influence – and lays the groundwork for understanding long-term changes in the geopolitical landscape of the Balkans.

The third article, “Anaklia Project: Strategic Importance and Challenges” by Nasiba Mirzayeva, discusses the Anaklia deep-sea port project in Georgia. Intended to enhance Georgia’s cargo transportation capacity and link East and West, the project has drawn attention due to the limitations of other Black Sea ports such as Poti and Batumi, which cannot rival Turkish and Russian ports. The article outlines the challenges the Anaklia initiative has faced since its inception.

The issue also includes a book review by Mehmet Hacısalıhoğlu on the book “Meždu Anatoliya i Rumeliya. Yurutsite i stopanskoto rayonirane na časti ot Tsentralnite Balkani, sredata na XV – sredata na XVI vek” [Between Anatolia and Rumelia. The Yuruks and the Economic Zoning of Parts of the Central Balkans, Mid-15th – Mid-16th Century] (in Bulgarian) by Milena Petkova.

I would like to thank the authors for choosing to publish their work in our journal. My sincere thanks also go to the referees for their valuable contributions to the peer review process. Finally, I extend my gratitude to the editorial board and to Zeynep Öztürk, the language editor of this issue, for their support in preparing this publication.

Mehmet Hacısalıhoğlu, Prof. Dr.

Editor in Chief

Research Article

Muhasara, Muharebe, Manzume:

Mehmed Fahri Paşa'nın Manzum Anılarında Balkan Harbi'nde İşkodra Kuşatması, 1912-1913

Dindar Negiş* and Mehmet Beşikçi*

Abstract:

"Siege, Battle, Verse: The Siege of Shkodër During The Balkan Wars Of 1912-1913 in the Poetic Memoirs of Mehmed Fahri Pasha":

The Shkodër/Montenegro Front in the Balkan War was a rare battlefield where siege operations, open-field engagements, and irregular warfare converged. Despite its significance within the war's broader strategic and psychological landscape, this front has remained understudied. This article seeks to address that gap by examining the first-person account of Mehmed Fahri Pasha, a source that has yet to receive in-depth scholarly attention in relation to the Shkodër Front. His memoirs offer a rare perspective, presenting the direct experiences of a soldier who actively participated in the conflict. This study critically engages with this unique Ottoman-Turkish military memoir -the only known independent first-hand account of the Shkodër Front- through a comparative analysis with primary and secondary sources. By reconstructing the course of the siege and battles, it assesses their strategic and psychological repercussions. Finally, the memoir is contextualized within conventional military historiography, evaluating its contribution to the historicization of warfare.

Keywords: Balkan Wars, Poetic Memoirs of Shkodër Battle, Military History, Mehmed Fahri Pasha, Ego-Documents

* Responsible author; independent researcher, Istanbul
ORCID: 0000-0001-6452-1081; E-mail: negisdindar@gmail.com
* Assoc. Prof. Dr., Yıldız Technical University, Istanbul
ORCID: 0000-0001-7681-9790; E-mail: mbesikci@yildiz.edu.tr

Giriş¹

1912 yılının yaz aylarında Osmanlı Devleti, uzun süredir devam etmekte olan büyük bir siyasî bunalımın doruk noktasını yaşıyordu.² Bu siyasî bunalım nedeniyle sık sık hükûmetler düşüyor, ancak her yeni hükûmet bu politik kaos içerisinde ülkenin iç ve dış meseleleriyle yeterince alakadar olamıyordu. Aynı günlerde 19. yüzyılın başından beri giderek sesi yükselen ayrılıkçı söylenmelerin kuşattığı Balkanlarda Osmanlı karşıtı bir askerî ittifak kuruluyordu. Rusya'nın desteğini arkasına alan Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ arasında ittifak antlaşmaları imzalanmış, yaz ayları biterken, bir nevi cihan harbinin provası³ için Balkanlarda uygun zemin hazırlanmıştı. Her ne kadar Osmanlı Devleti bu hazırlıklardan haberdar olsa da gerekli tedbirleri almakta gecikmişti.⁴

Bu sırada, Osmanlı Devleti'nin en batısında yer alan ve bugün Arnavutluk'un bir parçası olan, sancak hüviyetindeki İşkodra da bir hayli hareketli günler geçiriyordu. 15. yüzyıldan beri Osmanlı toprağı olan bu kent, 20. yüzyıla ayrılıkçı ve yıpratıcı isyanlarla girmişti. Bölgede yaşayan Müslüman Türkler, Arnavutlar ve Malisörler (Hristiyan Arnavutlar) arasında huzur bir türlü tesis edilemiyordu. Osmanlı hükûmeti ise içinde bulunduğu politik şartlar dolayısıyla buradaki devlet otoritesini büyük oranda askerî makamlara devretmişti. Bu gerilim atmosferinde, İşkodra'nın yakın gelecekte bir savaşa sahne olacağını öngören Osmanlı Genelkurmayı şehrin tahkimine dair planlar ve birtakım uygulamalara girişmişti. Ancak ne İşkodra ne de Osmanlı ordusu henüz bir savaşa hazır değildi. Zaten Osmanlı Genelkurmayı, askerî hazırlıkların "iç ve dış gailelerden uzak en az beş senelik bir zaman" zarfında tamamlanabileceğini 29 Eylül 1912'de resmî olarak hükûmete bildirmişti.⁵ Fakat bu raporun üzerinden 10 gün bile geçmeden, Osmanlı Devleti

¹ Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 224K085 numaralı proje ile desteklenmiştir. Projeye verdiği destekten ötürü TÜBİTAK'a teşekkürlerimizi sunarız.

² Ender Korkmaz, "A Power Takeover in the Ottoman Empire: The Downfall of the Committee of Union and Progress in 1912" *Acta Histriae*, 32:1 (2024), 105-130.

³ Zafer Toprak, "Cihan Harbi'nin Provası: Balkan Harbi," *Toplumsal Tarih*, sayı 104 (Ağustos 2002), 44-51.

⁴ Ömer Turan, "Balkan Savaşları", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I*, ed. Neşe Özden, Mehmet Temel, Yasemin Doğaner vd., (Ankara: ATAM Yay., 2023), 348.

⁵ Reşat Hallı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi, (1912-1913) Harbin Sebepleri, Askeri Hazırlıklar ve Osmanlı Devleti'nin Harbe Girişi C.1* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1993), 280.

kendini çok sayıda hasma karşı travmatik sonuçları olan Balkan Harbi'nin içinde bulmuştu.⁶

İşkodra'da ise durum biraz daha farklıydı. 1912 yılının Temmuz-Ağustos aylarından beri şehir ile Karadağ arasında kalan kuzeybatı bölgesinde, Karadağ sınır muhafızları ve Malisörler ile Osmanlı hudut birlikleri sık sık çatışmaya girmekteydi; yani bölgede fiili bir savaş hali mevcuttu.⁷ Osmanlı ordusunun bölgede müstakil vaziyette konuşlanan 24. İşkodra Nizamiye Tümeninin⁸ vazifesi ise şehri Malisör ve Karadağ taarruzlarına karşı muhafaza edip bilhassa Karadağ'ın güneye ve güneydoğuya ilerlemesini engellemektir.⁹

Bölgedeki Osmanlı askerî varlığı son halini Mart 1911'deki Osmanlı ordusunun reorganizasyonu sürecinde, 24. Müstakil İşkodra Nizamiye Tümeni ve İşkodra Müstahkem Mevkiinin kuruluşuyla almıştı. Hazarda tümen, seferde kolordu (takviye Redif ve Nizamiye tümenleriyle İşkodra Kolordusu) büyüklüğündeki bu birlik, 1912 Mart ayından itibaren şehrin askerî valisi de olan Miralay Hasan Rıza Bey (daha sonra Paşa) komutası altındaydı. Balkan Harbi arifesindeki seferberlikle birlikte, bazıları noksan kadrolu olarak, 12'si Nizamiye, 4'ü Redif olmak üzere toplam 16 piyade alayı; biri ağır olmak üzere 2 topçu alayı İşkodra'daydı. Bu alayların yanı sıra 2 topçu taburu, 3 havan bataryası, 4 brodvel bataryası, 5 dağ bataryası, 1 obüs bataryası ile tümen/kolordu karargâhlarına bağlı muhtelif bölükler, müstakil redif taburları ve İşkodra Gölü'nde silahlı gemiler İşkodra'da konuşlanmıştı.¹⁰

Temmuz 1912'de başlayan, 8 Ekim'de resmîyet kazanan ve 28 Ekim'de çetin bir kuşatmaya dönüşen İşkodra Muharebeleri'ne dair, ağırlıkla resmî askerî evraka dayalı çeşitli askerî tarih çalışmaları mevcuttur. Fevzi Çakmak'ın Balkan Harbi'nde Garp Cephesi'ne dair eseri kısmen de olsa, İşkodra'daki muharebelerin tasnifi ve genel şemasına dair ilk ve özgün çalışma olması yönüyle önemlidir.¹¹ Balkan Harbi'nde görev yapan ve aslında muharebelerin başından sonuna kadar İşkodra'da kalan Nafiz

⁶ Turan, "Balkan Savaşları", 348-350.

⁷ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası, Muhârebat-ı Mühimme, Vekâyi'-i Fecî'a, Şehidlerimiz ve Mersiyeleri: Manzum İşkodra Tarih-i Harbi* (Dersaadet-Pangaltı: Mekteb-i Harbiye Matbaası, 1329), 4-5.

⁸ Bu tümen savaş sırasında hazar konuşundan sefer konuşuna geçerek aldığı takviyelerle "Müstakil İşkodra Kolordusu" haline geldi.

⁹ Fehmi Özatalay, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi Garp Ordusu Karadağ Cephesi, III ncü Cilt 3 ncü Kısım* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1984), 47-49.

¹⁰ Hamdi Ertuna, *İşkodra Savunması ve Hasan Rıza Paşa* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1986), 91; Özatalay, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 31-34.

¹¹ Fevzi Çakmak, *Batı Rumeli'yi Nasıl Kaybettik: Garbî Rumeli'nin Süret-i Ziyâ ve Balkan Harbi'nde Garb Cephesi*, 4. Baskı (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2011).

Gürman ve Kiramettin Kocaman'ın eseri de hacmi, zengin içeriği ve aslında konuya dair sonraki çalışmalara kaynaklık etmesi açısından kayda değerdir.¹² Bunların yanı sıra, yine asker kökenli Hamdi Ertuna¹³ ve Fehmi Özatalay'ın,¹⁴ ayrıca sivil araştırmacılar Mimoza Jata¹⁵ ve Gizem Kaytan'ın¹⁶ eserleri mevcut literatürdeki başlıca askerî tarih çalışmalarıdır. Ne var ki, çok kısıtlı değinmeler dışında,¹⁷ İşkodra Cephesi'ne dair bu eserlerdeki en temel eksiklik, Balkan Harbi'nin diğer cephelerini konu alan çalışmaların aksine ben-anlatıları ile, yani askerlerin yazdığı hatıra ve günlük gibi otobiyografik kaynaklarla desteklenmemeleridir.¹⁸ Hatta, Balkan Harbi literatürü genel olarak ele alındığında İşkodra'ya dair hiçbir Osmanlı-Türk askerî ben-anlatısının zikredilmediği görülmektedir. Halbuki, bu çalışmanın temel öznesi olan Mehmed Fahri Paşa'nın anıları İşkodra Cephesi'ne dair yegâne müstakil Osmanlı askerî ben-anlatısı olarak öne çıkmaktadır. Bu anıların İşkodra Cephesi'nin askerî tarihi konteksti içerisinde analizini yapmayı hedefleyen bu makale mevcut literatürdeki bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Fahri Paşa'nın anılarının diğer bir özgün yönü ise bunların manzum olarak kaleme alınmış olmasıdır. Bir harp anısının manzume şeklinde kaleme alınması, ağır kuşatma koşulları altında sahadaki bir askerin yoğun duygularını, kaygı ve hüznlerini daha iyi aktarma ve sonraki kuşakların hafızasında daha derin bir yer etme isteğinin bir sonucu olarak görülmektedir. Fahri Paşa'nın anıları sayesinde İşkodra Cephesi'nin insanî ve şahsî yönüne Osmanlı-Türk tarafının gayrı resmî gözünden bakmak ilk kez mümkün olacaktır. Bu mühim bir ayrıntıdır, zira anıların konvansiyonel askerî tarih anlatılarına katkısı bir yana, askerî tarih sadece savaşın, çatışmanın veya lojistiğin değil bir birey olarak askerin; askerlikteki ve sonrasındaki ferdî ve toplumsal yaşamının da tarihidir. Bu tecrübeye dair en önemli kaynaklar da şüphesiz bizzat konu edinilen

¹² Abdurrahman Nafiz ve Kiramettin, *1912-1913 Balkan Harbinde İşkodra Müdafaası*, 2 Cilt (Ankara: Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliği X. Şube Askerî Matbaa, 1933).

¹³ Ertuna, *İşkodra Savunması...*

¹⁴ Özatalay, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi...*; Fehmi Özatalay'ın eserinin öne çıkan niteliği İşkodra'daki birliklerin harp ceridelerinin derlenmesiyle yazılmış olmasıdır.

¹⁵ Mimoza Jata, "Balkan Savaşlarında İşkodra Vilâyeti (1912-1913)" (Yüksek lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014).

¹⁶ Gizem Kaytan, "Balkan Savaşları'nda İşkodra Müdafaası" (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2018).

¹⁷ Jata, "Balkan Savaşlarında İşkodra", 57, 63.

¹⁸ Nafiz Gürman ve Kiramettin Kocaman her ne kadar eserlerini kendi tecrübelerine de dayanarak kaleme almışlarsa da bu eser müstakil bir ben-anlatısı değil, askerler için yazılmış bir askerî tarih kitabıdır.

savaşa katılan askerlerin yazdığı ben-anlatıdır.¹⁹ Bu makale önce, Mehmed Fahri Paşa'nın anılarının aynı zamanda "İşkodra'daki muharebelerin bir tarihi" olarak da okunabileceğini göstererek İşkodra Cephesi'ne dair genel bir değerlendirme yapacaktır. Ardından, gene anıları merkeze alarak merceğini kuşatmanın sahadaki deneyimine ve bu süreçte cephe gerisindeki zor yaşam koşullarına çevirecektir. Askerlerin ve İşkodra halkının gıda sıkıntısı ve yoğun bombardımanın yarattığı "gülle şoku" (*shell shock*) diye tabir edilebilecek travmatik psikolojik durumlarla nasıl baş etmeye çalıştıkları, bu analizde altı çizilmeye çalışılan başlıca noktalardan olacaktır.

Osmanlı-Türk edebiyatı ve tarih literatüründe bir yazar/şair, hayatının bir bölümünde yaşadıklarını genellikle şiir şeklinde kaleme alırsa buna "sergüzeştname", nesir şeklinde kaleme alırsa "anı/hâtıra" denirdi.²⁰ Dolayısıyla, bir manzum anlatı olan Fahri Paşa'nın anıları bu yönüyle "sergüzeştname" geleneği içerisine yerleştirilebilir. Erken modern dönemde de "savaşa katılan biri tarafından yazılmış manzum ben-anlatıları" yani askerî sergüzeştname kayda alınmıştır. Nitekim Gelibolulu Zâ'îfî'nin *Gazâvât-ı Sultan Murad*²¹ adlı eseri bu türün saptanan ilk örneğidir. Zâ'îfî burada Sultan II. Murad'ın yanında 1447'ye kadar şahit olduğu savaşları, seferleri ve sonraki olayları anlatmıştır.²² Bu ve benzeri eserler²³ tema olarak aynı zamanda, dini rengi ön plana çıkarılan savaşların konu edildiği "gazâvatname", bu tür savaşlar neticesinde elde edilen galibiyetin işlendiği "zafername", bir kale ve/ya kentin alınması sonucu yazılan "fetihname" başlıkları altında toplanan eserlerdir.

¹⁹ Mehmet Beşikçi, *Cihan Harbi'ni Yaşamak ve Hatırlamak: Osmanlı Askerlerinin Cephe Hatıraları ve Türkiye'de Birinci Dünya Savaşı Hafızası*, 3. Baskı (İstanbul: İletişim Yayınları, 2024), 33-80.

²⁰ Orhan Kemak Tavukçu, "Sergüzeştname", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.36, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2009): 559-560 ve M. Orhan Okay, "Hâtıra", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.16, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997): 445-449.

²¹ Mehmet Sarı, "Gelibolulu Za'îfî Muhammed - Gazavat-ı Sultan Murad Han: İnceleme (Ses Değişimleri, Benzeşimleri ve Uyumlar), Metin - Sözlük" (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994).

²² İsmail Yıldırım, "Za'îfî" Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/zaifi-mehmed-gelibolulu-zaifi> [E.T. 21.04.2025].

²³ Modern öncesi dönemde yazılan bu türden bazı eserler için bk. Agah Sırrı Levend, *Gazavatnameler ve Mihalıoğlu Ali Bey Gazavatnamesi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1956); Bosnalı İntizami, *Tuhfetü'l-İhvân*, haz. Cihan Okuyucu, Sadık Yazar (İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2020); Kıvami, *Fetihname*, haz. Ceyhun Vedat Uygur (İstanbul: Yapı kredi Kültür Yayınları, 2018); *Tulû'î'nin Paşa-Nâme'si*, haz. Osaj Süliman (Ankara: Akademisyen Yayınevi, 2020); Vuslatî Ali Bey, *Gazâ-nâme-i Çehrîn*, haz. Dr. Mustafa İsen, Dr. İsmail Hakkı Aksoy (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2018); *Meralî'nin Fetihname-i Sığirtar'ı*, haz. Ahmet Arslantürk, Mücahit Kaçar (İstanbul: Okur Kitaplığı Yayınları, 2012).

Erken modern döneme ait bu tür eserlerin yanı sıra, aslında Fahri Paşa'dan önceki dönemlerde de manzum savaş anlatılarına rastlanmaktadır. Örneğin, Kırım Harbi'nde Ahmed Rıza Trabzonî²⁴ ve Yusuf Hâlis Efendi²⁵ harbe dair manzum tarih anlatılarında, savaşın bazı safhalarında doğrudan cephede bizzat yer alarak gözlemlerini aktarmışlardır. Ayrıca, savaşa bizzat katılmadığı hâlde atmosferi ve gözlemlerini manzum şekilde yazan Salih Hayrî²⁶ gibi şairler de mevcuttur. Öte yandan, 1877-78 Osmanlı - Rus Harbi'nde Hüseyin Raci Efendi'nin savaş ve göç tecrübesini ele aldığı anılarının²⁷ son kısmındaki uzun manzume de bu türün örneklerindendir. Yukarıdaki örneklerden farklı olarak, bir savaşı veya muharebeyi tecrübe edip anılarını manzum olarak, ama müstakil bir eser şeklinde değil, "destan" adını verdikleri mütevazı uzunluktaki şiirler şeklinde aktaranlar da olmuştur.²⁸ Ancak, bu örneklerin hiçbirisi doğrudan bir harp anlatısı yazma niyetiyle kaleme alınmadığı gibi, bu metinlerde otobiyografik öğeler ancak kısmen mevcuttur.

Osmanlı-Türk askerî anı literatürü, özellikle Balkan Harbi (1912-1913) ve onu takip eden on yıllık harp dönemi bağlamında bugüne önemli bir edebî, tarihî, psikolojik ve toplumsal miras bırakmıştır. Bu miras içinde mensur (düzyazı) anılar, genellikle savaşların kronolojik akışını, taktik ve lojistik detaylarını, komuta kararlarını, savaş raporlarını ve bazen de anekdotları aktaran benlik belgeleri niteliğiyle dikkati çeker. Örneğin, Mehmed Fahri Paşa ile neredeyse yaşıt olan Garp Ordusu Komutanı Zeki Paşa²⁹ ve Şark Ordusu Komutanı Abdullah Paşa'nın³⁰ anıları; teknik ayrıntılar, harekât planları ve muharebelerin tahliline odaklanırken, duygusal boyutları ve bireysel tecrübeleri büyük ölçüde geri planda bırakmaktadır. Bu nedenle düzyazı anılar, belge niteliği yüksek olsa da bireysel ve toplumsal bellek açısından sınırlı bir anlatım gücüne sahiptir. Özellikle harp psikolojisi, mağlubiyet travması, suçluluk ve mahcubiyet

²⁴ Ahmed Rıza Trabzonî, *Manzume-i Sıvastopol*, haz. Veysel Usta, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000).

²⁵ Kenan Bozkurt, "Yüreği Vatan Aşkıyla Atan Bir Şâir: Yûsuf Hâlis Efendi ve Şehnâme-İ Osmânî'si." *The Journal Of Turk-Islam World Social Studies* (2019): 134-182. Doi:10.16989/tidsad.168

²⁶ Salih Hayri, *Kırım Zaferânemesi - Hayrâbâd*, Haz: Necat Birinci, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları 1988).

²⁷ Hüseyin Raci Efendi, *Zağara Müftüsünün Hatıraları - Tarihçe-i Vaka-i Zağara*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2019).

²⁸ Bunlardan bazıları için bk. M. Sabri Koz, "Napolyon'un Mısır'ı İşgali ve İki Destan" *Türk Folklor Araştırmaları*, C.14, S.271 (1972): 6230-6232; M. Sabri Koz, "Çanakkale Zaferi ile İlgili Bir Destan" *Türk Folklor Araştırmaları*, C.13, S.265 (1971): 6063-6065.

²⁹ Zeki Paşa, *1912 Balkan Harbi'ne Ait Hatıratım*. haz. Halit Fesih Kalkan, (İstanbul: Milenyum Yayınları, 2013).

³⁰ Abdullah Paşa ve Mahmut Muhtar Paşa, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı-Mahmut Muhtar Paşa'nın Cevabı*, haz. Hülya Tokar, Sema Demirtaş, (İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2012).

duyguları gibi insanî yönlerin aktarımında mensur metinlere kıyasla manzum anılar daha duygusal bir çerçeve çizer.

Buna karşın, Mehmed Fahri Paşa'nın *Manzûm İşkodra Târîh-i Harbi* adlı eseri gibi manzum (şiirsel) anılar, yalnızca teknik ve kronolojik aktarımlar yapmakla kalmayıp, bireysel ve toplumsal duyguları, yaşanan trajedileri ve kahramanlıkları da etkileyici bir biçimde yansıtmaya potansiyeline sahiptir. Osmanlı edebiyatında sergüzeştname ve gazavatnâme geleneğinden beslenen bu tür anlatılar, savaşın insanî boyutunu derinlemesine kavranmasına olanak tanır. Şiirin sunduğu ritmik yapı, imgesel zenginlik ve estetik doku hem bireyin duygusal dünyasını hem de savaşın yıkıcı etkilerini daha derin ve çok katmanlı bir şekilde ifade etmeyi mümkün kılar. Yukarıda da değinildiği üzere Fahri Paşa, İşkodra kuşatmasının sadece askerî safhalarını değil, aynı zamanda sivil halkın yaşadığı acıları, açlık ve bombardımanın yol açtığı travmaları, askerlerin moral durumlarını ve psikolojik çözümlerini de şiir diliyle aktararak bir tür "içsel tanıklık" ve "ruhsal yüzleşme" metni oluşturur. Bu anlatım tarzı, belgelerle sınırlı kalmayan hem tarihî hem edebî hem de psikolojik bir anlatı katmanını sunar.

Ayrıca, bu manzum askerî anılar bireysel özneye daha fazla alan açarak, yazarın duygu ve düşüncelerini daha özgür ve derin bir şekilde ifade etmesine olanak tanır. Nitekim şiir, Osmanlı dünyasında aşk, keder, öfke ve eleştiriye dile getirmenin güçlü araçlarından biri olarak benimsenmiştir. Dolayısıyla manzum anılar yalnızca resmî tarih yazımının eksik bıraktığı noktaları tamamlamakla kalmaz, aynı zamanda bireysel tanıklıkları ve insanî duyguları edebî biçimde kayda geçirme açısından da düzyazı anılardan daha özgün ve çok yönlü bir anlatı türü ortaya koyar. Bu makalede ise Balkan Harbi'ne bizzat katılmış bir askerin, yani Fahri Paşa'nın müstakil bir manzum anı şeklinde kaleme aldığı eserine odaklanılmaktadır. Fahri Paşa'nın bu manzum hatıratı "*İşkodra Muhâsarası, Muhârebat-ı Mühimme, Vekâyi'-i Fecî'a, Şehidlerimiz ve Mersiyeleri*" üst başlığı ve "*Manzum İşkodra Tarih-i Harbi*" alt başlığı ile yayımlanmıştır. Pangaltı'daki Mekteb-i Harbiye (Harp Okulu) Matbaasında basılan eserin yayım tarihi Rumî 1329 (Miladî 1914³¹) olarak ön kapakta belirtilmiştir. Kitabın 3. sayfasından itibaren başlayan anlatı, 142. sayfada sona erer. Her sayfasında ortalama 20 mısra olan hatıratta her biri müstakil birer manzume olan 12 mersiye, 8 muharebe anlatısı, 1 marş ile İşkodra'daki kuşatma günlerini konu alan muhtelif konularda 12 anlatı bulunur. 4

³¹ Rumî 1329 yılı Miladi olarak 1913-14'e denk gelse de eserin sonundaki hata-savab cetvelinin alt başlığından Fahri Paşa'nın eserini emekli olduktan sonra yani 1914'te yayımladığı anlaşılmaktadır.

sayfalık bir hata-savab cetveli içeren eserin bilinen herhangi bir yazma nüshası ve yazar müsveddesi tespit edilememiştir.

Mehmed Fahri Paşa'nın Hayatına Kısa Bir Bakış

Doktor Mehmed Fahri ve Fahri bin Süleyman olarak da bilinen Mehmed Fahri Paşa; Süleyman Efendi ile İhsan Hanım çiftinin oğlu olarak 1860 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir.³² Fahri Paşa'nın babası Süleyman Efendi Sadiyye tarikatı şeyhlerinden Yahya Efendi'nin oğlu olup 1836/1837'de Rusçuk'ta doğmuştur. Biraz da bu nedenle Fahri Paşa'nın oğlu Cumhuriyet Devri edebiyatçılarından Halit Fahri Ozansoy, aile köklerinin Alemdar Mustafa Paşa'ya dayandığını beyan etmiştir.³³ Öte yandan Fahri Paşa'nın hayatı hakkında kaynaklar oldukça zayıf olup yaşamının ancak ana hatları bilinmektedir. Nitekim ilk ve ortaokul eğitiminden sonra Kuleli Askerî Lisesinde öğrenim görmüş, akabinde yüksek tahsilini Askerî Tıbbiye yani Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne (bugün Sağlık Bilimleri Üniversitesi) almıştır.³⁴

Fahri Paşa, Tıbbiyyeyi 1884 yılında birincilikle bitirerek tabip mülazım rütbesiyle mezun olmuştur. Aynı yıl Zehra Hanım'la evlenen Fahri Paşa'nın bu evliliğinden Mâide Hanım (1895-1954) ve Halit Fahri Ozansoy (1891-1971) dünyaya gelmiştir. Zehra Hanım'ın 1898'deki vefatından sonra Fahri Paşa dört kez daha evlenmiştir. Tıbbiyedeki tahsilinin ardından her birinde ortalama bir-iki yıl çalışmak kaydıyla ve sırasıyla Haydarpaşa Hastanesinde, Üsküdar Merkez Hastanesinde, İstanbul İplikhane Hastanesinde ve Humbarahane Hastanesinde görev yapmıştır. Bu arada kazandığı bir imtihan vesilesiyle önce Sıhhiye Dairesi İkinci Şubesi Tercüme Dairesine sonra da mezun olduğu Tıbbiyyeye tayin edilmiştir. Tıbbiyyeye tayininden sonra da 2 yıllık bir eğitim için Almanya'ya gönderilmiştir.³⁵ Eğitim sonrası Tıbbiyedeki görevine devam eden Fahri Paşa 1887'de kolağası, 1894'te binbaşı, 1897'de kaymakam, 1900'de miralay olmuştur.³⁶ 1909'a gelindiğinde mirliva rütbesine haizken Tasfiye-i Rüteb Kanunu gereğince rütbesi binbaşılığa düşürülmüştür. 1913 yılında ise tekrar mirliva olacaktır.

Fahri Paşa, 1897 Osmanlı-Yunan Harbi esnasında cephe gerisinde birkaç vagonluk bir askerî hastane komutanlığı hariç 1910'a kadar Tıbbiyede görev almış, hatta 1901'de Farmakoloji Bölümü Başkanlığına

³² Aykut Kazancıgil, *Tıp Fakültesi Tarihçesi*, II (İstanbul: Özel Yay., 1991), 19.

³³ "Halit Fahri Ozansoy'un Biyografisi", *Hisar*, LXXXVIII, 10.

³⁴ Abdullah Acehan, "Halit Fahri Ozansoy, Hayatı, Eserleri, Sanatı" (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 1998), 20-23.

³⁵ Acehan, "Halit Fahri Ozansoy", 24.

³⁶ *Osmanlı Belgelerinde Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne*, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara 2016, 170.

atanmıştır. Bunun haricinde Tıbbiyedeki kimi bölümlerde ve İstanbul'daki bazı tıp okullarında görev aldığı ve ders vermişliği de kayıtlara geçmiştir.³⁷ 1910 yılında Tıbbiyedeki birtakım yapısal değişiklikler gereği kıtaya çıkarak 24. İşkodra Nizamiye Tümeni (daha sonra İşkodra Kolordusu) başhekimliğine tayin edilmiştir.³⁸ Balkan Harbi esnasında da bölgede bulunan Fahri Paşa, bu makaleye konu olan savaş ve kuşatma anılarını kaleme almış, şehrin Nisan 1913'teki teslimiyetinden sonra İstanbul'a geri dönmüştür. Oradan İzmir'e tayin olmuş, tekrar mirlivalığa terfi etmiş; 19 Ocak 1914'te ise emekliye ayrılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul'da, Kurtuluş Savaşı'nda Bursa'da ikamet ederek muhtelif liselerde dersler vermiştir. İstanbul'un kurtuluşundan sonra tekrar şehre dönen Fahri Paşa ömrünün son yıllarında gözlerini yitirmiş ve Ağustos 1932'de İstanbul'da vefat etmiştir.³⁹

Mehmed Fahri Paşa'nın Anılarında İşkodra'daki Muharebeler

İşkodra'da Temmuz 1912-Nisan 1913 arasında önce sınır çatışmaları, sonra açık alan muharebeleri, ardından kuşatma ve kuşatma muharebeleri şeklinde cereyan eden bir dizi askerî hareketlilik meydana gelmiştir. Muharebelere önce tümen sonra kolordu seviyesinde katılan İşkodra'daki Osmanlı ordusu bu süreçte; genellikle gayrinizamî unsurlar olan Malisörler, henüz askerî organizasyonlarını tam olarak oturtamadıkları için yarı-nizamî olarak tanımlanabilecek Karadağlılarla ve nizamî bir ordu olan Sırp kuvvetleriyle mücadele etmiştir.

İlk çatışmalar çoğunlukla şehrin kuzeybatısında olurken, açık alan ve kuşatma muharebeleri kimi zaman aynı anda birden fazla noktada cereyan etmiştir. Bu minvalde şehrin çevresindeki muntakaları bilmek, Fahri Paşa'nın anılarını ve genel itibarıyla savaşın bu safhasını doğru analiz etmek adına mühimdir. Bu muntakalar ve isimler kısaca şöyledir:⁴⁰

1. Kuzeyde Kır Suyu ile İşkodra Gölü arasındaki *Ova Bölgesi*
2. Güneyde Boyana Nehri ile Drin Nehri arasındaki *Birdiça Bölgesi*
3. Doğuda Drin Nehri- Kır Suyu arasındaki *Kır Bölgesi*
4. Batıda Boyana Nehri ile İşkodra Gölü arasındaki *Traboş Bölgesi*
5. İşkodra'nın güneyinde ve Drina Nehri ile Kır Suyu arasındaki *Derviş Tepe Bölgesi*
6. Kır Suyu setlerinin bulunduğu *Setler Bölgesi*

³⁷ Acehan, "Halit Fahri Ozansoy", 24.

³⁸ BOA, DH.MUI (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı), 107/18.

³⁹ Veli Behçet Kurdoğlu, *Şair Tabipler* (İstanbul: Baha Matbaası, 1967), 267.

⁴⁰ Kaytan, "Balkan Savaşları'nda İşkodra Müdafaası", 132.

7. İşkodra'nın kuzeybatısında İşkodra Gölü'nün kuzeyini teşkil eden *Tuz Bölgesi*.

Resmî Savaş İlanı Öncesi Bölgedeki Mücadeleler

Mehmed Fahri Paşa, anılarının ilk sayfalarını (3,4,5) resmî savaş ilanı öncesi İşkodra'daki olaylara ve Tuz'daki çatışmalara ayırmıştır. Nitekim Fahri Paşa Ramazan ayından beri Malisörlerin İşkodra'ya taciz ateşi açıp ölmeye, öldürmeye, yakmaya ve yıkmaya başladıklarını; bunun bir sonucu olarak kimi rediflerin ve halkın bir kısmının şehirden kaçtıklarını yazar. Fahri Paşa özellikle 1911'deki Malisör İsyanı'ndan sonra bir dönem için bölgede huzurun hüküm sürdüğünü, ancak "kudurmuş köpekler" diye tasvir ettiği Karadağlıların ve Malisörlerin bölgeye geri gelmesiyle söz konusu huzur ortamının bozulduğunu ve sönmüş durumdaki isyan ateşi korlarının (buradan kasıt 1911 Malisör İsyanı) tekrar tütürüldüğünü ifade eder. Bununla bağlantılı olarak Fahri Paşa Tuz bölgesinde birtakım dumanların yükseldiğini bunu önce yangın sandığını, sonraları ise bunun Hoti ve Kostrat Malisörlerinin Tuz'a yaptıkları bir saldırı neticesinde olduğunu, bu suretle huzurun tekrar bozulmaya başladığını yazar.

Fahri Paşa 1911'deki Malisör isyanı sırasında İşkodra'da olmasından da hareketle ele aldığı günlerde bölgede meydana gelen olayların, daha önceki meselelere benzemeyen farklı bir hareketlilik olduğunu söyler. Ayrıca bu durumun herkesçe idrak edildiğini de ekler. Bu ifadeler, Balkan İttifakının ilk eylemlerini aslında İşkodra'da gerçekleştirdiğini göstermesi açısından mühimdir. Öte yandan Fahri Paşa da meselenin görünenden daha derin olduğunu şu dizelerle ifade eder: "*İşde fırlıdak dönüyor şübhesiz / Cümlemizin bildiği şey.. Hem de siz / Dikkat edin.. Maksadı keşfeylemek...*"⁴¹

Bu dizelerin devamında Fahri Paşa, İşkodra civarındaki çatışmalar nedeniyle kalenin ikmal hatlarının zarar gördüğünü ve bu sebeple sınır çatışmaları, isyan bastırma harekâtı şeklinde süren mücadelelerde güçlük çekildiğini, askerlerin bu kaleden çıkamadığını, bu hâl karşısında 30 Eylül 1912'de şehre bir imdat birliğinin gelip savaşa savaşa kaleye ulaştığını yazar. Fahri Paşa'nın bu beyanı henüz savaş ilanı dahi olmadan şehirde birtakım muharebelerin olduğunu gösteren mühim kayıtlardır. Öte yandan Fahri Paşa'nın anılarında göze çarpan ilk ciddi eksiklik, resmî savaş ilanı öncesi Tuz civarında meydana gelen muharebelerden söz edilmeyişidir. Oysa 9 Eylül-3 Ekim arasında burada yerli halkın katılımıyla Malisörlere karşı silahlı bir mücadele verilmiş, hatta bu çatışmalara katılan yerliler çok sayıda kayıp vermiştir.⁴²

⁴¹ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 4.

⁴² Kaytan, "Balkan Savaşları'nda İşkodra Müdafaası", 123.

Resmî Savaş İlanı ve Tuz Muharebesi

Fahri Paşa zaten çoktandır bir savaş halinin hüküm sürdüğü bölgede, resmî savaş ilanını “İlan-ı Harp” başlığı altında kısaca şöyle aktarır: “25 Eylül 328 / Patladı birdenbire harb ü vigâ / R’ad-ı tüfenk.. Top.. Muhib bir sadâ / Marş ileri: Emrini gûş eyledik / Şevk ile birden hurûş eyledik”⁴³

Dört mısralık bu bölümde dikkatleri çeken ilk husus ileride de örnekleri olduğu üzere Fahri Paşa’nın verdiği tarihlerdeki tutarsızlıktır. Nitekim savaş kendisinin belirttiği üzere Rumi 25 Eylül yani Miladi 8 Ekim’de başladıysa da ilk top ve tüfekler onun kastının aksine ancak ertesi sabah atılmıştı.⁴⁴ Bu bölümü “İşkodra Kahramanlarının Muharebe Şarkısı” adındaki dinî, hamasî bir manzume takip etmekte olup devamında Fahri Paşa’nın Tuz Muharebesi’ni anlattığı aynı isimli bölüm gelir. Fahri Paşa bundan sonraki tüm muharebe anlatılarının başlangıcında olduğu gibi burada da önce muharebenin başlangıç tarihini vererek anlatıya geçer. Anlatıya İşkodra’nın kuzeybatısında bulunan ve Karadağ sınırını teşkil eden Tuz’un düştüğü haberiyle başlayan Fahri Paşa Tuz’un neden ve nasıl kaybedildiğini şöyle betimler:

“Yüklenivermekle bütün şiddeti / Dağlı’nın.. Etmişti sükût evvelâ / Sonra Viranya ve “Rogam”ın bir daha / Harb edemezdi pek az askeri / Düştü o dem, girdi ‘adû içeri.. / Tuz da sükût etmeğe mecbûr idi. / Dağlı, Malisör ile pek zor idi / Harbe devam..”⁴⁵

Her ne kadar Fahri Paşa Tuz’daki mağlubiyetin nedeni olarak hasım kuvvetlerin kesif ve şiddetli taarruzunu gösterse de Garp Ordusu Komutanlığı mağlubiyetteki asıl neden olarak bölgedeki müdafilerin başında muktedir bir komutan olmamasını göstermektedir.⁴⁶ Öte yandan Fahri Paşa bir diğer neden olarak da pek çok askerin kaybedilmesi sebebiyle komuta kademesinin teslimiyete mecbur kaldığını gösterir ve bu durumu “âh-ı siyah”a benzetir.

Fahri Paşa’nın Tuz Muharebesi anlatısı çok sorunlu olmasa da noksandır. Kaldı ki savaş ilanından sonra Taşlıca muntkasında da birtakım muharebeler olmuştur. Ancak Fahri Paşa savaş ilanından 10 gün sonraki

⁴³ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 5.

⁴⁴ Abdurrahman Nafiz ve Kiramettin, 205.

⁴⁵ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 8,9.

⁴⁶ Kaytan, “Balkan Savaşları’nda İşkodra Müdafaası”, 128.

Tuz Muharebesi'yle anlatıya başlar. Bunun nedeni büyük olasılıkla Fahri Paşa'nın daha ziyade gördüklerini aktarmak istemesinde yatmaktadır.⁴⁷

Karanya Muharebesi

Fahri Paşa bu anlatıya "Karanya Muharebesi" başlığı altında 12 Ekim 1912 tarihini vererek başlamıştır. Fakat Fahri Paşa'nın verdiği bilginin aksine Karanya Muharebesi 11 Ekim'de başlamıştır. Kranya/Fesat Dağı Muharebesi diye de bilinen⁴⁸ bu muharebe bir savunma muharebesi olup İşkodra'nın kuşatılmasını geciktirmiştir. Nitekim Fahri Paşa da bölgenin kale için önemine vurgu yapmış ve bu öneme binaen Hasan Rıza Paşa'nın bölgeye erkânını gönderdiğini belirtmiştir. Kendisi de tabip subay ihtiyacı dolayısıyla alana gittiğinde kapıldığı dehşeti ve gördüklerini şöyle tasvir eder:

"Görüldü harb ateşi birdenbire / Kapladı eflâkı kıyâmet-nişân../ Top, tüfenk sesleri dehşet-resân / Bir tabura sağ cihete yol verir / Kendisi de sol cihetden gelir. / Sağ cihetde taburun cephesi / Göl tarafından gelen düşmanı / Süngü hücûmuyla kırar.."49

Bu anlatının devamında muharebeyi tasvire devam eden Fahri Paşa, bir anda geriden takviye düşman kuvvetlerinin gelip muharebeye girdiklerini ama onların da kırıldığını belirterek⁵⁰ verdikleri büyük ölçekli zayıyata rağmen hasım kuvvetlerin direndiğini ifade eder. Devamında 4 tabur büyüklüğündeki bu birliğe karşı büyüklüğü 1 tabur olan Osmanlı piyadesinin yaptığı hücumu şöyle niteleyip muharebe anlatısını bitirir:

"Cepheye tekrar edince hücûm../ (...) / Bir bölük askerle heman atlayıp / En ileri ateşe savlet ile / Kendine mahsûs metânet ile../ Öyle hücûm eyledi ki târ u mâr / Etdi Karadağlıları pişmân!"51

Fahri Paşa'nın Karanya Muharebesi bahsindeki anlatısı resmî askerî tarihle uyuşmanın⁵² yanı sıra savaşı betimlemek adına eşsiz bir kaynaktır. Ayrıca yazar bir asker olmanın yanı sıra bir gözlemci olarak da savaşı ve askerî hareketliliği tasvir etmiş, Balkan Harbî'ne dair diğer asker anılarında pek rastlanılmayan biçimde, şahit olduğu olayları aktarırken hissettiği yoğun duyguları da kağıda aktarmayı tercih etmiştir.

⁴⁷ Osmanlı-Karadağ Muharebeleri, bilhassa Tuz Muharebeleri savaşın ilk günlerinde Osmanlı basınında geniş yer bulmuştur. Bkz. Salim Aydın, *Balkanların Acı Yüzü: Basın Tarihinde Balkan Savaşları* (İstanbul: Yeditepe Yay. 2013), 333-337.

⁴⁸ Özatalay, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 86.

⁴⁹ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 15-16.

⁵⁰ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 16.

⁵¹ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 16,17.

⁵² Özatalay, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 89-91.

Müsellim Köy Muharebesi

Bu muharebe eserde “İşkodra Civarında Müsellim Köy Nam-ı Diğer Bardanyolt Muharebesi” başlığı altında bulunsa da isimlendirme oldukça kafa karıştırıcıdır. Zira Müsellim Köy Muharebesi ve Bardanyolt Muharebesi farklı zamanlarda meydana gelmiş askerî hadiselerdir. Müsellim Köy Muharebesi 1912 Ekim’inin sonunda cereyan etmesine karşın Bardanyolt Muharebesi 1913 yılının Şubat ayının başında vuku bulmuştu. Her ne kadar bu bir yanlışlık gibi görülse de aslında bir hata değil Fahri Paşa’nın özgün tasnifidir. Nitekim Fahri Paşa İşkodra’daki muharebeleri en erken dönemde tasnif eden kişidir. Resmî askerî tarih anlatısında her iki muharebenin ismi ve tarihi farklı olmasına rağmen Fahri Paşa’nın kıstas aldığı durum muharebenin yapıldığı yerdir.

Fahri Paşa, Müsellim Köy’de meydana gelen bu muharebeye bölgenin diğer ismi olan Bardanyolt ibaresini de eklemiştir. Dolayısıyla bu bir yanlışlıktan ziyade bir yaklaşım biçimidir. Kastedilen muharebenin hangisi olduğunu tasdik eden ise başlığın altındaki 29, 30, 31 Ekim 1912⁵³ ibaresidir. Tabii bu durumda Şubat’ta meydana gelen muharebeye Fahri Paşa’nın ne isim verdiği sorusu akıllara gelebilir. Fahri Paşa’nın o muharebe için kullandığı isim ise “Son Bardanyolt Muharebesi”dir.

Fahri Paşa anlatısına, Karadağlıların İşkodra’yı kuşatmak için Bardanyolt’a kadar geldiği ve bu duruma karşılık olarak Müsellim Köy’deki her yaştan Müslümanların bölgeye gelerek Osmanlı kuvvetleriyle birlikte Karadağlılarla savaştığı ifadesiyle başlar. Fakat hasım kuvvetlerin nicel üstünlüğü nedeniyle geri çekildiklerini de ekler ve bu durumu şöyle betimler:

*“Müsellim Köyü Müslümanlarıyla / Pîrân ve metîn civânlarıyla.. / Çarpıştı o gün hayli müddet / Gâzilerimiz pür şecâ’at.. / Uğraştı.. Fakat killetinden / Hasımın da ziyade kesretinden / Terk eyledi mevki’-i cihâdî.”*⁵⁴

Gerek tabiplik gerekse de İşkodra’daki askerlik kariyerinde aslında oldukça fazla sayıda ölüme şahit olsa da Fahri Paşa ilginç bir şekilde bu muharebe anlatısının içinde bölgedeki bir köy olan Bostriba’dan gelen Âdem Hacı’nın, Derviş Tepe’de dolaşırken düşmanın top ateşi sonucu bir bacağını kaybeden kızından ve mevzide gördüğü yaralı bir Osmanlı askerinin son nefesini verişinden -çoğu meseleden daha fazla yer ayırarak- teessürle söz eder. Belli ki harp sahasında ve yoğun psikolojik baskı altında

⁵³ Fahri Paşa anılarının tamamında Rumî takvimi esas almıştır, ancak bu makalede tarihler Miladî takvime çevrilmiştir.

⁵⁴ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 22.

şahit olduğu bu iki acıklı olay hafızasında derin izler bırakmış, bu izler onu hayatının sonraki yıllarında da takip etmiştir.

Kakarik Muharebesi

5 Kasım 1912 ibaresiyle başlayan anlatı, İşkodra-Şingin yolunun Karadağlılarca işgali nedeniyle Miralay Hasan Rıza Bey'in emriyle girilen bir harekât olduğu vurgusuyla devam eder. Fahri Paşa, bundan sonra Boyana Nehri'ni geçen Osmanlı kuvvetlerinin Karadağlıları püskürttüğünü ifade eder. Akabinde muharebe alanından dönen Osmanlı askerlerinin havanın kararması nedeniyle yolda kaldığını, bu durum karşısında kendisinin Tabip Binbaşı Cemal Bey'in emir-komutasında bölgedeki askerlerin geceyi geçirmeleri için bir sahra hastanesi gönderdiğini, ertesi gün İşkodra Jandarma Alay Komutanı Ali Fehmi Bey ve birliğinin bu askerlerle Barbiş'ta birleşip Göklü'deki Malisörlerin üzerine yürüdüklerini aktarır. Bunun için Kakarik'ten geçmek gerekir ki Fahri Paşa Kakarik Ovası'nı zorlu geçişi eserinde şöyle niteler:

*"Bir ova vardı ki beşik örtüsü / Şekline benzer.. Bataklık yanı / Dağ ise yüksek. Batağın köprüsü / Kirli yosunlar.. Komaz insanı / Geçmeye dağdan yana.. Yok bir ümîd / Geçmek için.. Sâde ikidir geçid / Bir geçidi Göklü'nün üstündedir / Diğeri de "Yuşi" yakınındadır. / Her ikisinden geçerek gitmeli.. / Sonra da dik dağa su'ûd etmeli.. / Kim bunu görse şaşırır da kalır / Bilse çikıldığını hayret alır."*⁵⁵

Fahri Paşa bu tasvirin devamında Miralay Cemal Bey'in yönettiği harekât sırasında Yuşi'den geçen askerlerin Osmanlı topçusu tarafından düşman zannedilerek dost ateşiyle tahrip edildiğini, 6 subayın öldüğünü,⁵⁶ ayrıca 5'i subay olmak üzere 40 askerinin de yaralı vaziyette hastaneye getirildiğini belirtir. Bunu takiben bölgede kalan Osmanlı birliklerinin ise Göklü'de geceyi geçirdikten sonra hedeflerine ilerleyip bölgeyi ele geçirdiklerini ve mevzilerine yerleşen Osmanlı topçusunun tazyiki ile kalan düşman unsurlarının ovoidan büyük oranda söküldüğünü yazar. Ovada kalan düşman birliklerinin ise bölgeye yapılan takviyeler ve azimle savaşılan askerler ile Elbasan Redif Taburunun dirayeti vesilesiyle tutunamayıp kaçarcasına çekildiklerini aktarır. Hatta bir örnek olması açısından sadece ismini verdiği Karadağlı General "İvo Coroviç"i⁵⁷ çadırını alanda bırakıp kaçtığını, bu utanç karşısında Miralay Hasan Rıza Bey'in "Çadır bendedir" diyerek çadırı iade ettiğini, bu olayın İşkodra'daki

⁵⁵ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 41-42.

⁵⁶ İşkodra'daki şehitlerin tam listesi için bk. MSB Askerî Tarih Arşivi, Balkan Harbi Koleksiyonu (110-9-1-7), 284/399/10.

⁵⁷ Karadağlıların Çetine Tümen Komutanı General İvo Göroviç. Özatalay, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 116.

Osmanlı askerlerinin moralinin yükselmesine vesile olduğunu belirtir. Bu anekdot ile Kakarik Muharebesi'nin bir zafer olduğu vurgulanır ve anlatı sona erer.

Fahri Paşa'nın Kakarik Muharebesi göze çarpan eksik taraflarından birisi, muharebenin neden cereyan ettiğinin eserde doğrudan belirtilmemesidir. Oysa bu muharebe İşkodra'nın ikmalini kesmek için Kakarik sırtlarına yerleşen Karadağ kuvvetlerinin imhası veya en azından püskürtülmesi için yapılmıştır. Nitekim Fahri Paşa muharebenin sonuçlarına -mesela yolların açılmasıyla takviye rediflerin geldiğine- değinmemiştir.⁵⁸

Zadrima Muharebesi

Hemen her kuşatmada olduğu gibi İşkodra'daki kuşatmanın bir boyutu da kuşatma ilerledikçe ciddi seviyelere ulaşan erzak kıtlığıdır. Bununla bağlantılı olarak Aralık ayı ortasında çevreden erzak temin etmek için müdafiler arasında teşkil edilen bir tabur, kale dışına çıkarak erzak toplamaya başlamış ve bu sırada denk geldikleri Sırp kuvvetleriyle "Zadrima" adındaki muntıkada tesadüf muharebesine girişmişlerdi.⁵⁹ Fahri Paşa da "Zadrima Muharebesi" başlığı altında 16, 17, 18 Aralık tarihini vererek askerlerin kaleden çıkış nedenine ve Sırplarla karşılaşmasına değinir. Akabinde de Miralay Cemal Bey'in takviye kuvvet olarak Zadrima'ya gönderilişini şöyle yazar:

Mîr Cemâl'dir yine me'mûr olan / Zadrima'ya sür'atle yollanan / Bir mitralyöz bir de batarya-i cebel / İki buçuk tabur idi kuvveti / Verdi kumandana samîmâne el / Çıktı yola.. Vardı büyük cür'eti / Gördü ki bir taburu düşmanın / Bataryamızdan görerek şiddeti / Kaydına düşmüş de 'azîz cânının / Almış idi vaz'iyet-i ric'ati. / Miralay Cemâl Bey / Bid-defa'ât harb eden askeri / Mirdita'ya⁶⁰ doğru kaçan düşmanı / Eyledi ta'kîb.. Bu hasm-ı denî / Peşine düştü aradı her yeri..⁶¹

Fahri Paşa önce tazyiki azalan sonra da geri çekilmeye zorlanan Sırp kuvvetlerinin peşinden giden birliğe mensup askerlerden birinin bir minareye çıkıp ezan okuduğunu betimleyerek muharebenin henüz bitmediğini ifade eder ve muharebelerin devam edeceği sarp araziye tasvir eder. Bu arada da Osmanlı-Türk harplerinde genelde rastlandığı gibi, bir tepede ölen veya yaralanan bir subay olması durumunda tepeye o subayın

⁵⁸ Özatalay, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 116.

⁵⁹ MSB Askeri Tarih Arşivi, Balkan Harbi Koleksiyonu (110-9-1-7), 673/12/16.

⁶⁰ İşkodra'nın güneydoğusunda bulunan ve bağlı olduğu Arnavutluk tarafından 2000 yılında lağvedilen ilçe.

⁶¹ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 48,49.

isminin verilmesinden⁶² hareketle tepelere Asım, İsmail ve Vehbi isimlerinin verildiğini yazar.⁶³

Bu bölümün akabinde düşmanın kırıldığını yazan Fahri Paşa, Osmanlı kuvvetlerinin 30 ölü ve 95 yaralı ile muharebeden çıktığı bilgisini verip pek çok ganimet elde etmenin yanı sıra Sırp kuvvetlerinin ağır bir mağlubiyet aldığını söyler. Bu mağlubiyet sonrası Saint Nikola Yortusu (6 Aralık) arifesinde, yani 3 Aralık'ta bir ateşkes imzalandığını, bunun da sevinçle karşılandığını kayda alır.⁶⁴

Son Bardanyolt Muharebesi

Fahri Paşa'nın anılarında "Son Bardanyolt Muharebesi" başlığı altında işlenen muharebe anlatısının en ilginç yönü, başlığıdır. Zira bu eser dışında ne Genelkurmayın resmî askerî tarih serisinin ilgili cildinde⁶⁵ ne Nafiz Gürman-Kiramettin Kocaman'ın eserinde ne de başka bir yerde bu başlığa sahip bir muharebe yoktur. Öte yandan, başlık altında verdiği 7, 8, 9 Ocak 1913 tarihinde İşkodra Kalesi ve çevresinde herhangi bir muharebe cereyan etmemiştir. Bu noktada Fahri Paşa'nın sonraki muharebe anlatısına bakmak gerekmektedir. Nitekim bu anlatıdan sonra "Traboş"⁶⁶ adı altında yeni bir muharebe anlatısı başlar. Dolayısıyla Fahri Paşa'nın "Son Bardanyolt" Muharebesi adını verdiği bu muharebe Çatalca Ateşkes Antlaşması ile Traboş Muharebeleri arasında meydana gelmiş olmalıdır. Bu tarife uyan "Bardanyolt Muharebesi" vardır ama Fahri Paşa'nın alt başlıkta aktardığı gibi bu 7 Ocak'ta değil 7 Şubat'ta başlamıştır.⁶⁷

Fahri Paşa'nın hem muharebenin adını hem de tarihini "yanlış" verdiği düşünülebilir, ama aslında bu bir yanlışlıktan ziyade "bakış açısı"dır. Nitekim Genelkurmayın resmî bir yayınında Fahri Paşa'nın adlandırmasına yakın olarak "İkinci Bardanyolt" Muharebesi şeklinde bir isimlendirme tercih edilmiştir.⁶⁸ Fahri Paşa daha önce "Müsellim Köy" muharebesi için de farklı bir adlandırma yapmış, orada söz konusu muharebe için aynı zamanda "Bardanyolt Muharebesi'dir" demişti. Bu adlandırma da onunla bağlantılıdır. Zira o muharebeyi "Bardanyolt" olarak adlandırdığı için bunu da haliyle "Son Bardanyolt" şeklinde isimlendirmesi doğaldır. Öte yandan İşkodra'daki muharebelerin resmî ve gayri resmî tarihinin yazılmadığı bir tarihte ele alınan bir eserde böylesi bir

⁶² Balkan Harbi'nde de meydana gelen aynı uygulamanın bir başka örneği için bkz. MSB Askerî Tarih Arşivi, Balkan Harbi Koleksiyonu (110-9-1-7), 566/20/7.

⁶³ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 50.

⁶⁴ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 55.

⁶⁵ Özatalay, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*.

⁶⁶ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 83.

⁶⁷ MSB Askerî Tarih Arşivi, Balkan Harbi Koleksiyonu (110-9-1-7), 677/36/4.

⁶⁸ Ertuna, *İşkodra Savunması*, 102.

“şahsi” adlandırma aslında olağan karşılanmalıdır. Ancak, 7, 8, 9 Ocak tarihi büyük olasılıkla hatalı bir yazımdır. Her ne kadar o tarihte şehri hedef alan büyük bir bombardıman olsa da Fahri Paşa’nın bunun bir ay sonra cereyan edecek olan bir muharebenin başlangıcı kabul etmesi, tartışmaya açıktır.

Öte yandan Fahri Paşa anlatının başında 3 günlük bir bombardımandan söz eder ki bu taarruz öncesinde hasım kuvveti birçok açıdan yıpratmak için yapılan hazırlık atışlarıdır. Dizelerinden anlaşıldığı kadarıyla bombardımandan oldukça etkilenen Fahri Paşa, muharebe alanında olduğunu belli edercesine anlatının iki farklı yerinde oldukça canlı ve detaylı bir muharebe panoramasını şu mısralarla sunar:

*Birbiri ardınca ve birden gelen / Parçalayan, askeri mahv eyleyen /
Güllelerinden mütemâdi düşen / Mevt-i fecî’den, yürekler ezen / Atlas
küreden olarak nevha-zen / Hıçkırarak ağladı.. Hem zîr-hâk / ve volkanını
saçtı olub sîne-çâk.. / Âh! Nice cân eyledi toplar helâk! / Âh! Ne kadar
askerimiz hûn-ı pâk / Doğdu o gün şevk-i şehâdet ile./ Pek çoğu
uğraştı şeca’ât ile..”⁶⁹ (...) /” Sivri Tepe’ye gelmişti nöbet / Güyâ ki kopmuş
idi kıyâmet / Bircümle toplar birden boşandı / Mermiler uçtu; dehhâş bir ses
/ Eflâkı sardı.. Zannetti herkes / Bardanyol[t], asker toplarla yandı!.. /
Âteş saçardı tekmîl havanlar, / Kalmış siperde nice civânlar. / Mevt-i
fecî’e olmuşdu mahkûm. / Uğraştı durdu yüzlerce ma’sûm! / Patlar
atardı mermi havâyâ / Güyâ şehîdi yollar semâyâ / Sonra havâdan arza
düşerler, / Na’ş-ı mübârek doldu siperler!⁷⁰ / Kollar.. Bacaklar.. Bir yanda
perrân / Bir yanda gövde, başlar, dî-rîzân! / Sivri Tepe’imiz düşmana
gitti.⁷¹*

Fahri Paşa’nın, harp cerideleriyle de örtüşen⁷² bu anlatısına konu olan hadiseler yaşanırken kentte kısa süre önce ciddi bir hadise yaşanmış; Kolordu Komutanı ve Vali Miralay Hasan Rıza Bey 29 Ocak’ta bir suikasta uğrayarak 30 Ocak 1913’te hayatını kaybetmiştir. Fahri Paşa anılarında bu konuyu şöyle işler:

*Polis geldi.. Kumandan vurulmuş / (...) / Ben hangi kumandan dedim
amma ki berimden.. / (...) / İşte o, bizim kumandan, dedi; asker.. / Şimdi o
mahale gidiyor polisler.. / (...) / Gördüm ki yerde sırt üstü yatmış.. /
Etrâfını pek yorgun uzatmış.. / Nezdinde efrâd ile ma’iyyet / Gözler
yaşarmış düçâr-ı hayret. / Tuttum elinden nabzını buldum /
Hissetmedim hiç.. Sanki vuruldum / Bir yıldırımla.. Zîrâ ki hâli / Bî-sûd*

⁶⁹ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 64.

⁷⁰ Siperlerde 260 neferden 210’u harbden hâriç kalmıştır.

⁷¹ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 71.

⁷² MSB Askerî Tarih Arşivi, Balkan Harbi Koleksiyonu (110-9-1-7), 977/36/2.

*ederdi her kıl u kâli.. / Almıştı.. Sordum: bir çifte kurşun / Devrân-ı
demdi gayetle durgun! / Merhûm böyle etmiş hikâyet: / Yolda gelirken,
var idi zulmet.. / Birkaç kişi bakmış yüzüne / Çarpmaksızın hiç dikkat
gözüne / Hepsi savuşmuş gitmişler iken / Mermiler uçmuş şiddetle
birden / Bir dâne mermi sırtından urmuş / Delmiş, geçmiş.. Güyâ
kudurmuş / Bir kelb dışıyle tahrîb etmiş.. / A'zâyı önden çıkmış ve
gitmiş..⁷³*

İşkodra'da bulunmuş Nafiz Gürman ve Kirametdin Kocaman, eserlerinde Hasan Rıza Paşa'nın Esat Toptani'nin emriyle ve onun adamlarından Osman Bâli ve Kavayalı Tevfil tarafından öldürüldüğünü kayda alırlar.⁷⁴ Ayrıca askerî yazışmalarda da olayın teşekkülü ve sonrası hakkında da birtakım bilgiler bulunmaktadır.⁷⁵

Birdiça "Beltoya" Muharebesi

9-10 Şubat 1913 alt başlığına sahip anlatı, Birdiça'da keşfe çıkan Sırp kuvvetlerinin gece saat 03.00 sularında Osmanlı kıtaları tarafından yarım saat boyunca ateş altına alındığı ibaresiyle başlar.⁷⁶ Birdiça'daki bu muharebe meydanını bir düğün alanına benzeten Fahri Paşa, galip oldukları için bu zaferden duyduğu sevinci dile getirmiştir. Sonraki günün son derece sakin başladığı ancak ilerleyen saatlerde tekrar çatışmaların meydana geldiği, bu sırada Sırpların bir aldatmaca teşebbüsünde bulunduğu ancak Osmanlı kıtaları tarafından bu girişimin boşa çıkarıldığı yine Fahri Paşa'nın anılarında yer bulur.

Yeni bir bentte muharebe anlatısına devam eden Fahri Paşa, Sırpların o günün akşamı tekrar geldiğini ve 4 Sırp alayına karşılık 4 Osmanlı taburunun direndiğini şöyle betimler:

*...Onun / Üstüne mitralyözümüz pür-gazab / İşlemeğe başlayarak.. Şânedin
/ Geçti.. Tarandı.. Bunu ama neden / Sandı oyuncak.. Fakat sonra hep / Durdu
yerinde.. Ve harb iştidâd / Etti.. Bugün Sırbıda vardı 'inad / Bizde
muhâribler idi dört tabur⁷⁷ / Dört alaya karşı bu kuvvet n'olur? / Öyle
değilmiş ama harb direngi / Anlatayım da görünüz örneği / Üç taburun*

⁷³ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 56-58.

⁷⁴ Abdurrahman Nafiz ve Kirametdin, 1912-1913 *Balkan Harbinde İşkodra Müdafaa*, 359.

⁷⁵ Bunlardan biri için bk. MSB Askerî Tarih Arşivi, *Balkan Harbi Koleksiyonu* (110-9-1-7), 90/73/28.

⁷⁶ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 77.

⁷⁷ 50. Alay ve 2. Tabur ve 4. Alay 2. Tabur, Devol Taburu, Debre-i Zîr jandarma efrâdı. İhtiyât bölüğü

*kuvveti tehyîc edib / Debre gönüllüleri tetvîc edib / Kuvvetimiz çaldı zafer
kösünü / Hasımımızın tıkadı nâkûsunu*⁷⁸

Özellikle Debre Redif Taburunun azmi ve cesareti ile Sırp kıtalarının yenildiğini anlatan Fahri Paşa, muharebe sonrasında Tabip Kolağası Niyazi Bey'in⁷⁹ alanda 1292 ölü Sırp askeri saydığını ifade eder. Ayrıca kalan Sırp askerlerinin esir edildiğini aktarıp Debre Redif Taburunu övmeye devam eder. Manzumenin devamında muharebe atmosferini tasvire devam eden Fahri Paşa, İşkodra Kolordusunun gayesini şöyle izah eder: “*Ordumuzun fikri ise dâ’ima / Harb ederek şehir ile batmak idi..*”⁸⁰

Bu beyan, üzerinde durulması gereken bir ifadedir. Zira kuşatma altındaki kale ve şehirler için duruma göre başvurulacak yöntemler arasında genellikle şunlar vardır: Ya imdat birlikleri gelene kadar savunmada kalınır ya da hasım kuvvetleri savunma muharebeleri ve mevsim şartları vesilesiyle yıpratılarak kuşatma azimlerini kırmak için uğraşılır. veya huruç harekâtı ile hasım kuvvetler püskürttürülür, bu yapılamadığında ise gene bir huruç harekâtı ile en yakın dost birliğe/yerleşim yerine ulaşılmaya çalışılır. Bunların hiçbirinin işe yaramadığı durumlarda ise teslim olunur (duruma göre koşullu veya koşulsuz). Söz konusu muharebe şeklinde bunlardan biri veya birkaçı aynı anda veya sırayla benimsenip uygulanabilir, ancak İşkodra’daki durum son derece özeldir. Zira İşkodra yeni Osmanlı sınırlarının çok uzağında kalmıştı. Ayrıca müdafilerin gidebileceği herhangi bir yer olmadığı gibi müdafilere yardıma gelecek bir birlik de yoktu. Üstelik huruç harekâtı için de elde yeterince kuvvet bulunmuyordu. Bu noktada, öyle anlaşıyor ki, İşkodra müdafilerinde bu anda hâkim olan hissiyat, yukarıdaki seçeneklerden ikincisinden hareketle sonuna kadar direnmektir.

Traboş Muharebeleri

Fahri Paşa’nın anılarında diğer muharebe anlatılarının aksine, Traboş’ta meydana gelen muharebeler için bir “Traboş Muharebeleri” başlığı yoktur. Nitekim Fahri Paşa “(Traboş)” şeklinde satır aralarında sıkıştırılmış bir ibare ile anlatıya başlar. Bu ibarenin hemen altında “lakin” diye söze girmesinden aslında önceki anlatıya devam ettiği ama ondan farklı olarak Traboş bölgesindeki olayları anlatmaya çalıştığını anlamak mümkündür. Fahri Paşa her ne kadar satır aralarında Traboş

⁷⁸ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 81.

⁷⁹ Mehmed Niyazi Bey aslında sivil bir doktordur. Seferberlik dolayısıyla silah altına alınmıştır. MSB Askerî Tarih Arşivi, Balkan Harbi Koleksiyonu (110-9-1-7), 305/11/12.

⁸⁰ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 83.

Muharebelerini anlatsa da bölgede 7-9 Ocak ve 31 Mart'ta hatırı sayılır büyüklükte iki ayrı muharebe cereyan etmiştir.

Fahri Paşa burada büyük ölçekli ama pek bilinmeyen muharebeler cereyan ettiğini dile getirdikten sonra, kahraman olarak andığı Osmanlı askerlerinin oldukça şiddetli ve yeri göğü sarsıp siperleri cehenneme çeviren hatta korunaklı noktaların dahi işe yaramadığını ancak askerlerin siperler arasından sağlam çıkıp savaşmasını büyük bir hayretle betimler. Fahri Paşa'nın bu ifadesini destekler şekilde harp cerideleri de hem ocak hem mart ayındaki muharebelerdeki hazırlık atışlarının şiddetinden bahseder.⁸¹

Fahri Paşa'nın anılarının bundan sonraki bölümü, bölgede hayatını kaybeden olan bazı isimlere ayrılmıştır. İlk olarak Müderris Elbasanlı Hasan Efendi'nin Fesat Dağı'nda askerlere su taşırken öldürüldüğü ifade edilir. Fahri Paşa bir tarih vermese de Hasan Efendi bir top mermisiyle 31 Mart'ta hayatını kaybetmiştir.⁸² Devamında Karamuş Redif Taburundan Mülazım Abdurrahman Efendi'nin de ölümünden bahseden Fahri Paşa yine tarih vermez. Genelkurmay kayıtlarına göre Abdurrahman Efendi 9 Şubat'ta öldüğüne göre bu durum Fahri Paşa'nın anlatısında bu tür trajik olayların aslında kronolojik değil, üzerinde bıraktığı etki çerçevesinde aktarıldığına işaret etmektedir.

Fahri Paşa sonraki bölümün sonunda, Traboş'taki direnişe rağmen askerlerin çektiği dayanılmaz açlık nedeniyle geri çekildiklerini şöyle tasvir eder: "*Heyhât! Kendimiz nihâyet / Açlıkla olub terke mecbur / İndirdik askeri.. Âh ne zor! / Gâlib bir askere felâket!*"⁸³ Burada sözü edilen hadise aslında Mart ayı sonundaki genel Karadağ taarruzu ile teslimiyet görüşmeleri arasında meydana gelmişse de Fahri Paşa'nın buradaki kapalı üslubu sanki askerler açlık dolayısıyla geri çekilmişler izlenimini uyandırmaktadır.

Mehmed Fahri Paşa'nın Anılarında İşkodra'daki Kuşatma Atmosferi

Fahri Paşa'nın manzum anılarında kuşatma mefhumu iki kavram üzerine inşa edilmiştir. Bunlar "açlık" ve "bombardıman"dır. Zaten eserde hem açlık⁸⁴ hem de bombardıman⁸⁵ için müstakil bölümler ayrılması bu

⁸¹ MSB Askerî Tarih Arşivi, Balkan Harbi Koleksiyonu (110-9-1-7), 685/7/7.

⁸² Özatalay, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, 196; MSB Askerî Tarih Arşivi, Balkan Harbi Koleksiyonu (110-9-1-7), 732/2/46.

⁸³ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 90.

⁸⁴ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 110.

⁸⁵ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 91, 103.

savı desteklemektedir. Bu iki mefhumun İşkodra kuşatmasını karakterize eden temel meseleler olduğu görülmektedir.

Açlık

Açlık aslında her kuşatmada belli ölçülerde rastlanabilen bir meseledir. Açlığa maruz bırakma kuşatma savaşlarında rakiplerin müdafiler üzerinde hem psikolojik hem fizyolojik etkiler bırakmak için başvurduğu etkili bir harp vasıtasıdır. Ancak, kuşatanlara avantaj sağlayabilirken, savunmada olan askerleri ve şehir veya kale halkını sefil ve trajik durumlara sokabilen bir sorun olduğunu da söylemek gerekir. Fahri Paşa'nın anılarından da bu durum rahatlıkla okunmaktadır. "Açlık" başlığına sahip anlatısındaki ilk mısralarında arpa, fasulye, mısırın az olduğu, buğday ununun bulunmadığını, bu nedenle tadına buğday unundan ekmeğin hasret kaldıklarını ve tadını hatta unuttuklarını ifade eder. Devamında ise bir misal olarak şunu aktarır:

Çektiğimiz çilelere bir misâl! / Kâffesini birbirine kattılar / Sonra da kızgın fırına attılar.. / Satlu pişib kavrulan o ekmeği / Hayli zamân geçti de ekl etmeği / Mi'demiz ederdi yine güç kabul.. / Mümkün ise git ara.. Bir başka bul! / Böyle 'aca'ib kokulu bir hamur: / Üstü kabuk, içi dikenli çamur.. / Yanı sıra sâde suya çorba iç. / Hem de görünmezdi içinde pirinç / Mi'deye insin de göreyim bu hiç / Bir şey'e munzamın olan o kerpiç/ Sende bırakır mı 'aceb iştilhâ?'⁸⁶

Fahri Paşa ayrıca şehirdeki binek hayvanlarının da çoğunun yenildiğini⁸⁷ ancak yine de açlıktan ölenlerin⁸⁸ olduğunu söyler. Burada dikkat çekici bir husus, Fahri Paşa'nın açlıktan ölenlerin tespit edilip gömülmesi gerektiğini ifade etmesidir. Bu durum aslında şehirde açlıktan ölenlerin sayısının oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Fahri Paşa'nın bu isteğinin arkasında, eserde de değindiği üzere cesetlerin salgın hastalığa neden olması, bunun da daha fazla ölüme sebebiyet vermesi ve savunmaya zarar vermesi riski yatmaktadır. Açlığın boyutu ve kıtlık eserde şu şekilde betimlenir: "Kaplumbağa, kurbağa kan, ot, diken / Kalmadı yendi ve hattâ keten / Tohumunu ekmek yerine ekl eden / Bunca fakîrlar aç inler iken / Kalb-i rakîk hüzn ile giryân idi; / Aç ölenler dahî insân idi!.." ⁸⁹

Öte yandan açlık, halka etki ettiği kadar askerlere de zarar vermekteydi. Nitekim Fahri Paşa askerlerin yarı aç savaşıklarını, buna rağmen erzakını halkla paylaştığını ancak ihtiyat erzakı olan peksimetlerin

⁸⁶ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 110-111.

⁸⁷ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 112.

⁸⁸ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 113.

⁸⁹ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 116.

de zamanla tükenme noktasına geldiğini anlatır.⁹⁰ Bu noktada kendi başına gelen açlıkla alakalı bir hadiseyi şöyle aktarır:

Gamlı bir akşâm.. Yemek yer iken / Sâde suya çorbamı içer iken / Pencereye vurdu bir el.. Perdeden / Dâhili tefrîk edemezdi gelen. / Bekledim ama; yine bir ses, dedi; / “Merhamet eyle!” Yiyecek istedi!! / Penceremi açtım iki Müslümân, / Genç kadın ağlaşıyorlar.. Hemân / Varımı verdim.. “Çekilelim!”.. Elem / Var idi gönlümde.. Bunu bir kalem / Etmeğe tasvîr bulamaz iktidâr.. / Âh! Bu fakîrlere ne kadar gün yaşar! / “Açtır, dedim; ama..” Ne garîbtir ki ben / Şimdi peksimsiz idim. Sîneden / Bir derin âh çıktı.. Edermiş nazar / Hâlîme Ca’fer Efendi meğer / “Şimdi” dedi; ben size getireyim, / Kendi peksimedi de vereyim.” / İşte bu sûretle geçen bir hayât / Kimde cesâret bıraktı.. Memât / Ağzını açmış idi ejder gibi / Ölmeden aç kimseleri yer gibi / Açlık! Evet harbin asıl askeri / Mevî ile tehdîd eden ejderi!⁹¹

Bombardıman

Fahri Paşa’nın anılarının 91. sayfasında “Birinci Bombardıman” adında, savaşın ilk safhasındaki İşkodra bombardımanı konu edilmiştir. Tuz kasabasının düşüşü ve Karadağlıların şehre yaklaşmasından bir süre sonra bombardımanın başladığı ifade edilir. Tabya şeklinde kurulan büyük havanların uçuşmasıyla çoluk çocuğun dahi öldüğü dile getirilir. Bir sonraki bentte ise Fahri Paşa şedit bir üslupla öfkesini şu şekilde dile getirir:

At! Topların sefil.. Cehennem âteşi / Yaksın senin de kalbini.. Çıksın dumanların / ‘Adl ü hukuk düşmanı! Bak.. Bunca cânların / Mahv olmasıyla hiç de mi yoktur te’essürün / Döktürdüğü kanlar içinde boğul... Sürün... / Ey müfteris.. Dağdaki vahşîlerin eşi... / Mermilerin çevir ki siperler bekliyor.. / Gel... Varsa cür’etin.. Seni asker bekliyor...⁹²

Bu anlatının devamında Fahri Paşa bombardıman sonrasında şehirde gördüğü bazı manzaraları tasvir eder. Çocukların bombardımana tepkisi, evlere düşen bombaların öldürdüğü insanlar, ortaya çıkan dehşetli atmosfer metinde yer bulur. Fahri Paşa bombardımandan etkilenenlerin sadece Müslümanlar olmadığını vurgulamak adına vücudu parçalanmış Hristiyan bir kunduracıya da hatıratında yer verir.⁹³ Bombardıman sahnelerini içeren anlatısında ayrıca, süregiden savaş ve can güvenliği korkusu nedeniyle çevre köylerden İşkodra şehrine göç eden insanların içine düştüğü durumu da tasvir eder:

⁹⁰ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 114.

⁹¹ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 114-115.

⁹² Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 91-92.

⁹³ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 94.

*Köylerden akın akın gelenler / Erkek ve kadın.. Hâne-berdûş / Top güllerleriyle
cân verenler / 'Âlem o günlerde eyledi cûş.. / Hecrâ köşelerde toplanırlar... /
Kendilerini emîn sanırlar... / Bir hâl ki bunun teferru'âtı / Kalbler yaran,
ağlatan nigânı / Ta'rîf edilmez ancak Allah / İmdâd ederse kurtulurlar /
Düşmez ise bir belâ-yı nâgâh / Bir me'men ihtimâl bulurlar.⁹⁴*

"İkinci Bombardıman Devri"⁹⁵ başlığına sahip anlatıya gelindiğinde bu kez Fahri Paşa bir aylık bir durağanlıktan sonra tekrar bombardımanın başladığını ve aynı manzaraların tekrar yaşanmaya başladığını aktarır. Öte yandan askerlerin durumunun çok daha kötü olduğunu da vurgulamadan geçmez. Ayrıca bombardıman sonucu şehrin yanı sıra cephe hattında birtakım feci kayıplar yaşandığına değinir. Dizelerinde yaptığı tasvir, modern endüstriyel savaşın yol açtığı travmatik yıkımı, bütün bir dehşetiyle gözler önüne serer:

*Bir gün yine Sedler⁹⁶ üzere düşmân / Bir yirmi birlik attı.. O ân. / Mermi
geçerek ara siperden.. / Bir arka siperden geçerken... / Dehşetle patladı ve
efrâd / Toprağa gömüldü koptu feryâd / Düşmüştü şehîd tâm yedi cân! /
Mecrûh ise on sekizdi.. Nâlân / Geldiler. Bütün gece uyanık / Kaldık..
Müte'ssir ve yanık / Kollar ve bacaklar kesildi.. / Yırtık ve parçalar
dikildi..⁹⁷*

Fahri Paşa ben-anlatısında, bombardımandan bilhassa sivillerin zarar görmesi ve bu soruna Avrupalıların ses çıkarmamasına verdiği tepki de okunmaktadır. Sivil halka zarar veren açlık sorununu, savaş ve kuşatmanın bir neticesi olarak belki bir noktaya kadar anlayabilmekte, hatta açlık nedeniyle meydana gelen kayıplara bile sabırla yaklaşabilmektedir. Ancak, bombardımanı savaşın doğal bir parçası olarak görmez. Zaten Fahri Paşa biraz da bu nedenle eserinde hem bombardımana daha geniş bir yer vermiş, hem de bombardımanın yol açtığı yıkımı savaştan öte vahşet olarak tanımlamıştır.⁹⁸

Yukarıdaki olgular ışığında Fahri Paşa'nın anıları için modern kale-kent kuşatma mefhumu ve kuşatmayı tecrübe etme hususunda eldeki çok az sayıdaki birincil kaynaktan biri olduğu söylenebilir.

Sonuç

Fahri Paşa'nın anılarının öne çıkan ilk biçimsel niteliği manzum olmasıdır. Mensur anı kültürünün Türk ve dünya literatüründe çoğunluğu

⁹⁴ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 96.

⁹⁵ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 103.

⁹⁶ İşkodra'nın doğusundaki Kır Nehri'ni oluşturan setlerin bulunduğu bölgeye verilen ad.

⁹⁷ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 105.

⁹⁸ Doktor Mehmed Fahri, *İşkodra Muhâsarası*, 98-99.

oluşturduğu göz önüne alındığında bu nitelik daha da öne çıkmaktadır. Eser ayrıca bir “cephe tarihi”dir. Yazar, İşkodra’daki muharebeleri ve kuşatmayı ele almakla yetinmemiş aynı zamanda sivil halkın ve askerlerin savaş, kuşatma, açlık ve bombardıman atmosferindeki durumlarını tasvire çalışmıştır.

Eserde işlenen muharebelerin akışı genellikle resmî askerî tarih anlatısıyla uyuşsa da muharebelerin isimlendirilmesinde resmî askerî tarihten farklılaştığı noktalar tespit edilmiştir. Nitekim Müsellim Köy Muharebesi’nin bir diğer adı olarak “Bardanyolt”u vermesi, Traboş’taki iki ayrı muharebeyi tek bir bölümde ama “muharebe” başlığı altında vermeyişi gibi durumlar söz konusudur. Öte yandan Fahri Paşa’nın anıları, Giriş bölümünde zikredilen askerî tarih anlatılarından savaşın insanî ve hissî yönüne değinmesi ve savaşı bizzat tecrübe eden biri tarafından bir ben-anlatısı olarak yazılmasıyla ayrılmaktadır.

Eser ayrıca, Balkan Harbi’nin İşkodra/Karadağ Cephesi’ni konu alan yegâne askerî ben-anlatısı sıfatına sahip olmanın ötesinde içerdiği muharebe anlatılarıyla savaşın yalnızca teknik ve askerî yönüne değil aynı zamanda insanî ve ferdi yönüne de dikkat çekmektedir. Bu manzum metin, Balkan Harbi’ne dair az sayıdaki general hatıratından biri olup, bir tabip subay tarafından yazılan müstakil vaziyetteki tek Balkan Harbi ben-anlatısıdır. Eserdeki duygusal yoğunluk, dile getirilen acılar ile yitirilen insanlar vurgusu ise Fahri Paşa’nın da birçok Osmanlı subayı gibi Balkan Harbi travmasından mustarip olduğunu göstermektedir.

Son olarak, bu makalede analiz edilen Fahri Paşa’nın anıları Balkan Harbi, 10 Yıllık Harp Devri, İşkodra Kuşatması, İşkodra tarihi ve Balkan araştırmaları gibi konularda yapılacak askerî tarih çalışmaları için önemli bir ben-anlatısı kaynağıdır. Osmanlı askerlerinin Balkan Harbi ve spesifik olarak İşkodra kuşatması deneyimlerine ışık tutmasının yanı sıra, Fahri Paşa’nın bu ben-anlatısı, modern çağdaki kuşatma muharebelerinin siviller ve askerler üzerindeki etkileri ile savaşın psikolojik tahribatı gibi daha genel konulara da katkı yapabilecek bir potansiyele sahiptir.

Öz

Balkan Harbi'nde İşkodra/Karadağ Cephesi hem kuşatma hem açık alan muharebeleri hem de gayr-ı nizami harbin yaşandığı nadir cephelerdendir. Ancak, bu cephe, travmatik Balkan Harbi tecrübesinin önemli bir parçası olmasına rağmen yeterince incelenmemiştir. Bu makale, İşkodra Cephesi'ne dair literatürde şimdiye dek kapsamlı bir araştırmaya konu edilmeyen Mehmed Fahri Paşa'nın ben-anlatısı temelinde bu boşluğu doldurma çabalarına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Mehmed Fahri Paşa'nın anıları Balkan Harbi'nde İşkodra/Karadağ Cephesi'ne savaşa bizzat katılan bir askerin şahsi tecrübesi içerisinden özgün bir pencere açmaktadır. Ayrıca bu ben-anlatısı, emsallerine kıyasla düzyazıyla değil manzum olarak ve savaştan hemen sonra yazılmış olması açısından da önemlidir. Bu çalışmada, İşkodra Cephesi'ne dair mevcut yegâne müstakil Osmanlı-Türk askerî ben-anlatısı olan bu manzum hatırat; İşkodra Cephesine dair birincil ve ikincil çalışmalarla çapraz denetlemeye tâbi tutularak, bu cephedeki muharebelerin ve kuşatmanın seyri ve travmatik sonuçlarını analiz etmektedir. Ayrıca yenilginin asıl nedeni olarak görülen açlık ve bombardıman meselelerinin harp sonrası hafızaya yansımaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Öte yandan bir "harp tarihi" olan hatıratın konvansiyonel askerî tarih açısından da niteliği muharebelerin ve askerî hadiselerin tarihselleştirilmesi çerçevesinde tespit ve tahlil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Balkan Harbi, Manzum İşkodra Tarih-i Harbi, Askerî Tarih, Mehmed Fahri Paşa, Ben-Anlatısı*

Kaynakça

I. Arşiv Kaynakları

Millî Savunma Bakanlığı ATASE Arşivi, Balkan Harbi Koleksiyonu (110-9-1-7), 677/36/4, 566/20/7, 673/12/16, 90/73/28, 284/399/10, 732/2/46, 305/11/12, /977/36/2, 685/7/7.

BOA, DH.MUI (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı), 107/18.

II. Ben-Anlatıları

Ahmed Rıza Trabzonî, *Manzume-i Sivastopol*, haz. Veysel Usta. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.

Abdullah Paşa ve Mahmut Muhtar Paşa. *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hâtıratı - Mahmut Muhtar Paşa'nın Cevabı*, haz. Hülya Toker, Sema Demirtaş, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2012.

Bosnalı İntizami, *Tuhfetü'l-İhvân*, haz. Cihan Okuyucu, Sadık Yazar. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2020.

Bozkurt, Kenan. "Yüreği Vatan Aşkıyla Atan Bir Şâir: Yûsuf Hâlis Efendi ve Şehnâme-i Osmânî'si." *The Journal Of Turk-Islam World Social Studies* (2019): 134-182. Doi:10.16989/tidsad.168

Doktor Mehmed Fahri. *İşkodra Muhâsarası, Muhârebat-ı Mühimme, Vekâyî-i Fecî'a, Şehidlerimiz ve Mersiyeleri: Manzum İşkodra Tarih-i Harbi. Dersaadet-Pangaltı Mekteb-i Harbiye Matbaası*, 1329.

Hüseyin Raci Efendi. *Zağara Müftüsünün Hatıraları - Tarihçe-i Vaka-i Zağara*, haz. M. Ertuğrul Düздаğ. İstanbul: İz Yayıncılık, 2019.

Kıvami. *Fetihnâme*, haz. Ceyhun Vedat Uygur. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayınları, 2018.

Koz, M. Sabri. "Çanakkale Zaferi ile İlgili Bir Destan" *Türk Folklor Araştırmaları*. C.13, S.265 (1971): 6063-6065.

Koz, M. Sabri. "Napolyon'un Mısır'ı İşgali ve İki Destan" *Türk Folklor Araştırmaları*. C.14, S.271 (1972): 6230-6232.

Levend, Âgâh Sırrı. *Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey Gazavatnamesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1956.

Merahi'nin Fetihname-i Sıgetvar'ı, haz. Ahmet Arslantürk, Mücahit Kaçar. İstanbul: Okur Kitaplığı Yayınları, 2012.

Salih Hayri, *Kırım Zafernâmesi - Hayrâbâd*, Haz: Necat Birinci. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları 1988.

Vuslatî Ali Bey, *Gazâ-nâme-i Çehrin*, haz. Dr. Mustafa İsen, Dr. İsmail Hakkı Aksoyak. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2018.

Zeki Paşa. *1912 Balkan Harbi'ne Ait Hatıratım*. haz. Halit Fesih Kalkan, İstanbul: Milenyum Yayınları, 2013.

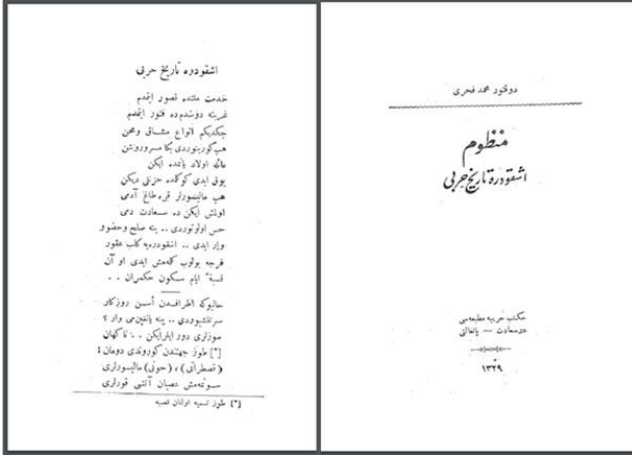
İkincil Kaynaklar

- Abdurrahman Nafiz ve Kiramettin. 1912-1913 *Balkan Harbinde İşkodra Müdafası*. 2c. İstanbul: Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliği X. Şube Askerî Matbaa, 1933.
- Acehan, Abdullah. “*Halit Fahri Ozansoy, Hayatı Eserleri Sanatı*”. Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, 1998.
- Aydın, Salim. *Balkanların Acı Yüzü: Basın Tarihinde Balkan Savaşları*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2013.
- Beşikçi, Mehmet. *Cihan Harbini Yaşamak ve Hatırlamak: Osmanlı Askerlerinin Cephe Hatıraları ve Türkiye’de Birinci Dünya Savaşı Hafızası*, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınevi, 2024.
- Çakmak, Fevzi. *Batı Rumeli’yi Nasıl Kaybettik: Garbi Rumeli’nin Sûret-i Ziyai ve Balkan Harbi’nde Garb Cephesi*, haz. Ahmet Tetik, 3. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
- Ertuna, Hamdi. *İşkodra Savunması ve Hasan Rıza Paşa*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1986.
- Hallı, Reşat. *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi (1912-1913), Garp Ordusu, C III, K I, Vardar Ordusu ve Ustruma Kolordusu*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1979.
- Jata, Mimoza. “Balkan Savaşlarında İşkodra Vilâyeti (1912-1913)”. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014.
- Kaytan, Gizem. *Balkan Savaşları’nda İşkodra Müdafası*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2018.
- Kazancıgil, Aykut. *Tıp Fakültesi Tarihçesi*, c.2. İstanbul: Özel Yayınları, 1991.
- Korkmaz, Ender. “A Power Takeover in the Ottoman Empire: The Downfall of the Committee of Union and Progress in 1912.” *Acta Histriae*, cilt 32/I (2024): 105-130.
- Kurdoğlu, Veli Behçet. *Şair Tabipler*, İstanbul: Baha Matbaası, 1967.
- Sarı, Mehmet. “Gelibolulu Za’ifi Muhammed - Gazavat-ı Sultan Murad Han: İnceleme (Ses Değişimleri, Benzeşimleri ve Uyumlar), Metin – Sözlük” Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1994.
- Okay, M Orhan. “Hâtırat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.16: 445-449. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Özatalay, Fehmi. *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi Garp Ordusu Karadağ Cephesi*, III ncü Cilt 3 ncü Kısım. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1984.
- Tavukçu, Orhan Kemal. “Sergüzeştname” . *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2: 559-560. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Toprak, Zafer, “Cihan Harbi’nin Provası: Balkan Harbi.” *Toplumsal Tarih*, sayı 104 (Ağustos 2002): 44-51.

Turan, Ömer. “Balkan Savaşları”. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi- I*, ed. Neşe Özden, Mehmet Temel, Yasemin Doğaner vd. Ankara: ATAM Yay., 2013.

Yıldırım, İsmail. “Za’îfi” Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/zaifi-mehmed-gelibolulu-zaifi> [21.04.2025].

EK- 1: Mehmed Fahri Paşa’nın manzum anılarının kapağı ve ilk sayfası

EK- 2: Mehmed Fahri Paşa’nın gençlik dönemi ve Tasfiye-i Rüteb sonrasında ait iki fotoğrafı. (Halit Fahri Ozansoy Aile Arşivi)

Research Article

The Geopolitical Weight of the 1946 Paris Peace Conference in the Balkans

Onur Köse*

Abstract:

This study analyzes the geopolitical weight of the 1946 Paris Peace Conference with a focus on the Balkans. Using a method inspired by Caldara and Iacoviello's geopolitical risk model, conference minutes were scanned for geographic references. The goal is to quantify which Balkan regions were most emphasized, offering insights into shifting geopolitical interests and strategies, especially concerning Russian influence. Approximately 300 meetings were held during this conference, which lasted from July 1946 to October 1946. In these meetings, the mentioned geographical regions were identified and their geopolitical weight percentage was determined. Nearly 2000 geographical areas have been identified and their distribution is shown in tables and maps. The study aims to be a preliminary step in determining how the geopolitical weight in the Balkans has changed over the years.

Keywords: Paris Peace Conference, 1946, Geopolitical Weight, Balkans, Trieste.

* Dr., Independent Researcher, Eskişehir
ORCID: 0000-0002-7465-124X; E-mail: onurkose26@gmail.com

Introduction

After World War II, a peace conference was held in Paris between July 29, 1946 and October 15, 1946 on the problems of Italy, Hungary, Bulgaria, Romania and Finland. The aim of the study is to measure the geopolitical weight of this peace conference in the Balkans and in addition, to support existing geopolitical theories with the concept of geopolitical weight. The concept of geopolitical weight is about determining which geographies states attach importance to in international conferences¹. The method of the study is to scan the minutes of the Paris Conference from July 29, 1946 to October 15, 1946, to determine the number of geographies mentioned in the meetings and to create a percentage depending on the frequency of mentioning the names of the geographical regions².

With this method, designed from Caldara and Iacoviello's geopolitical risk model, each meeting was examined one by one and geographical regions were determined. In the geopolitical risk model created for the future, the frequency with which words assumed to be risk appears in newspapers is taken into account. These words defined as risks include negative terms such as war threats, military support, nuclear threats, terrorist threats, the beginning of war, escalation of war, and terrorist acts. Caldara and Iacovielli, in their study, have scanned some newspapers since 1985 and determined which countries have higher geopolitical risk, which countries have experienced changes, and how this change has fluctuated over the years, depending on word frequency³. However, the geopolitical weight method used here is retroactive. The keywords in this model are words that only indicate the geographical region. Conference minutes were scanned instead of newspapers, which is the method used in the calculation of geopolitical risk. The minutes were obtained from American documents titled Foreign Relations of the United States⁴.

When scanning geographic areas, no random index method was used. The minutes were read from beginning to end and words that implied geography were selected. For example, in the opening speeches of

¹ Onur Köse, "Dış Politikada Ölçülebilirlik: 1943 Tahran Konferansı'na Göre Avrupa'nın Jeopolitik Ağırlığı", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23 (1), (2023): 281.

² Ibid.

³ Caldara, D. and Iacoviello, M., "Measuring Geopolitical Risk", *American Economic Review*, 112 (4), (2022): 1194-1225.

⁴ Foreign Relations of the United States (FRUS), 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III.

the conference⁵, it is seen that France stands out because it hosted the conference. But France here is not the geopolitical subject of this conference. For this reason, it has been excluded from the classification. Similarly, country names implying members and representatives, and capital names implying government, are not included in the geopolitical weight. Because what is meant here is the land that is being discussed. For example, the mention of Mexico or the Mexican representative in the sections regarding voting does not indicate that Mexico is involved in the geopolitics of the conference. Geopolitical weight aims to measure the regions on which the weight of the conference is concentrated. For this reason, instead of words indicating delegates such as Mexico and Australia, the keywords included words such as Trieste, Yugoslavia, Romania-Bulgaria border. Geographic words related to geopolitics where the meaning used is government are also excluded from the model. For example, in the statement that a draft mentioned at the conference was approved by Sofia, what is meant is not the geography of Sofia, but the Bulgarian government. For this reason, these were also excluded from the model.

Since the Paris Peace Conference did not only discuss border changes and lands, the geographical meaning of the words must be examined. Only geographical factors are considered in the model. Financial, economic, social, demographic, cultural, and military factors are excluded from the calculation of geopolitical weight. Similarly, economic, social, population, cultural and military discussions have been excluded from geopolitical weight. Compensation to be paid or received by states, names of cities and regions related to population changes, and geographical names mentioned in discussions about the fate of the armies of defeated states have been analyzed rigorously. Finally, in a sentence that starts after a word indicating geography, pronouns that refer to the previous geography are reflected in the geopolitical weight model. For example, different attributive words such as "this region" or "this free land" following a sentence about Trieste were included in the model. For all these reasons, instead of an ordinary index scan, a detailed geopolitical weight method was developed. In addition, the study and this method have an important goal which is to make it measurable which geographical regions have come to the forefront and which have remained in the background in the international arena from past to present in the Balkans. For this reason, the geopolitical weight of the Balkans at the 1946 Paris Peace Conference was a preliminary step.

⁵ FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 16.

The picture that will emerge will make measurable not only the geopolitical weight of the Balkans, but also the change in the conflicts of interest of the great powers over the Balkans. For example, the change in the regions that are at the forefront of the Russian strategy towards the Mediterranean will help us understand the nature of Russian strategies. In Russian strategies, the Straits and sometimes some parts of the Balkans came to the fore. The change in the heat map of the geopolitical weight of a special region like the Balkans can give clearer answers to the following questions: Under what conditions did the importance of the Turkish Straits or the Balkans change in Russian expansionism? How have bilateral relations, especially with the Russians or the Russians' biggest rival, changed the geopolitical weight? How has the change in Russian zones of influence (e.g. the Ukrainian coast) affected Russian straits' strategy? Which regions in the Balkans have gained importance as an alternative to the Straits in Russian strategy? In which years did sectarian or ethnic unity with Russians become insignificant? Is the Russian interest in the Adriatic Sea only related to Russian zones of influence? In my doctoral thesis, which is an example study of the change in the concept of geopolitical weight, the changes in the geopolitical weight of the multilateral conferences (Casablanca, Cairo, Yalta, Malta, Potsdam etc.) during the Second World War were identified, a heat map was drawn and this provided a preliminary step for arguments such as the level of diplomatic difficulty and the changing threat perception of states as a greater whole⁶.

The scope of the study was limited to the Balkan geography and the surrounding geography at the Paris Peace Conference. The Balkan countries, primarily Yugoslavia, Bulgaria, Greece, Türkiye and Romania, as well as Italy, which have border issues with Yugoslavia, and Hungary, which have border issues with Romania, are also within the scope of the study. During the Paris talks, issues related to Finland, Italy's colonies and the French border were excluded from the scope. Only the frequency figures of Austria and Czechoslovakia are shown in the tables due to their proximity to the Balkans.

⁶ Onur Köse, "İkinci Dünya Savaşı Türk Dış Politikasının Karşılaştırmalı Nicel Analizi", (PhD diss., Ankara Hacı Bayram Veli University 2025) 260-284.

Paris Peace Conference

The Paris Peace Conference was organized by the Allies after World War II to give the defeated countries an opportunity to express their views before the signing of the treaty. The conference aimed to resolve issues such as war reparations, minority issues, border problems, the future of colonies, troop restrictions and their repositioning in the international arena of Italy, Romania, Bulgaria, Hungary and Finland after the Second World War. 21 states from the Allies attended the conference. These included the five great powers: United States, United Kingdom, China, France, and Soviet Union, as well as Australia, Belarus, Belgium, Brazil, Czechoslovakia, South Africa, Abyssinia, India, Netherlands, Canada, Norway, Poland, Ukraine, New Zealand, Yugoslavia, and Greece. The 1946 Paris Conference lasted 79 days from 29 July 1946 to 15 October 1946. A total of 319 minutes and summaries were recorded during this period, in which more than 300 meetings were held, excluding the meetings with Finland. The meetings are sometimes transcribed verbatim, but are often summarised in the United States Delegation Journal⁷.

In the meetings of the conference on July 29-31, 1946, representatives of the occupied states described the history of their countries and their activities during the Second World War. The representatives of the defeated states⁸ also emphasized the anti-Axis activities of their states during the Second World War⁹. The later stages of the conference saw discussions on territory and borders that had geopolitical weight. However, problems with the law, economic conditions, compensation amounts to be given, population changes, cultural and artistic discussions, army restrictions and military debates such as the fate of the Italian navy were also frequently discussed. However, the study is based on territorial issues and geopolitical aspects of the mentioned regions¹⁰. Although the focus was on the defeated states (Hungary, Bulgaria, Finland, Italy, Romania) due to the purpose of the conference, the geopolitical weight

⁷ FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Introduction.

⁸ Romania, Bulgaria (Balkan countries); Hungary, Italy (countries close to the Balkans) and Finland

⁹ FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 16-23.

¹⁰ As mentioned above, these regions are not based on words indicating delegates or governments, but on borders and the areas discussed.

was not reflected accordingly. As a result of the conference, the agreement was signed in Paris on February 10, 1947¹¹.

Geopolitical weight of the Paris Conference in the Balkans

In the first week of the conference, between July 29 and August 3, 1946, a total of 17 meetings were held, and 379 geographical regions regarding the Balkans and its surroundings were identified¹². Their numbers are as follows:

Table 1. Geopolitical frequency in the Balkans between July 29 and August 3, 1946.

Region	Frequency	Region	Frequency
Italy	62	Macedonia	2
Greece	48	Western Thrace	2
Trieste	46	Western Istria	1
Romania	36	Julian Venice	1
Hungary	34	Crete	1
Yugoslavia	33	Southern Europe	1
Bulgaria	17	Transylvania	1
Albania	17	Dalmatia	1
Czechoslovakia	15	Saseno Island	1
Northern Epirus	8	Venice	1
Balkans	7	Thessaloniki	1
Austria	6	Aliakmon River	1
Istria	6	Rhodope Mountains	1
Slovakia	5	Kresna	1
Prague	4	Monastery	1

¹¹ Štefan ŠUTAJ, "Paris Conference 1946 - organizational principles of the Peace Conference", *Central European Papers*, 3, 2, (2015): 59.

¹² FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 16; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 17; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 18; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 19; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 22; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 23; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 24; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 25; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 26; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 27; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 30; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 31; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 34; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 35.

Pola	3	Otranto	1
Danube	3	Aegean Sea	1
Dodecanese	2	Ionian Sea	1
Bohemia	2	Adriatic	1
Northern Greece	2	South Carpathian	1

As can be seen in the table, Italy, Greece and the Trieste region came to the fore in the first week. In the discussions, Italian and representatives of the Allies advocated that the connection between Trieste and Italy should not be severed. Soviet representatives wanted Trieste to be cut off from Italy. The Soviet and Yugoslav theses were based on the fact that Trieste, under Italian rule, had not developed, that the region would develop when it came under Yugoslav control, and that the population of the inland areas connected to Trieste was made up of Slovenians (i.e. citizens of Yugoslavia). In this process, the international status of the Trieste region was also a subject of discussion. On the other hand, Greece's border demands occupied the conference. The theses of the Greek representatives were based on the fact that Western Thrace and Macedonia were left unprotected during the Second World War and the expansion of this border. Greek delegates also brought up the issue of Northern Epirus and stated that Greece had been treated unfairly in the past. At the conference, Greece's views were heard, but a mutual discussion had not yet begun. After Italy, Greece and Trieste, Romania, Hungary and Yugoslavia¹³ were spoken respectively. Bulgaria, Albania, Czechoslovakia and Austria were not on the agenda much this week.

In the second week, between 4 and 10 August 1946, the number of meetings held was 13. A total of 172 geographical regions discussed in the Balkans.¹⁴:

¹³ Although the main issue here is Trieste, the parties have given some examples to strengthen their own arguments. While examples of geographical regions outside the Balkans such as Memel and Danzig can be seen, Italian and Yugoslav territories were mentioned separately in the conference. For example, in some parts of the conference, the connection of Trieste with the territorial integrity of Yugoslavia was emphasized, and in some places it was associated with Italian territory. For this reason and because of the concept of "frequency of occurrence of the region name", which has geopolitical weight, Italian territory, Yugoslavian territory and the Trieste region were also discussed separately in the study.

¹⁴ FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 44; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 46; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 48; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 49.

Table 2. Geopolitical frequency in the Balkans between 4-10 August 1946

Region	Frequency	Region	Frequency
Albania	59	Fiume	2
Italy	50	Western Istria	2
Trieste	19	Northern Italy	1
Yugoslavia	11	Danube	1
Greece	10	Sava	1
Pola	6	Rapallo	1
Adriatic	4	Parento-Pula	1
Balkan	3	Istria	1

The data in Table 2 shows the geopolitical frequency values for the second week between 11-17 August 1946. Accordingly, the lands of Albania and Italy were the most discussed. Yugoslavia and Greece were barely mentioned at this stage, Romania, Hungary and Bulgaria were not discussed. The reason for Albania coming to the forefront was the territorial claims of the Greek representatives. Albania, despite being occupied by Italy in 1939, faced accusations from Greece. However, the representatives of other countries at the conference expressed the opposite¹⁵. The reason for Italy coming to the forefront was the defense of Trieste's connection with Italy by the Italian delegation.

Sixteen meetings were held between 11-17 August 1946. The number of geographical regions mentioned about the Balkans and the surrounding region is 358. This week's distribution is as follows¹⁶:

Table 3. Geopolitical frequency in the Balkans between 11-17 August 1946

Region	Frequency	Region	Frequency
Hungary	69	Sudet	2
Bulgaria	61	Thrace	2
Romania	58	Anatolia	1
Czechoslovakia	39	Eastern Balkans	1

¹⁵ Basil Kondis, "Greek national claims at the Paris Peace Conference of 1946", *Balkan Studies*, 32 (2) (1991): 321-322.

¹⁶ FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 51; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 53; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 56; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 58; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 59; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 67.

Austria	18	South Tyrol	1
Greece	18	Carpathians	1
Italy	15	Northern Transylvania	1
Yugoslavia	11	Macedonia	1
North Aegean	9	Maritsa - Mesta rivers	1
Slovakia	8	Prague	1
Transylvania	6	Rhodopes	1
Danube	6	Romania-Hungary border	1
Albania	5	Serbia	1
Balkans	5	Trieste	1
Western Thrace	4	North of the Danube	1
Southern Bulgaria	3	Turkey	1
Austria-Italy border	2	Greece-Bulgaria border	1
Bohemia	2		

Data from the third week of the conference are shown in Table 3. Accordingly, Hungary, Bulgaria and Romania were mentioned the most. Compared to other weeks, Czechoslovakia is among the prominent geographies. Italy did not stand out this week. The reason why Hungary came to the fore was that the Hungarian delegation, when it was their turn to speak, expressed their theses on the Hungarian-Romanian border and the Hungarian-Czechoslovakian border problems. Similarly, the reason why Bulgaria came to the fore was that the Bulgarian delegation, when it was their turn to speak in the sessions, defended their theses on their own borders¹⁷.

In the fourth week of the meeting, between 18-24 August 1946, 23 meetings were held and 122 regions regarding the Balkans were discussed¹⁸.

¹⁷ Aneta Mihaylova, "The Paris Peace Conference of 1946 and the Redrafting of Borders in Europe: The Bitter Experience of Two Former German Satellites", *Études Balkaniques*, 53 (4) Sofia (2017): 678.

¹⁸ FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 70; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 72; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 73; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 74; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 75; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 76; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 77; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 81; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 82; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 84; FRUS, 1946, Paris Peace Conference:

Table 4. Geopolitical frequency in the Balkans between 18-24 August 1946

Region	Frequency	Region	Frequency
Italy	25	Czechoslovakia	2
Greece	23	Istria	2
Albania	23	Pula	2
Hungary	9	Northern Epirus	2
Bulgaria	8	Greece-Bulgaria border	1
Trieste	8	Western Istria	1
Yugoslavia	4	Southern Albania	1
Romania	4	South Tyrol	1
Austria	4	Balkans	1
Hungary-Romania border	2	Hungary-Czechoslovakia border	1

Table 4 shows the data for the fourth week of the conference. Accordingly, geography and border changes have not come to the fore much. Regions of Italy, Greece and Albania were mentioned more frequently than others.

In the fifth week, between 25 and 31 August 1946, 29 meetings took place. In these meetings, the names of 59 regions in the Balkans and its surroundings were mentioned¹⁹.

Table 5. Geopolitical frequency in the Balkans between 25-31 August 1946

Region	Frequency	Region	Frequency
Italy	18	Nagykaroly	1
Romania	13	Czechoslovakia-Hungary border	1
Bulgaria	5	Yugoslavia	1

Proceedings, Volume III, Document 85; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 86.

¹⁹ FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 92; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 93; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 95; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 98; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 108; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 111; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 114; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 115; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 117; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 120.

Hungary	4	Nagyszalontai	1
Greece	4	Balkan	1
Romania-Hungary border	3	Nagyvarad	1
Albania	2	Szatmar	1
Transylvania	2	Arad	1

The talks at the end of August focused on issues other than regional and border issues. The issues discussed are mainly compensation issues. In terms of border and territorial issues, Italy and Romania are a bit more prominent than the others.

The number of meetings between 1-7 September 1946 was 37, and the region mentioned regarding the Balkans was 254²⁰.

Table 6. Geopolitical frequency in the Balkans between 1-7 September 1946

Region	Frequency	Region	Frequency
Trieste	38	Bratislava	2
Italy	31	Northeast Italy	2
Bulgaria	24	North Tyrol	2
Hungary	23	Danube	2
Romania	20	Venetian plain	2
Yugoslavia	19	Pula	2
Greece	13	East Tyrol	1
Austria	8	Aegean Macedonia	1
Italy-Yugoslavia	8	Fiume	1

²⁰ FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 121; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 125; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 127; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 128; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 129; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 133; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 134; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 136; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 137; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 139; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 140; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 143; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 145; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 148; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 149; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 152; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 153; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 154; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 155.

border			
Western Thrace	7	Gorizia	1
Macedonia	6	Isonzo	1
South Tyrol	5	Northern Transylvania	1
Balkans	4	Hungary- Czechoslovakia border	1
Bulgaria-Greece border	4	Oradea	1
Transylvania	4	Satu-Mare	1
Romania-Hungary border	3	Trento	1
Western Transylvania	3	Upper Isonzo Valley	1
Czechoslovakia	3	Arad	1
Istria	3	Budapest	1
Vienna	3		

Table 6. shows the frequency of the meetings held in the sixth week. Accordingly, Trieste and Italy came to the fore. After them, there were the names of Bulgaria, Hungary, Romania and Yugoslavia. Specific regions such as Western Thrace and Macedonia also came to the fore. The issues discussed specifically in Trieste, Italy and Yugoslavia can be listed as follows: Many different views were proposed, such as Trieste becoming a new and independent state, the Trieste region being connected to Yugoslavia and reducing the area and severing its connection with Italy, and the Trieste region not being disconnected from Italy. However, the discussions have not yet been concluded. Discussions on the Bulgaria-Greece border problems and the Romania-Hungary border problems are also ongoing²¹. In the seventh week of the meeting, 32 meetings were held between 8-14 September 1946. The total number of frequencies for the Balkans is 167²².

²¹ Ibid.

²² FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 158; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 161; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 162; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 164; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 165; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 169; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 171; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 172; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 174; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 175, FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 180; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings,

Table 7. Geopolitical frequency in the Balkans between 8 and 14 September 1946

Region	Frequency	Region	Frequency
Yugoslavia-Italy border	47	Czechoslovakia	3
Trieste	35	Macedonia	2
Bulgaria	17	South Macedonia	2
Greece	16	Bratislava	2
Yugoslavia	15	Venice	1
Italy	11	Albania	1
Western Thrace	6	Romania	1
Hungary	4	Lower Isonzo	1
Aegean	3		

Table 7 shows the geopolitical frequency values in the Balkans during the seventh week of the Paris Peace Conference. Accordingly, the most frequently mentioned issue was the border between Yugoslavia and Italy. Then came Trieste, which was also a region on this border. This area was also the area where the conference was most concentrated. During this period, futile border discussions about Trieste were still ongoing and the parties had not yet reached an agreement. After this frontier region, the presence of Bulgaria, Greece and Yugoslavia was seen relatively less visible. In the discussions on the Bulgarian-Greek border, Bulgarian representatives stated that Greek views were not peaceful but bellicose²³. Hungary, Czechoslovakia, Romania and Albania were among the geographies whose names were rarely mentioned.

In the eighth week, between 15 and 21 September 1946, 31 meetings were held and the names of 98 regions belonging to the Balkan geography were mentioned²⁴.

Table 8. Geopolitical frequency in the Balkans between 15-21 September 1946

Volume III, Document 183; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 188.

²³ Ibid.

²⁴ FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 189; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 193-194; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 195; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 196; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 201; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 206; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 211.

Region	Frequency	Region	Frequency
Trieste	43	Hungary	2
Yugoslavia	25	Istria	2
Italy	5	Western Thrace	1
Italy-Yugoslavia border	4	Greece-Bulgaria border	1
Czechoslovakia	4	South Tyrol	1
Greece	3	Eastern Yugoslavia	1
Venezia Giulia	3	Balkan	1
Bulgaria	2		

Table 8 shows the geopolitical frequency of the conference meetings from September 15-21. Accordingly, Trieste was mentioned most in the meetings. This time, the representatives supported their own theses by using population data. However, the discussions were inconclusive. In the meetings, apart from Yugoslavia, Italy, Bulgaria, Greece, Czechoslovakia, Hungary, Romania and Albania were either mentioned only a few times or not at all. Between 22 and 28 September 1946, 39 meetings were held and 36 regional names related to the Balkans were mentioned in these meetings²⁵.

Table 9. Geopolitical frequency in the Balkans between 22-28 September 1946

Region	Frequency	Region	Frequency
Albania	7	Bessarabia	1
Trieste	5	Northern Transylvania	1
Italy	4	Saseno Island	1
Italy-Yugoslavia border	3	Yugoslavian Coast	1
Yugoslavia	3	Greece	1
Greece-Bulgaria border	3	Italy-Trieste Border	1
Istria	2	Northern Epirus	1

²⁵ FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 222; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 231; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 232; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 234; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 246; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 249; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 251; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 252; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 258; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 261.

Greece-Albania border	2		
-----------------------	---	--	--

Table 9 shows the frequencies of the ninth week of the conference. This week, border and territorial issues were not discussed much. Although Albania appeared at the top, it would be wrong to say that the emphasis was on this country, as only 7 frequencies were detected. The committees that met this week were mainly concerned with economic and military discussions. In the tenth week of the conference, from September 29 to October 5, 1946, 45 meetings were held. A total of 65 regional names were seen in these meetings²⁶.

Table 10. Geopolitical frequency in the Balkans between September 29, 1946 and October 5, 1946

Region	Frequency	Region	Frequency
Danube	21	Italy	2
Trieste	9	Dodecanese Islands	2
Greece	5	Yugoslavia-Italy border	2
Romania	5	Transylvania	1
Bulgaria	5	Lesbos	1
Austria	3	Chios	1
Czechoslovakia	2	Greece-Bulgaria border	1
Yugoslavia	2	Greece-Albania border	1
Hungary	2		

When looking at Table 10, border issues were not discussed much in this phase either. The geography that came to the fore this time was the Danube River. The border and land problems between the Balkan countries were rarely mentioned. In the eleventh week and the next three days, which were the final phase of the conference, a total of 32 meetings were held between 6 and 15 October 1946. In these meetings, 165 regions were identified regarding the Balkans²⁷.

²⁶ FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 266; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 272; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 273; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 276; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 277; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 283; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 294; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 307; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 308.

²⁷ FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 313; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 314; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 315; FRUS, 1946, Paris Peace Conference:

Table 11. Geopolitical frequency in the Balkans between 6-15 October 1946

Region	Frequency	Region	Frequency
Trieste	58	Italy	2
Danube	47	Czechoslovakia	2
Yugoslavia	15	Slovenia	1
Greece-Bulgaria border	7	Tyrol	1
Italy-Yugoslavia border	5	Dodecanese	1
South Tyrol	4	Transylvania	1
Bulgaria	4	Dobruja	1
Greece	3	Thessaloniki	1
Albania	2	Kavala	1
Western Thrace	2	Vienna	1
Hungary	2	Northern Transylvania	1
Austria	2	Romania	1

Table 11 shows the geopolitical frequencies in the final parts of the conference. The meetings focused on the details of Trieste's independence and international status. Yugoslavia reluctantly accepted this, and in addition, they questioned why the territorial extent of the Trieste region was maintained large. In addition, the Yugoslav representative argued that this expansion could not be explained by either population or economy. It was stated that this deprived Yugoslavia of an important port. As a result, delegates close to the Allies generally supported Italy on the Trieste issue, while delegates close to the Soviet Union supported the Yugoslavia argument. Although there were abstentions on the side of the Allies in some cases, the polarization of the states' votes was as follows: Australia, Belgium, Brazil, Canada, China, France, Greece, India, the

Proceedings, Volume III, Document 316; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 317; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 318; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 319; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 320; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 322; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 323; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 324; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 325; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 326; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 328; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 329; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 330; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 331; FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 334.

Netherlands, New Zealand, Norway, the Union of South Africa, the United Kingdom, the United States of America against Belarus, Czechoslovakia, Poland, Ukraine, the USSR, and Yugoslavia. After Trieste, there were also many discussions on the international control of the Danube River. In addition, the invalidity of Greece's claims to Bulgarian and Albanian lands was emphasized during this process. In a general overview; the geopolitical weight of the Paris Peace Conference, which took place between July 29, 1946 and October 15, 1946, specifically for the Balkans, is shown in the table below:

Table 12. Geopolitical weight of the Paris Peace Conference in the Balkans

Region	%	Region	%
Trieste	13,96	Sudet	0,1
Italy	11,99	Thrace	0,1
Hungary	7,94	Aliakmon River	0,05
Greece	7,67	Anatolia	0,05
Bulgaria	7,62	Lower Isonzo	0,05
Yugoslavia	7,4	Bessarabia	0,05
Romania	7,35	Budapest	0,05
Albania	6,18	Dalmatia	0,05
Danube	4,26	Dobruja	0,05
Czechoslovakia	3,73	Eastern Balkans	0,05
Italy-Yugoslavia border	3,67	Eastern Tyrol	0,05
Austria	2,18	Eastern Yugoslavia	0,05
Balkans	1,17	Aegean Macedonia	0,05
Western Thrace	1,17	Crete	0,05
Bulgaria-Greece border	0,95	Gorizia	0,05
Istria	0,85	Southern Albania	0,05
Transylvania	0,79	Southern Europe	0,05
Pola	0,69	South Carpathian	0,05
Slovakia	0,69	Isonzo	0,05
South Tyrol	0,63	Italy-Trieste Border	0,05
Northern Epirus	0,58	Ionian Sea	0,05
Macedonia	0,58	Julian Venice	0,05

Northern Aegean	0,47	Carpathians	0,05
Hungary-Romania border	0,47	Kavala	0,05
Adriatic	0,26	Kresna	0,05
Dodecanese	0,26	Northern Italy	0,05
Prague	0,26	Monastery	0,05
Western Istria	0,21	Meric-Mesta Rivers	0,05
Bohemia	0,21	Lesbos	0,05
Bratislava	0,21	Nagykaroly	0,05
Aegean Sea	0,21	Nagyszalonta	0,05
Northern Transylvania	0,21	Nagyvarad	0,05
Venice	0,21	Oradea	0,05
Vienna	0,21	Otranto	0,05
Western Transylvania	0,15	Parenzo-Pola	0,05
Czechoslovakia-Hungary border	0,15	Rapallo	0,05
Fiume	0,15	Chios	0,05
Southern Bulgaria	0,15	Satu-Mare	0,05
Venezia Giulia	0,15	Sava	0,05
Greece-Albania border	0,15	Serbia	0,05
Arad	0,1	Slovenia	0,05
Austria-Italy border	0,1	Szatmar	0,05
South Macedonia	0,1	Tyrol	0,05
North East Italy	0,1	Trento	0,05
North Tyrol	0,1	North of Danube	0,05
North Greece	0,1	Turkey	0,05
Rhodope Mountains	0,1	Yugoslav coast	0,05
Saseno Island	0,1	Upper Isonzo Valley	0,05
Thessaloniki	0,1		

As can be seen in the table, the region that occupied the conference the most was the Trieste region between Italy and Yugoslavia. This region was followed by the geography of Italy, followed by the geographies of Hungary, Bulgaria, Yugoslavia, Romania and Albania.

Conclusion

The Paris Peace Conference, convened to address the problems of Italy, Finland, Bulgaria, Hungary and Romania following World War II,

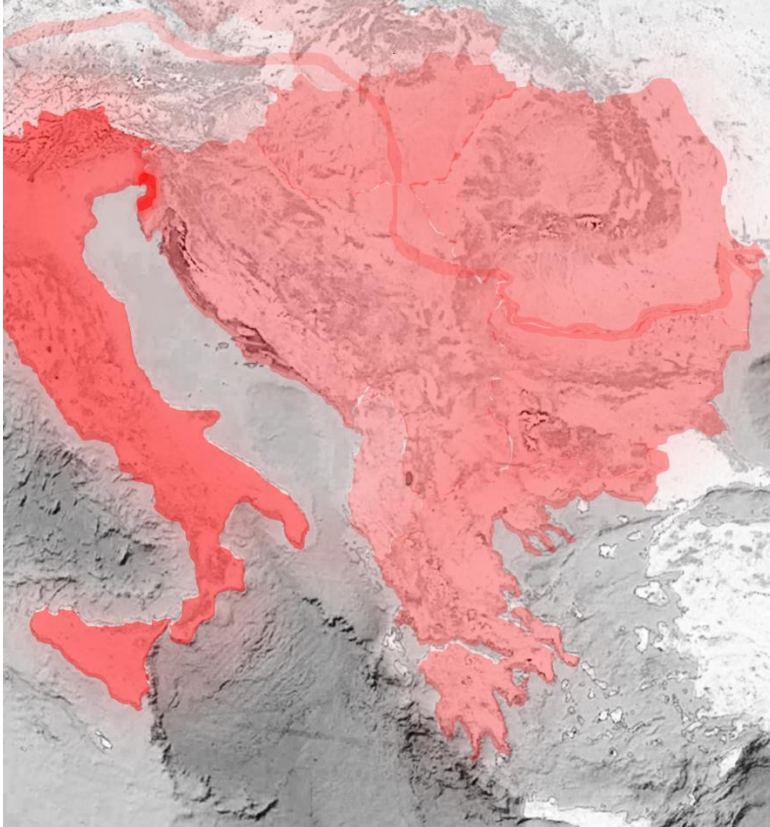
was concluded in October 1946. The conference addressed key issues regarding post-war reparations for Romania, Bulgaria, Hungary, Italy and Finland, population issues, geographical challenges, the future of Italian colonies, military restrictions, and the prospective positions of these countries in the international arena. A total of 21 countries, excluding the former Axis countries mentioned above, participated in the conference and it lasted more than two and a half months. At the beginning of the conference, Hungary, Bulgaria, Romania and Italy highlighted their military operations against Germany towards the end of the war. The occupied states also emphasized their resistance during the occupation and their later participation in the anti-Axis forces. In the course of the conference, not only land issues were discussed, but also many other issues such as law, economy, population and army.

The analysis revealed the following general findings on the conference:

In the meetings in the first week of the conference, Italy, Yugoslavia and the Trieste region on the border gained weight, followed by Greece. Other regions of the Balkans have received considerably less attention. Albania and Italy gained importance in the second week. The eastern parts of the Balkans were not mentioned. In the third week, regions such as Hungary, Bulgaria and Romania came to the fore. In the following two weeks, issues other than land and border issues were at the forefront. In the sixth, seventh and eighth weeks, Trieste, Italy and Yugoslavia came to the fore again. In the following two weeks, issues other than land and border issues were discussed more. In the last meetings of the conference, Trieste and the Danube gained importance. Generally speaking, Trieste and the surrounding regions gained the most prominence in the conference. 13.96% of the nearly 2000 geographical regions identified in the Balkans at the conference correspond to Trieste. Italy came after Trieste with 11.99%. These two regions and countries are where geopolitics at the conference gained importance most. Although the study and the data presented here were limited to the Balkan geography, Trieste and Italy were the most prominent topics of the conference as a whole. The conference saw the states of Hungary, Greece, Bulgaria, Yugoslavia and Romania gaining weight with approximately 7%. Albania comes after these countries. The Danube area, Czechoslovakia and Austria remained partly in the background. Although it does not cover the whole country, some much smaller regions have also come to the fore. Apart from Trieste, Western Thrace, Istria, Transylvania, Pola, South Tyrol, Northern Epirus and Macedonia can be listed. The geopolitical significance of the

Dodecanese Islands was seen as a small percentage of only 0.26%.The geopolitical weight of the Dodecanese Islands was seen as a small percentage of only 0.26%. Apart from these, other geographical regions outside the Balkans that gained weight at the conference from time to time were the Italian colonies, the France-Italy border, Finland and Germany.

The distribution of geopolitical frequencies on the map is as follows:

Map 1: Geopolitical weight of the Balkans and its surroundings

Geopolitical concerns regarding territory and borders were not limited to states that were occupied against defeated states, such as Italy-Yugoslavia or Greece-Bulgaria. Problems between Bulgaria-Romania and Romania-Hungary were also frequently mentioned. Moreover, these problems originate neither from the end of World War II nor from the beginning of World War II. The basis of these problems goes back much further, perhaps to the 19th century. On the other hand, Macedonia,

among the occupied states, has remained among the frequently discussed issues. Border issues of states occupied before World War II, such as Albania and Czechoslovakia, were also discussed. The Northern Epirus issue between Greece and Albania can be given as an example. Greece accused Albania, which had previously been occupied by Italy, of being a collaborator and made territorial demands from Albania at many stages of the conference. Hungary's northern borders and Austria's southern borders were occasionally brought to the agenda due to problems resulting from the disintegration of the Austro-Hungarian Empire or from the First World War.

In conclusion, the tensions between the Balkan States in 1946 largely centered on Trieste. Greece's demands on Bulgarian and Albanian lands and the Romania-Hungary issue were of secondary importance. In 1946, the weight of the Cold War in the Balkans was in the Trieste region. The reasons for Trieste having the highest frequency were both the Italy-Yugoslavia border problem, the Cold War between the Eastern and Western Blocs gaining weight in this region, and the fact that it was one of the most important regions for the Mediterranean trade of Central European countries. In addition, this study which aims to measure the historical variability of the geopolitical weight of the Balkans in the international arena, the geopolitical weight of the Balkans in 1946 was identified. This geopolitical weight determined only covers the year 1946. Continuing the geopolitical weight measurements for the period after 1947 will help understand the variability in the process more clearly.

References

- Caldara, D. and Iacoviello, M., "Measuring Geopolitical Risk", *American Economic Review*, vol. 112 (4), (2022): 1194-1225.
- FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Document 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 31, 34, 35, 44, 46, 48, 49, 51, 53, 56, 58, 59, 67, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 81, 82, 84, 85, 86, 92, 93, 95, 98, 108, 111, 114, 115, 117, 120, 121, 125, 127, 128, 129, 133, 134, 136, 137, 139, 140, 143, 145, 148, 149, 152, 153, 154, 155, 158, 161, 162, 164, 165, 169, 171, 172, 174, 175, 180, 183, 188, 189, 193, 194, 195, 196, 201, 206, 211, 222, 231, 232, 234, 246, 249, 251, 252, 258, 261, 266, 272, 273, 276, 277, 283, 294, 307, 308, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 322, 323, 324, 325, 326, 328, 329, 330, 331, 334

FRUS, 1946, Paris Peace Conference: Proceedings, Volume III, Introduction.

Mihaylova, Aneta. "The Paris Peace Conference of 1946 and the Redrafting of Borders in Europe: The Bitter Experience of Two Former German Satellites", *Études Balkaniques*, 53 (4) Sofia (2017): 666-689.

Kondis, Basil. "Greek national claims at the Paris Peace Conference of 1946", *Balkan Studies*, 32 (2) (1991): 309-324.

Köse, Onur. "Dış Politikada Ölçülebilirlik: 1943 Tahran Konferansı'na Göre Avrupa'nın Jeopolitik Ağırlığı", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23 (1), (2023): 289-290.

Köse, Onur. "İkinci Dünya Savaşı Türk Dış Politikasının Karşılaştırmalı Nicel Analizi", PhD diss., Ankara Hacı Bayram Veli University 2025.

Šutaj, Štefan "Paris Conference 1946 – organizational principles of the Peace Conference", *Central European Papers*, vol. 3, 2, (2015): 45-61.

Research Article

Anaklia Project: Strategic Importance and Challenges

Nasiba Mirzayeva*

Abstract:

The Anaklia deep-sea port project is one of the important projects planned to be implemented in Georgia. Thus, this project, which is as important as the Baku-Tbilisi-Ceyhan project, aims to increase Georgia's cargo transportation potential and connect the East with the West. Since Black Sea ports such as Poti and Batumi cannot compete with Turkish and Russian ports, the future potential of Anaklia has become the center of attention. The purpose of the study is to highlight the difficulties this project has faced since its inception, the political events surrounding the project, and also to show its importance for the region in political and economic terms. Studies show that the change of government in Georgia, and economic and political problems have led to certain interruptions in the implementation of the project. The study, conducted using the descriptive research method, analyzed information from Georgian press agencies on the subject.

Keywords: Anaklia, South Caucasus, Georgia, deep-sea port, project.

* Lecturer at Baku State University
ORCID: 0000-0002-0326-4285; E-mail: mirzayeva.nasiba.eldar@bsu.edu.az

Introduction

Infrastructure initiatives in the Caucasus region, particularly those connected to strategic transport and logistics, have received a lot of interest from both the region and around the world. Among these, the Anaklia Deep Sea Port project stands out as a critical initiative aimed at boosting Georgia's geopolitical position and transforming the country into a major transit route between Europe and Asia. However, major political difficulties, decision-making ambiguities, and external pressures have hampered the project's progress. The fundamental goal of this research is to assess the Anaklia project's strategic importance and to comprehensively investigate the political, economic, and diplomatic challenges it has faced.

The research is guided by the following central question:

What are the primary political, economic, and international factors contributing to delays and uncertainty in the Anaklia Port project? Based on this question, the study presents several significant hypotheses:

1. Georgia's political polarization and government-opposition dynamics have had a negative impact on the project.
2. China and the West's geopolitical rivalry have played a significant role in shaping the project's trajectory.
3. Despite public support, shifting governmental priorities have led to repeated postponements in implementation.

This study employs a qualitative methodology centered on content analysis. It draws on reports and analytical articles from leading Georgian media, official statements by governmental and non-governmental actors, and international commentary on the initiative. This methodology allows for a thorough understanding of both domestic political processes and the larger international context in which the Anaklia initiative has developed.

The paper is structured as follows: The first section provides a chronological overview of the Anaklia project and its significant advancements. The second segment looks at the previous Lazika effort and the reasons for its failure in comparison to Anaklia. Subsequent sections explore the political dynamics of the project, incorporating both official narratives and public sentiment. The next sections address the project's strategic importance, international controversies, and the ramifications of a Chinese company's recent engagement in the project. The study concludes by summarizing key findings and offering a forward-looking assessment of the project's trajectory.

This study aims to show the Anaklia initiative not only as a technological or commercial endeavor but also as a complex field of political and geopolitical contestation. To fully understand the Anaklia project's brief history and the political challenges it has encountered to fully understand its geopolitical significance, as its implementation is fraught with both political and economic difficulties.

About the project's history

V. E. Kvarchia suggests that the name was derived from the term Akra, which means "lighthouse" in Abkhazian. Subsequently, due to the regular addition of the suffix "-n" brought about by the Megrelian language, it evolved into Anakra, Anakria, and Anaklia.¹ Because of their similar sounds, the toponyms Anakria and Anaklia are occasionally conflated with Anakopia in historical literature. The word "akra" is thought to have entered the Abkhaz language from the Greek word "ἄκρον" (sharp, corner, peak).² Another possible connection is with the Greek city of Heraclea.

Lieutenant General **Johann Blaramberg** stated in his work on the historical and topographic description of the Caucasus that Anaklia, also known as "Anakra" in Turkish, was surrounded by a stone fortress wall and that it had 500 houses and 2,000 inhabitants. It also functioned as an open checkpoint. According to his memoirs, the city was seized from the Mingrelian prince Grigory Dadiani by the Abkhazian monarch Kelash Bey (ქეილაშ აჰმედ-ბეგი შარვაშიძე [keilash ahmed-beqi sharvashidze]) in 1799 and later returned to his heir Levan Dadiani. The source also mentioned that Anaklia was taken by the Russians in 1770.³

The first attempt to construct a port in Anaklia occurred in the 1960s. Despite the building of the first pier for the realization of this project at the time, the concept did not progress beyond this stage. The topic gained broader attention in the 1970s. **V. Zenkovich, Teofan Davitaia, and Archil Kiknadze** founded a laboratory for "Research of Sea Coasts" at the Vakhushti Bagrationi Institute of Geography in 1974. Their efforts led to the creation of field study stations on Georgia's Black Sea coast. Extensive research provided valuable data on the complex processes occurring in the

¹ Кварчия, Валерий Еремеевич. *Собрание Трудов В Семи Томах* [Collected Works in Seven Volumes]. Том IV Историческая Топонимика. Сухум: Academia, 2019, стр. 93-94.

² ლექსიკონი ქართული [Georgian dictionary] National Parliamentary Library of Georgia, s.v. "აკრა" [Akra], last updated March 28, 2025, <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=8&t=708>

³ Бларамберг, Иоганн. *Историческое, топографическое, статистическое, этнографическое и военное описание Кавказа* [Historical, topographic, statistical, ethnographic and military description of the Caucasus]. Москва: Изд. Надыршин, 2010, стр.73.

coastal zone via depth plans and lithological studies. As a result, in 1981, the first ecological institute, "Sakzgvnapirdatsva" (Protection of the Sea Coasts of Georgia) საქზღვანაპირდაცვა („საქნაპირდაცვა“) was established in Georgia.⁴ On this basis, it was possible not only to study the Black Sea coast of Georgia but also to design restoration works. As a result of the activities of this organization from 1981 to 1990, more than 100 km of coastlines that had been subjected to severe erosion were restored naturally.

Vsevolod Zenkovich's 1976 essay "Expected Sea-Shore Changes in North Kolkhida" in the Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences highlighted the anticipated changes in the Georgian coastline as a result of the Enguri HPP development. The report examined the importance of developing a port and suggested solutions to the challenge of coastal defense. The paper provided scientific evidence to support the port's construction. The author stated that studies were undertaken for the port, which had long been intended to be built on the coasts of Kolkhida, and that the mouth of the Khobi River was appropriate for this development. The researcher, who analyzed the elements influencing the approach of project ships to the coast, believed it was critical to propose the establishment of a port water area in the lower portion of the Enguri Channel through dredging without delay.⁵

During this period, academician **Teofan Davitaia**, the head of the Institute of Geography, established a laboratory for coastal research, incorporating geographers **Archil Kiknadze** and **V. Zenkovich**. A. Kiknadze established field research stations along Georgia's Black Sea coast (Batumi, Poti, Ochamchire, and Bichvinta). During the research, **Archil Kiknadze** and architect **Giorgi Metreveli** conceptualized the initial plan for the Anaklia deep-water port in the 1980s. From 1993 to 1995, the

⁴ “საქართველოს სსრ ფარგლებში შავი ზღვის სანაპირო ზონის შესწავლისა და დაცვის რესპუბლიკური სამსახურის სრულყოფის ღონისძიებათა შესახებ” [On measures to improve the Republican Service for the Study and Protection of the Black Sea Coastal Zone within the Georgian SSR], საქართველოს სსრ მთავრობის დადგენილებათა კრებული, N5, სექტემბერი-ოქტომბერი 1980 წ.: ს. 5-6. (Accessed: 01.03.2025) https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/96633/1/Kanonta_Da_Dadgenilebata_Krebuli_1980_N5.pdf

⁵ Всеволод Зенкович, “Ожидаемые изменения морского берега на севере Колхиды” [Expected Sea-Shore Changes in North Kolkhida], *Сообщения Академии Наук Грузинской ССР*, 83, N3, 1976: стр. 637-640. / ვ. ზენკოვიჩი, ზღვის სანაპიროს მოსალოდნელი ცვლილებები კოლხეთის ჩრდილოეთში. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, 83, N3, 1976, სტრ. 637-640.

Georgian government sought to establish an oil port at Anaklia. The idea of constructing a port in Anaklia remained relevant in the following years.

In the early 2000s, engineer **Spartak Eragia** proposed an alternative concept for Anaklia's deep-water port. According to the plan, the port was projected to handle a capacity ranging from 100 to 120 million tons.

The purpose and non-termination of the "Lazika" project

Successive Georgian governments have endeavored to implement this project. In December 2011, former President **Mikheil Saakashvili** announced plans for the implementation of the "Lazika" project between Kulevi and Anaklia. According to the initiative, within a decade, Lazika was envisioned as the primary economic hub of Western Georgia, projected to house a population of 500,000. This presidential proposal ignited public debate. The opposition contended that the project's implementation was unfeasible.⁶ The Georgian press at the time also viewed the construction of a new business initiative in a location near Abkhazia as a political problem. Furthermore, research undertaken in the press at the time reveals that to lay the groundwork for the project, a specific business initiative needed to be proposed, which had to be thoroughly justified by outlining the reasons, both technically and economically. A proposal was made to change the constitution to establish a favorable legal environment for the planned enterprise.⁷ In 2012, the Georgian Parliament passed a constitutional amendment concerning the status of Lazika, with 106 votes in favor and one against. According to the draft, the status and powers of the city of Lazika were established through an organic ordinance that added a fifth paragraph to the third article of the Constitution.⁸

The "Lazika" project was closed in 2012 following the rise to power of the 'Georgian Dream' party.⁹ However, the possibility of reviving this concept emerged in 2015. In August 2014, Georgia's Ministry of Economy and Sustainable Development expressed interest in the Anaklia deep-water port project. In 2014, Prime Minister **Irakli Garibashvili** stated that the

⁶ “პროექტი "ლაზიკა"” [Lazika Project], *Kvirispalitra*, December 12, 2011, <https://kvirispalitra.ge/article/10480-proeqti-qlazikaq/> (Accessed: 01.03.2025)

⁷ “ლაზიკას 'განსაკუთრებული სტატუსი'” [“Lazika's 'special status'”], *Civil.ge*, May 9, 2012, <https://old.civil.ge/geo/article.php?id=25438> (Accessed: 01.02.2025)

⁸ “პარლამენტმა ლაზიკასთან დაკავშირებული საკონსტიტუციო ცვლილებების პროექტი დაამტკიცა” [Parliament approved the draft constitutional amendments related to Lazika], *Tabula*, June 12, 2012, <https://tabula.ge/en/news/547681-parlamentma-lazikastan-dakavshirebuli> (Accessed: 01.03.2025).

⁹ “რატომ შენდება ლაზიკა?” [Why is Lazika being built?], *Radio Tavisupleba*, April 14, 2012, https://www.radiotavisupleba.ge/a/lazika_city/24547789.html (Accessed: 01.03.2025)

Anaklia port should encompass logistical and industrial zones, along with an international airport and a liquefied natural gas terminal. The government initiated discussions with Japanese engineering consulting firms with international experience on the project's preliminary phase. At the time, the American investment holding company Conti Group demonstrated interest in the project. **Kurt Conti**, the company's president, met with the Georgian Prime Minister during his visit to the United States, after which the company devised a three-phase plan for the Anaklia port, designed to handle 100 million tons of cargo annually.¹⁰

The government established a commission, chaired by Prime Minister **Irakli Garibashvili**, to evaluate port applications. As per the concept, the Anaklia port was planned to be constructed in seven phases. In February 2016, the Georgian-American Anaklia Development Consortium secured the Georgian government's tender for the construction of a deep-water port in Anaklia. 12 international and local enterprises demonstrated interest in the project, but only two progressed to the final stage following a year-long tender process. One of them was the “Anaklia Port and Industrial Eco Park”, established by Georgian entrepreneur **Temur Karchava**¹¹, while the other was the “JSC Anaklia Development Consortium”¹², founded by **Mamuka Khazaradze**, Chairman of the Supervisory Board of TBC Bank.¹³ According to preliminary estimates, based on the government's decision, the port's maximum cargo turnover was projected to reach 100 million tons. Its ecological soundness and adherence to modern world norms were justified.

The initial three phases of the project are expected to provide cargo handling capacity for 12 years following the commencement of construction (1 million tons in the third year, 7–20 million tons in the seventh year, and at least 40 million tons in the twelfth). In addition to the

¹⁰ “ღარიბაშვილი: ჩვენ არ ვამბობთ უარს წინა ხელისუფლების მიერ წამოწყებულ პროექტებზე” [Gharibashvili: We are not rejecting projects initiated by the previous government], *Tabula*, April 2, 2014, <https://tabula.ge/ge/news/562073-gharibashvili-chven-ar-vambobt-uars-cina>; “ღარიბაშვილი: ანაკლიაში უნდა გაკეთდეს საერთაშორისო აეროპორტი და გაზის ტერმინალი” [Garibashvili: An international airport and gas terminal should be built in Anaklia], *Netgazeti*, April 2, 2014, <https://netgazeti.ge/news/30638/> (Accessed: 01.03.2025)

¹¹ **This consortium also included:** Power China – Hubei Hongyuan Power Engineering CO., LTD (Cin); British Eco Power LTD (Great Britain) and Spartak Eragia (individual).

¹² **This consortium also included:** Conti International LLC – (Conti Group) (ABS) and TBS Holding companies.

¹³ “ვინ მიიღებს ანაკლიის პორტის მშენებლობის ნებართვას?” [Who will receive the construction permit for the Anaklia port?], *Transparency International of Georgia*, July 16, 2015, <https://www.transparency.ge/ge/content/stub-581> (Accessed: 01.03.2025)

port, the Anaklia development plan includes the establishment of a logistical and industrial zone, a new urban settlement designed to accommodate 20,000 residents, an international airport, and a liquefied natural gas terminal.¹⁴ According to the port's master plan, the project was initially scheduled to commence in the fall of 2017, with the completion of its first phase anticipated by 2020. The JSC Anaklia Development Consortium designed the project with a 50-year operational framework. According to the proposal, the first step required building infrastructure for receiving containers, as well as arranging the port and shoreline. It is also intended to construct a roadway, a railway line, and a residential complex for port personnel. The port's overall investment cost is \$2.5 billion. Furthermore, there were plans to establish a 600-hectare free industrial zone within the port's territory.¹⁵ After completing all three initial stages, the port's cargo turnover was projected to exceed 20 million tons per year. Furthermore, due to the project's strategic importance, the Anaklia Development Consortium has initiated negotiations with "SSA Marine", the largest US shipbuilding terminal operator.¹⁶ The corporation owns terminals in nine countries worldwide and handles 27.2 million containers (TEU) per year, according to government figures.

After winning the official contract for the port's construction, the consortium and the Georgian government signed an investment agreement on October 3, 2016, while **Giorgi Kvirikashvili** was prime minister. This agreement granted the consortium the exclusive rights to construct and operate the port. The first phase of port construction began in December 2017.

At the time, the project was regarded as an ambitious, innovative, and promising endeavor. The envisioned port was intended to be integrated into a broader industrial metropolis, designated as a Special Economic Zone (SEZ), and positioned as a key free trade hub similar to Singapore. The initiative assembled a coalition of highly qualified technocrats and experienced business leaders, each with a proven track record in both

¹⁴ "“ანაკლია-პორტის” პროექტები საჯარო ქსნილვის საგნად უნდა იქცეს!” [Anaklia Port projects should become a subject of public scrutiny], *“საერთო გაზეთი”*, September 9, 2015, გვ. 17.

¹⁵ “ანაკლიის პორტის საინვესტიციო ღირებულება 2,5 მილიარდი დოლარია” [“The investment value of Anaklia Port is 2.5 billion dollars], *ახალი თაობა გაზეთი*, February 10, 2016, N 33 (6959), გვ. 6.

¹⁶ “ანაკლიის ღრმაწყლოვანი პორტის ოპერირებით მსოფლიო კლასის პორტოპერატორი SSA MARINE დაინტერესდა” [World-class port operator SSA MARINE has expressed interest in operating the Anaklia Deepwater Port], *საერთოელის რესპუბლიკა*, January 11, 2017, N6 (8143), გვ. 2.

Georgia's public and private sectors. Furthermore, the project attracted investment interest from stakeholders in the United States, Europe, and China, alongside substantial diplomatic and financial backing from Georgia's strategic partners in Washington and Brussels.

Political processes involving Anaklia.

The cancellation of the Anaklia project, much like that of Lazika, was largely attributed to the excessive politicization surrounding its development. Nevertheless, public discourse remained centered on the project's financial feasibility. Concerns regarding the viability of the project began to emerge in 2018.

Bidzina Ivanishvili allegedly returned to politics as chairman of the dominant Georgian Dream party¹⁷, publicly expressing his opposition to **Giorgi Kvirikashvili's** policies. Following a contentious Georgian Dream party committee meeting in June 2018, **Giorgi Kvirikashvili** tendered his resignation as prime minister. According to media reports, the Anaklia project was a focal point of discussions, despite the closed-door nature of the meeting. **Giorgi Kobulia**, the then-Minister of Economy, stated that the Anaklia project had been extensively debated, emphasizing its role within Georgia's broader logistics strategy. The minister also stated that the Anaklia project required a comprehensive investigation.¹⁸

The opposition expressed dissatisfaction with the project's cancellation. Notably, during a 2018 meeting with Anaklia residents, **Sandra Roelofs**, wife of former President **Mikheil Saakashvili**, described Anaklia and Lazika as a "lost opportunity."¹⁹

In 2019, **Badri Japaridze** and **Mamuka Khazaradze** were legally charged with legalizing illegal revenue totaling \$16 million 754 (US dollars). On the eve of the charge hearing, it was reported that the American corporation Conti Group had withdrawn from the project, and the consortium and its Dutch partner **Bob Meyer** had filed arbitration

¹⁷ "ივანიშვილი პოლიტიკაში ოფიციალურად დაბრუნების სამ მიზეზს ასახელებს" [Ivanishvili names three reasons for his official return to politics], *Tabula*, May 11, 2018, <https://tabula.ge/ge/news/608372-ivanishvili-politikashi-opitsialurad-dabrunebis>

¹⁸ "ქობულასთვის ანაკლიის პორტი პრიორიტეტული, თუმცა განსახილველი საკითხია" [For Kobulia, Anaklia Port is a priority, but still a matter for discussion], *Netgazeti*, July 13, 2018, <https://netgazeti.ge/news/292368/>

¹⁹ "ვერ გამოიყენეს ანაკლია და ლაზიკა, ეს არის გაშვებული შანსი – სანდრა რულოვსი" [They failed to use Anaklia and Lazika, this is a missed opportunity – Sandra Roelofs], *Reginfo*, November 26, 2018, <https://reginfo.ge/politics/item/10973-ver-gamoiybenes-anaklia-da-lazika-es-aris-gashvebuli-shansi-%E2%80%93-sandra-rulovsi>

proceedings against Georgia. In June 2019, amid an open confrontation between Anaklia consortium representatives and authorities, then-US Secretary of State **Mike Pompeo** made a statement supporting the Anaklia port and warning Georgian authorities about Russia and China's "predatory influence" during a meeting with the Georgian Prime Minister.²⁰

On March 4, 2019, **Mamuka Khazaradze** stated at a meeting of the Georgian Parliament's Finance and Budget Committee that he had received a threatening letter from then-acting Minister of Internal Affairs, **Giorgi Gakharia**, on the eve of the second round of the 2018 presidential election. According to **M. Khazaradze**, the letter demanded that he comply with specific conditions. According to the letter, if he did not meet these standards, his reputation in the local and international arenas would be shattered. "I was amazed they sent such a letter. I still have the letter. We did not meet the conditions there. The Minister of Internal Affairs penned this letter."²¹

He further stated that, following the receipt of this letter, a criminal case was initiated against him and his colleague, **Badri Japaridze**, in January 2019. In January 2019, the Prosecutor General's Office reported that it had seized TBS Bank documents as part of the investigation. According to the agency, in April and May 2008, Samgori Trade LLC and Samgori M LLC obtained an expedited loan of up to \$17 million from TBC Bank without providing adequate collateral. According to the department, the matter was probed under the "Legalization of Illegal Income" section. **M. Khazaradze** and **B. Japaridze** believed that the authorities' intimidation, followed by the investigation, was intended to hinder the development of the Anaklia port. In turn, this goal was intended to harm the reputation of **Khazaradze-Japaridze**.

M. Khazaradze informed the press that the original letter had been sent to London for forensic examination.²² In response to allegations that

²⁰ "იმედია, საქართველო დაასრულებს პორტის მშენებლობის პროექტს და ქვეყნის პოზიცია დაცული გახდება რუსეთის ან ჩინეთის ეკონომიკური გავლენებისგან - პომპეო" [Hopefully, Georgia will complete the port construction project and the country's position will be protected from economic influence from Russia or China - Pompeo], *Prime News Georgia*, June 12, 2019, <https://primenewsgeorgia.ge/com/news/view/32280>

²¹ "გახარიამ ეთერში ისაუბრა ხაზარაძის გამოკითხვის დეტალებზე, რომელიც არ უნდა სცოდნოდა" [Gakharia spoke on tv about details of Khazaradze's interrogation that he should not have known], *Netgazeti*, June 8, 2021, <https://netgazeti.ge/news/547149/>; "ხაზარაძის თქმით, გახარიას წერილი სასამართლოში მიიტანა" [Khazaradze says he brought Gakharia's letter to court], *Netgazeti*, March 5, 2019, <https://netgazeti.ge/news/345872/>

²² "მამუკა ხაზარაძე აცხადებს, რომ გამოკითხვაზე წერილის ასლი მიიტანა, ორიგინალი კი, ლონდონში ექსპერტიზაზე გაგზავნილი" [Mamuka Khazaradze states that he brought a

he had failed to meet his obligations during the implementation of the Anaklia port project and had abandoned it, **Mamuka Khazaradze** asserted that the government was responsible for bankrupting the project²³: *"In general, I would like to emphasize that it is not good for an important strategic project for the country to become the subject of political gossip and speculation. We have always stated, and I repeat, that Anaklia does not belong to any individual. Anaklia, as a project, contributes to the country's development, and as a result, everyone should approach major projects for the country with greater responsibility."*²⁴

Mamuka Khazaradze, in response to accusations that he failed to fulfill his obligations during the implementation of the Anaklia port project and abandoned it, stated that it was this government that bankrupted the project: "I want to say to everyone with full responsibility that the "Anaklia" project was ruined by this government led by **Bidzina Ivanishvili**, specifically with the participation of **Gakharia**. I am one of the investors who, along with many Americans and other foreigners, took a chance and invested \$80 million in this country despite having nothing to do with Anaklia. I repeat, I have not worked for this company in two years. I have been a victim, I am being accused, my job has been suspended, and my foreign partners have been ejected from the country."²⁵

At the center of these political processes, the project failed once more, and the government officially cancelled its implementation in January 2020.

copy of the letter to the interrogation, while the original has been sent to London for examination.], *Pirveli Arkhi*, March 5, 2019, <https://1tv.ge/news/mamuka-khazaradze-ackhadebs-rom-gamokitkhvaze-werilis-asli-miitana-originali-ki-londonshi-eqspertizazea-gagzavnili/>

²³ “გახარია: მე მამუკა ხაზარადისტვის წერილი არც მიმიწერია და არ გამიგზავნია, წერილი” [Gakharia: I have neither written nor sent a letter to Mamuka Khazaradze, period], *Tabula*, March 22, 2019, <https://tabula.ge/ge/news/621716-gakharia-me-mamuka-khazaradzistvis-cerili-arts>

24 “ანაკლიის ღრმაწყლოვან პორტს სჭირდება პასუხისმგებლიანი, სერიოზული, კერძო ინვესტორები, რომლებიც სამუშაოდ არ გვყავს” [The Anaklia deep-water port needs responsible, serious, private investors, which unfortunately we do not have], *Presa*, September 16, 2019, <https://presa.ge/ka/65907/page/%E2%80%9Eanakiilis-ghrmatckhlovan-ports-schirdeba-pasukhemsgebliani-seriozuli-kerdzo-investorebi-romlebic-samtckharod-ar-gvkhavs%E2%80%9C>

²⁵ "ორი წელი სახელმწიფოს ხელში ანაკლია, მამუკა ხაზარაძე რა შუაშია? - მამუკა ხაზარაძე" [Anaklia has been in the hands of the state for two years, what's Mamuka Khazaradze got to do with it?" - Mamuka Khazaradze], *Rustavi 2*, June 25, 2021, <https://rustavi2.ge/ka/news/202881>

Public Protests

In February 2020, members of the "Change" movement (Georgian: შეცვალეს [shetsvales]) organized a rally in front of Anaklia Port. The demonstration attendees symbolically launched paper boats into the water. The participants feared that suspending the project would lead to the loss of over 3,000 jobs, leaving many individuals unemployed.²⁶

In 2021, the "Lelo" party participated in a protest in Samegrelo under the slogan "Do not kill Anaklia". According to the event participants, the country possesses a resource like Anaklia that can assure economic freedom. On May 26, demonstrators gathered symbolically, aiming to revive this crucial initiative for Georgia.²⁷

The Restoration Process

On January 9, 2020, after the Georgian government terminated its contract with the Anaklia Development Consortium due to failure to meet obligations, it was agreed to restart the project, with the state participating in a significant way. It should be emphasized that the "Anaklia Development Consortium" originally held a 99.99% stake in the project, while the state retained a symbolic 0.01% ownership.

The decision was made to involve the state in the construction of the Anaklia deep-water port. Thus, the state will hold a 51% controlling stake in the port, while the remaining shares will be allocated to international partners through a tender process. Minister of Economy **L. Davitashvili** believes that the port project will strengthen Georgia's position in the area and enhance its international visibility. The minister also stated that take an active role as an investor and that cooperation between private enterprises, investors, and operators with the government aims to foster a thriving private sector.²⁸

²⁶ "მომრაობა „შეცვალეს“ აქცია შსს-თან" ["Changed" movement holds protest near the Ministry of Internal Affairs], *Pirveli Arkhi*, February 8, 2020, <https://1tv.ge/video/modzraoba-shecvales-aqcia-shss-tan-2/>

²⁷ "დაძარი ანაკლია" - "ლელოს" სამეგრელოს ორგანიზაციამ აქცია გამართა" [Dazari Anaklia - "Lelo" Samegrelo organization held a rally], *Odishi News*, May 26, 2021, <https://odishinews.ge/2021/05/26/dadzari-anaklia-lelos-samegrelos-organizatsiam-aqtsia-gamartha/> (Accessed: 01.03.2025)

²⁸ "ანაკლიაში ღრმაწყლოვანი პორტი აშენდება - როდის დაიწყება პროექტი და როდიდან მიიღებს ანაკლია პირველ ტვირთებს" [A deep-water port will be built in Anaklia - when will the project start and when will Anaklia receive the first cargoes], *Rustavi 2*, December 18, 2022, <https://rustavi2.ge/ka/news/244856> (Accessed: 11.07.2024)

As Prime Minister, **I. Garibashvili** stated in 2022 that the development of ports remains a top priority for the administration. In this regard, the Prime Minister declared that the state should own the major lever at the Anaklia port.²⁹

Current discussions about the project

Before September, Georgian Economy Minister **Levan Davitashvili** presented the results of the second stage of the investor tender for the Anaklia project's realization to the Georgian Parliament. At the meeting on September 22, the Minister also faced questions from opposition deputies. The legislators expressed concerns mainly about the project's current status, which countries will participate in port building, and what guarantees the government will provide that Russia will not receive the 49% stake. **Roman Gotsiridze**, a member of the "Eurooptimists," asked the minister about the countries of origin of the two companies, whether they involved Chinese or, indirectly, Russian companies, and whether European or American companies participated in the competition. The minister revealed that European, Russian, and American corporations did not participate in the competition, while the Swedish-Luxembourg and Chinese-Singaporean consortia advanced to the second stage.³⁰ According to the information presented, the Israeli and Chinese companies did not make it to the next level of the competition.

At the conference, **Ana Tsitlidze**, a member of the United National Movement party, stated that "if it were not for the third president of Georgia, whom Russia had imprisoned, Anaklia probably would not have existed at all." According to the party member, the current government detained the former president on Russia's orders, and if this had not

²⁹ "პრემიერი - ჩვენი გადაწყვეტილებით, ანაკლიის პორტი აშენდება სახელმწიფოს თანამონაწილეობით, სადაც 51%-ის მფლობელი იქნება სახელმწიფო. დანარჩენზე ჩვენ გამოვაცხადებთ საერთაშორისო კონკურსს და შევარჩევთ პარტნიორებს" [Prime Minister - according to our decision, the Anaklia Port will be built with the participation of the state, where the state will own 51%. We will announce an international competition for the rest and select partners], *Kvira*, December 12, 2022, <https://kvira.ge/799668> (Accessed: 05.08.2024)

³⁰ "რომელი ქვეყნიდან არიან ინვესტორები, რომლებიც ანაკლიის პორტის მშენებლობის საკითხზე გამოცხადებული კონკურსის მეორე ეტაპზე გადავიდნენ - ეკონომიკის მინისტრი დეპუტატების კითხვებს პასუხობს" [From which country are the investors who have advanced to the second stage of the competition announced for the construction of the Anaklia port - the Minister of Economy answers questions from MPs], *Rustavi 2*, September 22, 2023, <https://rustavi2.ge/ka/news/265132> (Accessed: 01.03.2025)

happened, Anaklia would not have been left without food and a job for 11 years.³¹

International significance of the project

EU Ambassador to Georgia **Carl Hartzell**: *"Anaklia Port is a very important infrastructure project. Although there is certain disagreement among the partners, its implementation is important. We hear positive attitude and readiness for implementation of the project from all sides, therefore, I think that the importance of Anaklia Port Project is obvious for everyone"*.³²

Former Minister of Foreign Affairs of Romania **Teodor Viorel Meleşcanu**: *"The deep-water port of Anaklia will undoubtedly be of interest to Romania. Anaklia is one of the major ports. I must say that we are highly interested in developing a direct link between the ports of Anaklia and Constanta. This is a bilateral project in which Romania will contribute to the growth of the Black Sea economy"*.³³

Lieutenant General **Ben Hodges**, the former commander of the US Army in Europe, stated that Russia has done everything possible to destroy the Anaklia port project, and the Georgian government has, unfortunately, bowed to Kremlin pressure. **B. Hodges** made the statement at the "Maritime Security and the Blue Economy" conference in Brussels, which was organized by the European Conservatives and Reformist Group. According to the former military man, the port that will be created in the eastern Black Sea will be deep and large enough to accommodate huge

³¹ "ანა წითლიძე - იმდენი განცხადება მოვისმინეთ ანაკლიის პორტის აშენებაზე, რომ არ გამიკვირდება კიდევ ბევრჯერ დააანონსოთ - გეტყვით რა იქნება: ორ ტრაქტორს დააყენებთ, ორდღიან სამუშაოებს ჩაატარებთ და საარჩევნოდ ეცდებით, რომ მოატყუოთ მოქალაქეები" [Ana Tsitlidze - We have heard so many statements about the construction of the Anaklia port that I would not be surprised if they announce it many more times - I will tell you what will happen: you will install two tractors, carry out two days of work and try to deceive the citizens during the elections], *Interpressnews*, September 22, 2023, <https://www.interpressnews.ge/ka/article/770703-ana-citlize-imdeni-gancxadeba-movisminet-anakliis-portis-ashenebaze-rom-ar-gamikvirdeba-kidev-bevrjer-daaanonsot-getqvit-ra-ikneba-or-traktors-daaqenebt-ordgian-samushaobes-chaatarebt-da-saarchevnod-ecdebit-rom-moatquot-mokalakeebi/> (Accessed: 01.03.2025).

³² "ანაკლია ევროკავშირისთვის სტრატეგიული პროექტია და ვისურვებდით, რომ განხორციელდეს, - კარლ ჰარცელი" [Anaklia is a strategic project for the European Union and we would like it to be implemented, - Karl Hartzell], *Rustavi 2*, October 18, 2019, <https://rustavi2.ge/ka/news/144571> (Accessed: 07.11.2024).

³³ "რუმინეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი: „ანაკლიასა და კონსტანცას პორტებს შორის კავშირის დამყარებით დაინტერესებულეები ვართ" [Romanian Foreign Minister: "We are interested in establishing a connection between the ports of Anaklia and Constanta], *Accentnews*, June 19, 2019, <https://accentnews.ge/ka/article/2121-ruminetis-sagareo-sakmeta-ministri-anakliasa-da> (Accessed: 01.03.2025).

ships, and the time it takes to convey a container from Shanghai to Rotterdam might be cut to two weeks. As a result, Georgia would become a major logistics hub between Eurasia and Europe.³⁴

Former US Ambassador to Georgia **Kelly Degan**, who visited the Anaklia port area following a conference organized by the Economic Policy Research Center (EPRC), stated that Georgia has lacked progress in the development of its transportation network due to economic and political challenges surrounding the port. The ambassador noted that Georgia could bring several concerns to the table with the Anaklia port within the context of new prospects that will appear in the region following the end of the Karabakh war.³⁵

The Chinese company won the Anaklia tender.

Georgian Prime Minister **Irakli Kobakhidze** revealed at a government meeting that a Chinese-Singaporean consortium had submitted the final proposal for the Anaklia port project and that a concession deal would be signed after the necessary procedures were completed.³⁶ The authorities will hold 51% of the controlling shares, with the consortium owning the other 49%. Levan Davitashvili underlined that the winning consortium is one of China's largest state-owned enterprises, as well as one of the world's top 500 large corporations.

Consider that Anaklia Sea Port" LLC announced a worldwide tender for the Anaklia Port project on March 15, 2024, in compliance with World Bank procurement regulations. According to the tender documents, invited bidders were asked to submit a proposal that included technical and financial components. The tender materials were sent to four significant

³⁴ “ბენ ჰოჯესი: ეკონომიკური ინტერესის არ არსებობის გამო, არავინ გამოთქვამს რუსეთის მიერ საქართველოს 20%-ის ოკუპაციაზე პრეტენზიას” [Ben Hodges: No one is claiming Russia's occupation of 20% of Georgia due to lack of economic interest], *Formula News*, February 6, 2020, https://formulanews.ge/?m=41&news_id=20555&lng=geo&cat_id=; “საქართველოს მთავრობა დანებდა კრემლის ზეწოლას – ჰოჯესი ანაკლიის პორტზე” [Georgian government has succumbed to Kremlin pressure” – Hodges about Anaklia port], *Netgazeti*, February 6, 2020, <https://netgazeti.ge/news/424936/> (Accessed: 01.03.2025).

³⁵ “ანაკლია მოვინახულე და გული მეტკინა, ეს ხელიდან გაშვებული შესაძლებლობაა – დეგნანი” [I visited Anaklia and my heart ached, this is a missed opportunity – Degan], *Netgazeti*, February 1, 2022, <https://netgazeti.ge/news/589342/> (Accessed: 01.03.2025).

³⁶ “პრემიერი - ანაკლიის პორტის საზღვაო ინფრასტრუქტურის სამშენებლო სამუშაოები ძალიან მალე დაიწყება” [Prime Minister - Construction works on the maritime infrastructure of Anaklia Port will begin very soon], *Interpressnews*, June 3, 2024, <https://www.interpressnews.ge/ka/article/801949-premieri-anakliis-portis-sazgvaoinfrastrukturis-samsheneblo-samushaoebi-zalian-male-daicqeba/> (Accessed: 07.02.2025).

businesses with extensive experience in offshore design and construction (Boskalis, DEME, Jan De Nul, and Van Oord).

The development of Anaklia Port has been marred by mutual accusations, and its implementation has also been fraught with controversy. For example, while **Mamuka Khazaradze** initially agreed to work with a Chinese company on port building years ago, he now associates China's interests with Russia's. **M. Khazaradze** feels that the consortium's stake should have been distributed among the project implementers, with 1/3 Georgian, 1/3 European, and 1/3 Chinese investors. In this instance, the risks would be allocated fairly, allowing for the project's efficient implementation.³⁷ In 2021, the opposition accused **M. Khazaradze** of following Russian interests. **Gakharia's** party stated that he had attempted to introduce the Meridian firm, which is associated with **Vladimir Putin**, to Georgia as one of the investors.

The most pressing question among the public is why a Chinese investor was involved in this project. **Irakli Garibashvili**, chairman of the Georgian Dream party, stated that three years ago, he was negotiating with strategic partners regarding the Anaklia port project, hoping to attract American and Western corporations to build it. According to him, no Western corporation was interested in building this port. The party chairman went on to say that everyone who knows the importance of the Middle Corridor should be pleased that China is participating in the port's construction. **Irakli Garibashvili**, who also referenced **Mamuka Khazaradze** in his statement, emphasized that he failed the project, that the state was unable to get financing for the planned 5 to 6 years, and that he owed the state \$1.5 billion.³⁸ In response to the question "Does Georgia's relations with China distance it from Europe?" **Irakli Garibashvili** stated

³⁷“მამუკა ხაზარაძე – როცა ამერიკელების და ევროპელების ინვესტიციას, რეკეტის სახით ართმევ ინვესტორებს, მათ ხარჯზე შემოგყავს კომპანია, რომელიც სრულად სახელმწიფოა და ემეგობრება ჩვენს მტერს და ოკუპანტს, აქ კითხვების დასმა უადგილოა” [Mamuka Khazaradze - When you take away the investment of Americans and Europeans in the form of a racket, and at their expense you bring in a company that is completely state-owned and friendly with our enemy and occupier, it is inappropriate to ask questions here], *Interpressnews*, June 3, 2024, <https://www.interpressnews.ge/ka/article/802035-mamuka-kazaraze-roca-amerikelebis-da-evropelebis-investicias-reketis-saxit-artmev-investorebs-mat-xarize-shemogqavs-kompania-romelic-srulad-saxelmcpoa-da-emegobreba-chvens-mters-da-okupants-ak-kitxvebis-dasma-uadgiloa/> (Accessed: 01.03.2025).

³⁸ “ირაკლი ღარიბაშვილი ხაზარაძეზე: როგორ შეიძლება დღეს საუბრობდეს ანაკლიის პორტზე ადამიანი, რომელმაც ეს პროექტი ჩააგდო” [Irakli Gharibashvili on Khazaradze: How can a person who abandoned this project be talking about Anaklia Port today?], *Rustavi 2*, June 2, 2024, <https://rustavi2.ge/ka/news/283837> (Accessed: 12.07.2024).

that both the United States and Europe have contacts with China and that it is appropriate to use every scenario to the country's benefit.³⁹

The Prime Minister, in turn, discussed the project's relevance as well as the accusations leveled by opponents. According to **Irakli Kobakhidze**, the Chinese company's success in the tender ensures that the Anaklia project will be implemented to the highest standards.⁴⁰ This was highlighted in the Prime Minister's yearly report. According to the document, high-level visits between the two nations occurred during the reporting period, resulting in the adoption of a document titled "On the Establishment of Strategic Partnership between China and Georgia" on July 31, 2023. During the reporting period, the Georgia-China Intergovernmental Economic Commission had its next meeting. The agreement reached following the meeting on April 10, 2024, is particularly notable. On May 28, 2024, the "On Mutual Exemption from Visa Requirements for Holders of Ordinary Passports between the Government of Georgia and the Government of the People's Republic of China" entered into force. According to the report, significant progress has been made between Georgia and China in improving the legal framework and deepening trade and economic relations. During his visit, Prime Minister of Georgia signed five different agreements in the areas of transport, trade, education, institutional cooperation, and intellectual property.⁴¹ According to the yearly report, bilateral commerce transaction with China totaled 1.6 billion US dollars, with 48,304 Chinese visitors visiting Georgia during the relevant period. This shows that there is a 555% rise over the prior year.⁴²

³⁹ "“ყველას უნდა უხაროდეს, რომ ჩინეთის ინტერესი დაფიქსირდა ამ სტრატეგიულ პორტში” - ღარიბაშვილი ანაკლიაზე” [“Everyone should be happy that China's interest has been noted in this strategic port” - Gharibashvili about Anaklia], *Business Media*, June 2, 2024, <https://bm.ge/news/yvelas-unda-ukharodes-rom-chinetis-interesi-dafiqsirda-am-strategiul-portshi-gharibashvili-anakliaze> (Accessed: 25.06.2024).

⁴⁰ “რატომ არ მოსწონს “ლელოს” ჩინური კომპანიის შემოსვლა და რას პასუხობს მას ხელისუფლება - ანაკლიის პორტი პოლიტიკური ურთიერთბრალდებების თემა” [Why does Lelo not like the entry of a Chinese company and what is the government's response to it?” - Anaklia Port is a topic of political recriminations], *Rustavi 2*, June 2, 2024, <https://rustavi2.ge/ka/news/283846> (Accessed: 01.08.2024).

⁴¹ “სამთავრობო პროგრამის შესრულების მიმდინარეობის შესახებ მოხსენება. 2023 ივნისი-2024 მაისი” [Report on the progress of the implementation of the government program], *Civilge*, May 2024, <https://civil.ge/wp-content/uploads/2024/06/363328.pdf> (Accessed: 01.02.2025).

⁴² “მოკლედ: რაზეა საუბარი პრემიერის 171 გვერდიან მოხსენებაში, რომლითაც ის პარლამენტში უნდა წარსდგეს” [In brief: what is the Prime Minister's 171-page report that he is to present to Parliament about?], *Ambebi*, June 3, 2024, <https://www.ambebi.ge/article/310916-mokled-razea-saubari-premieris-171-gverdian-moxse/> (Accessed: 01.03.2025).

Transparency International Georgia has issued a statement asserting that the Georgian government has chosen a Chinese corporation "known for its corruption scandals" as an investor in the Anaklia port, raising concerns about the country's foreign policy.⁴³ The port will be constructed by a consortium that includes China's state-owned China Communications Construction Company Limited (CCCC) and China Harbour Investment Pte Ltd. The latter is a subsidiary of CCCC, but it is incorporated in Singapore.

According to the group, CCCC has been on the Consolidated Sanctions List (Non-SDN) of the US Treasury's Office of Foreign Assets Control (OFAC) since June 2021 because it is a component of China's military-industrial complex.⁴⁴ Although companies on this list have unrestricted access to assets and financial activities, deals involving CCCC require US government clearance.⁴⁵

The organization's investigations have revealed that the CCCC has been implicated in corruption cases in different nations on multiple occasions. In 2020, the US Embassy in Georgia issued information about CCCC, stating that the Chinese company's efforts in developing countries are marked by subpar construction, labor rights violations, environmental harm, and debts.⁴⁶ On June 1, the US State Department released a similar statement, stating that it was critical to "not jeopardize the security and sovereignty of Georgia, as well as the security of the country's Euro-Atlantic partners."⁴⁷

President **Salome Zurbishvili** also had reservations about Chinese investors participating in the project. For her, "the involvement of so many

⁴³ "ანაკლიის პორტს საეჭვო რეპუტაციის ჩინური კომპანია ააშენებს" [Anaklia Port Will Be Built by a Chinese Company of Questionable Reputation], *Transparency International Georgia*, June 5, 2024, <https://transparency.ge/ge/post/anakliis-ports-saechvo-reputaciis-chinuri-kompania-aashenebs> (Accessed: 01.03.2025).

⁴⁴ "Specially Designated Nationals and Blocked Persons list", *Office of Foreign Assets Control*, June 3, 2022, <https://sanctionssearch.ofac.treas.gov/Details.aspx?id=32072> (Accessed: 01.03.2024).

⁴⁵ "Chinese Military Companies Sanctions", *Office of Foreign Assets Control*, June 3, 2021, <https://ofac.treasury.gov/faqs/topic/5671> (Accessed: 01.03.2024).

⁴⁶ "China's Construction Companies Sow Chaos Worldwide", *U.S. Embassy in Georgia*, September 10, 2020, <https://ge.usembassy.gov/chinas-construction-companies-sow-chaos-worldwide/> (Accessed: 01.03.2025).

⁴⁷ "თბილისს ანაკლიის პროექტთან დაკავშირებით ამჯერად აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტი აფრთხილებს" [The US State Department is warning Tbilisi about the Anaklia project this time], *Accentnews*, June 1, 2024, <https://accentnews.ge/ka/article/114581-tbiliss-anakliis-proekttan-dakavshirebit-amjerad-ash> (Accessed: 01.03.2025).

Chinese in the implementation of the Anaklia project is a blow to our relations with our American and Western partners."⁴⁸

Salome Samadashvili, in an article published in Project Syndicate, stated that Western political leaders are in danger of losing geopolitical influence over Georgia, a strategically vital Black Sea country, as they become increasingly distracted by the current war in Ukraine and Gaza.⁴⁹

Conclusion

In conducting an extensive examination of the Anaklia project, it is essential to address a range of questions through a series of stages for greater clarity. To begin with, the analysis explores why this project is significant from multiple perspectives:

- Strategically located between the Caspian, Black, and Mediterranean Seas, the Anaklia port serves as a vital trade link.
- Its development and operations can stimulate the regional economy, create jobs, and attract foreign investment.
- Enhancing transportation infrastructure can improve freight efficiency, reduce costs, and boost the profitability of trade activities.
- Integrating with international trade networks can elevate Georgia's strategic relevance and strengthen regional commerce.

Several issues have arisen during the project's implementation:

- Attracting substantial investments for construction presents challenges in securing the necessary financial resources.

⁴⁸ “პრეზიდენტი - ანაკლიაში ჩინელების ამ დოზით შემოყვანა დანის ჩარტყმაა პარტნიორებთან” [President - Bringing this number of Chinese people to Anaklia is a stab in the back with our partners], *Expressnews*, June 3, 2024, <https://expressnews.ge/index.php?id=183117&lang=object%20Object> (Accessed: 25.07.2024).

⁴⁹ “სალომე სამადაშვილი - როდესაც დასავლელი ლიდერები დაკავებული არიან უკრაინასა და ჰაზაში მიმდინარე ომებით, ისინი რისკავენ გეოპოლიტიკური გავლენის დაკარგვას სტრატეგიულად მნიშვნელოვან საქართველოში” [Salome Samadashvili - When Western leaders are busy with the wars in Ukraine and Gaza, they risk losing geopolitical influence in strategically important Georgia], *Pirveli Arkhi*, June 4, 2024. <https://1tv.ge/news/salome-samadashvili-dasavleli-liderebi-dakavebuli-arian-ukrainasa-da-ghazashi-mimdinare-omebitisini-riskaven-geopolitikuri-gavlenis-dakargvas-strategiulad-mnishvnelovan-saqartveloshi/> (Accessed: 01.03.2025).

- Internal political dynamics in Georgia, including government transitions and stability, pose obstacles to progress.
- The region's physical characteristics, along with complex technical and logistical challenges in execution and operations, hinder development.
- A decline in foreign investment amidst global economic uncertainties has slowed the project's advancement.

The Anaklia project stands as a crucial infrastructure initiative with the potential to seamlessly connect the East and West. Its execution in Georgia has historically progressed in phases, revealing conflicts of interest that have delayed advancement. Critical decision-making must consider key factors amid these disputes.

General monitoring indicates that following the Georgian Dream party's rise to power, specific Chinese investment in the project appeared anticipated, although the involvement of the United States was somewhat unexpected. Given the economic tensions between China and the U.S. at the time, maintaining a consistent approach to the project is vital for Georgia's independence and future revenue.

A number of contentious issues continued to emerge in relation to Mamuka Khazaradze, a significant figure potentially influencing Georgian politics, alongside the U.S.'s withdrawal from involvement in the project. U.S. representatives have expressly called for the exclusion of Russia and China from this initiative. Simultaneously, while Chinese businesses publicly express economic interests, Russia's involvement remains less overt.

Referring to the current phase of the project as a "reconstruction period," the opposition's critiques reflect concerns regarding Russian and Chinese influences.

The Chinese consortium's assumption of the Anaklia project has raised alarms among opposition forces, particularly in the West. With Chinese funding, the project's completion is perceived to advance China's goals in the Black Sea, raising caution in Western quarters. Over recent years, active strategic cooperation agreements and increased diplomatic visits have bolstered project funding. A major concern for the Georgian opposition is the potential abandonment by the West, which could lead to corruption risks in managing a project tied to a company with a scandalous history.

Bibliography:

Russian:

- Бларамберг, Иоганн. *Историческое, топографическое, статистическое, этнографическое и военное описание Кавказа* [Historical, topographic, statistical, ethnographic and military description of the Caucasus]. Москва: Изд. Надыршин, 2010, 400 стр.
- Кварчия, Валерий Ермеевич. *Собрание Трудов В Семи Томах* [Collected Works in Seven Volumes]. Том IV Историческая Топонимика. Сухум: Academia, 2019, стр. 93-94.
- Зенкович, Всеволод. “Ожидаемые изменения морского берега на севере Колхиды” [Expected Sea-Shore Changes in North Kolkhida], *Сообщения Академии Наук Грузинской ССР*, 83, N3, 1976: стр. 637-640. / ვ. ზენკოვიჩი, ზღვის სანაპიროს მოსალოდნელი ცვლილებები კოლხეთის ჩრდილოეთში. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, 83, N3, 1976, სტრ. 637-640.

Georgian:

- “ანაკლია-პორტის” პროექტები საჯარო ქანხილვის საგნად უნდა იქცეს!” [Anaklia Port projects should become a subject of public scrutiny], “საერთო გაზეთი”, September 9, 2015, გვ. 17.
- “ანაკლიის პორტის საინვესტიციო ღირებულება 2,5 მილიარდი დოლარია” [“The investment value of Anaklia Port is 2.5 billion dollars], *ახალი თაობა გაზეთი*, February 10, 2016, N 33 (6959), გვ. 6.
- “ანაკლიის ღრმაწყლოვანი პორტის ოპერირებით მსოფლიო კლასის პორტოპერატორი SSA MARINE დაინტერესდა” [World-class port operator SSA MARINE has expressed interest in operating the Anaklia Deepwater Port], *საქართველოს რესპუბლიკა*, January 11, 2017, N6 (8143), გვ. 2.
- “ანაკლიის ღრმაწყლოვან პორტს სჭირდება პასუხისმგებელიანი, სერიოზული, კერძო ინვესტორები, რომლებიც სამწუხაროდ არ გვყავს” [The Anaklia deep-water port needs responsible, serious, private investors, which unfortunately we do not have], *Presa*, September 16, 2019, <https://presa.ge/ka/65907/page/%E2%80%9Eanakliis-ghrmatchkhlovan-ports-stchirdeba-pasukhismgebliani,-seriozuli,-kerdzo-investorebi,-romlebic-samtcukharod-ar-gvkhavs%E2%80%9C9C>
- “ანაკლიაში ღრმაწყლოვანი პორტი აშენდება - როდის დაიწყება პროექტი და როდიდან მიიღებს ანაკლია პირველ ტვირთებს” [A deep-water port will be built in Anaklia - when will the project start and when will Anaklia receive the first cargoes], *Rustavi 2*, December 18, 2022, <https://rustavi2.ge/ka/news/244856>

“ანა წითლიძე - იმდენი განცხადება მოვისმინეთ ანაკლიის პორტის აშენებაზე, რომ არ გამიკვირდება კიდევ ბევრჯერ დააანონსოთ - გეტყვით რა იქნება: ორ ტრაქტორს დააყენებთ, ორდღიან სამუშაოებს ჩაატარებთ და საარჩევნოდ ეცდებით, რომ მოატყუოთ მოქალაქეები” [Ana Tsitlidze - We have heard so many statements about the construction of the Anaklia port that I would not be surprised if they announce it many more times - I will tell you what will happen: you will install two tractors, carry out two days of work and try to deceive the citizens during the elections], *Interpressnews*, September 22, 2023,

<https://www.interpressnews.ge/ka/article/770703-ana-citlize-imdeni-gancxadeba-movisminet-anakliis-portis-ashenebaze-rom-ar-gamikvirdeba-kidev-bevrjer-daaanonsot-getqvrit-ra-ikneba-ortraktors-daaqenebt-ordgian-samushaoebs-chaatarebt-da-saarchevnod-ecdebit-rom-moatquot-mokalakeebi/>

“ანაკლია ევროკავშირისთვის სტრატეგიული პროექტია და ვისურვებდით, რომ განხორციელდეს, - კარლ ჰარცელი” [Anaklia is a strategic project for the European Union and we would like it to be implemented, - Karl Hartzell], *Rustavi 2*, October 18, 2019, <https://rustavi2.ge/ka/news/144571>

“ანაკლია მოვინახულე და გული მეტკინა, ეს ხელიდან გაშვებული შესაძლებლობაა — დეგნანი” [I visited Anaklia and my heart ached, this is a missed opportunity — Degnan], *Netgazeti*, February 1, 2022, <https://netgazeti.ge/news/589342/>

“ანაკლიის პორტს საეჭვო რეპუტაციის ჩინური კომპანია ააშენებს” [Anaklia Port Will Be Built by a Chinese Company of Questionable Reputation], *Transparency International Georgia*, June 5, 2024, <https://transparency.ge/ge/post/anakliis-ports-saechvo-reputaciis-chinuri-kompania-aashenebs>

“ბენ ჰოჯესი: ეკონომიკური ინტერესის არ არსებობის გამო, არავინ გამოთქვამს რუსეთის მიერ საქართველოს 20%-ის ოკუპაციაზე პრეტენზიას” [Ben Hodges: No one is claiming Russia's occupation of 20% of Georgia due to lack of economic interest], *Formula News*, February 6, 2020, https://formulanews.ge/?m=41&news_id=20555&lng=geo&cat_id=

“გახარია: მე მამუკა ხაზარაძისთვის წერილი არც მიმიწერია და არ გამიგზავნია, წერტილი” [Gakharia: I have neither written nor sent a letter to Mamuka Khazaradze, period], *Tabula*, March 22, 2019, <https://tabula.ge/ge/news/621716-gakharia-me-mamuka-khazaradzistvis-cerili-arts>

- “გახარიამ ეთერში ისაუბრა ხაზარადის გამოკითხვის დეტალებზე, რომელიც არ უნდა სცოდნოდა” [Gakharia spoke on tv about details of Khazaradze's interrogation that he should not have known], *Netgazeti*, June 8, 2021, <https://netgazeti.ge/news/547149/>;
- “დაძარი ანაკლია” – “ლელოს” სამეგრელოს ორგანიზაციამ აქცია გამართა” [Dazari Anaklia"" - "Lelo" Samegrelo organization held a rally"], *Odishi News*, May 26, 2021, <https://odishinews.ge/2021/05/26/dadzari-anaklia-lelos-samegrelos-organizatsiam-aqtsia-gamartha/>;
- “ვინ მიიღებს ანაკლიის პორტის მშენებლობის ნებართვას?” [Who will receive the construction permit for the Anaklia port?], *Transparency International of Georgia*, July 16, 2015, <https://www.transparency.ge/ge/content/stub-581>
- “ვერ გამოიყენეს ანაკლია და ლაზიკა, ეს არის გაშვებული შანსი – სანდრა რულოვსი” [They failed to use Anaklia and Lazika, this is a missed opportunity – Sandra Roelofs], *Reginfo*, November 26, 2018, <https://reginfo.ge/politics/item/10973-ver-gamoiybenes-anaklia-da-lazika-es-aris-gashvebuli-shansi-%E2%80%93-sandra-rulovsi>
- “თბილისს ანაკლიის პროექტთან დაკავშირებით ამჯერად აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტი აფრთხილებს” [The US State Department is warning Tbilisi about the Anaklia project this time], *Accentnews*, June 1, 2024, <https://accentnews.ge/ka/article/114581-tbiliss-anakliis-proektan-dakavshirebit-amjerad-ash>
- “ივანიშვილი პოლიტიკაში ოფიციალურად დაბრუნების სამ მიზეზს ასახელებს” [Ivanishvili names three reasons for his official return to politics], *Tabula*, May 11, 2018, <https://tabula.ge/ge/news/608372-ivanishvili-politikashi-opitsialurad-dabrunebis>
- “იმედია, საქართველო დაასრულებს პორტის მშენებლობის პროექტს და ქვეყნის პოზიცია დაცული გახდება რუსეთის ან ჩინეთის ეკონომიკური გავლენებისგან - პომპეო” [Hopefully, Georgia will complete the port construction project and the country's position will be protected from economic influence from Russia or China - Pompeo], *Prime News Georgia*, June 12, 2019, <https://primenewsgeorgia.ge/com/news/view/32280>
- “ირაკლი ღარიბაშვილი ხაზარადეზე: როგორ შეიძლება დღეს საუბრობდეს ანაკლიის პორტზე ადამიანი, რომელმაც ეს პროექტი ჩააგდო” [Irakli Gharibashvili on Khazaradze: How can a person who abandoned this project be talking about Anaklia Port today?], *Rustavi 2*, June 2, 2024, <https://rustavi2.ge/ka/news/283837>
- “ლაზიკას ‘განსაკუთრებული სტატუსი’” [“Lazika's 'special status'"], *Civil.ge*, May 9, 2012, <https://old.civil.ge/geo/article.php?id=25438>

- ლექსიკონი ქართული [Georgian dictionary] National Parliamentary Library of Georgia, s.v. "აკრა" [Akra], last updated March 28, 2025, <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=8&t=708>
- "მამუკა ხაზარაძე აცხადებს, რომ გამოკითხვაზე წერილის ასლი მიიტანა, ორიგინალი კი, ლონდონში ექსპერტიზაზე გაგზავნილი" [Mamuka Khazaradze states that he brought a copy of the letter to the interrogation, while the original has been sent to London for examination.], *Pirveli Arkhi*, March 5, 2019, <https://1tv.ge/news/mamuka-khazaradze-ackhadebs-rom-gamokitkhvaze-werilis-asli-miitana-originali-ki-londonshi-eqspertizazea-gagzavnili/>
- "მამუკა ხაზარაძე – როცა ამერიკელების და ევროპელების ინვესტიციას, რეკეტის სახით ართმევ ინვესტორებს, მათ ხარჯზე შემოგყავს კომპანია, რომელიც სრულად სახელმწიფოა და ემეგობრება ჩვენს მტერს და ოკუპანტს, აქ კითხვების დასმა უადგილოა" [Mamuka Khazaradze - When you take away the investment of Americans and Europeans in the form of a racket, and at their expense you bring in a company that is completely state-owned and friendly with our enemy and occupier, it is inappropriate to ask questions here], *Interpressnews*, June 3, 2024, <https://www.interpressnews.ge/ka/article/802035-mamuka-xazaraze-roca-amerikelebis-da-evropelebis-investicias-reketis-saxit-artmev-investorebs-mat-xarjze-shemogqavs-kompania-romelic-srulad-saxelmcpioa-da-emegobreba-chvens-mters-da-okupants-ak-kitxvebis-dasma-uadgiloa/>
- "მოძრაობა „შეცვალეს“ აქცია შსს-თან" ["Changed" movement holds protest near the Ministry of Internal Affairs], *Pirveli Arkhi*, February 8, 2020, <https://1tv.ge/video/modzraoba-shecvaless-aqcia-shss-tan-2/>
- "მოკლედ: რაზეა საუბარი პრემიერის 171 გვერდიან მოხსენებაში, რომლითაც ის პარლამენტში უნდა წარსდგეს" [In brief: what is the Prime Minister's 171-page report that he is to present to Parliament about?], *Ambebi*, June 3, 2024, <https://www.ambebi.ge/article/310916-mokled-razea-saubari-premieris-171-gverdian-moxse/>
- "ორი წელია სახელმწიფოს ხელშია ანაკლია, მამუკა ხაზარაძე რა შუაშია? - მამუკა ხაზარაძე" [Anaklia has been in the hands of the state for two years, what's Mamuka Khazaradze got to do with it?] - Mamuka Khazaradze], *Rustavi* 2, June 25, 2021, <https://rustavi2.ge/ka/news/202881>
- "პროექტი "ლაზიკა"" [Lazika Project], *Kvirispalitra*, December 12, 2011, <https://kvirispalitra.ge/article/10480-proeqti-qlazikaq/>

“პარლამენტმა ლაზიკასთან დაკავშირებული საკონსტიტუციო ცვლილებების პროექტი დაამტკიცა” [Parliament approved the draft constitutional amendments related to Lazika], *Tabula*, June 12, 2012, <https://tabula.ge/en/news/547681-parlamentma-lazikastan-dakavshirebuli>

“პრემიერი - ჩვენი გადაწყვეტილებით, ანაკლიის პორტი აშენდება სახელმწიფოს თანამონაწილეობით, სადაც 51%-ის მფლობელი იქნება სახელმწიფო. დანარჩენზე ჩვენ გამოვაცხადებთ საერთაშორისო კონკურსს და შევარჩევთ პარტნიორებს” [Prime Minister - according to our decision, the Anaklia Port will be built with the participation of the state, where the state will own 51%. We will announce an international competition for the rest and select partners], *Kvira*, December 12, 2022, <https://kvira.ge/799668>

“პრემიერი - ანაკლიის პორტის საზღვაო ინფრასტრუქტურის სამშენებლო სამუშაოები ძალიან მალე დაიწყება” [Prime Minister - Construction works on the maritime infrastructure of Anaklia Port will begin very soon], *Interpressnews*, June 3, 2024, <https://www.interpressnews.ge/ka/article/801949-premieri-anakliis-portis-sazgvao-inprastrukturis-samsheneblo-samushaoebi-zalian-male-daicqeba/>

“პრეზიდენტი - ანაკლიაში ჩინელების ამ დოზით შემოყვანა დანის ჩარტყმაა პარტნიორებთან” [President - Bringing this number of Chinese people to Anaklia is a stab in the back with our partners], *Expressnews*, June 3, 2024,

[https://expressnews.ge/index.php?id=183117&lang=\[object%20Object](https://expressnews.ge/index.php?id=183117&lang=[object%20Object)

“რატომ შენდება ლაზიკა?” [Why is Lazika being built?], *Radio Tavisupleba*, April 14, 2012,

https://www.radiotavisupleba.ge/a/lazika_city/24547789.html

“რომელი ქვეყნიდან არიან ინვესტორები, რომლებიც ანაკლიის პორტის მშენებლობის საკითხზე გამოცხადებული კონკურსის მეორე ეტაპზე გადავიდნენ - ეკონომიკის მინისტრი დეპუტატების კითხვებს პასუხობს” [From which country are the investors who have advanced to the second stage of the competition announced for the construction of the Anaklia port - the Minister of Economy answers questions from MPs], *Rustavi 2*, September 22, 2023, <https://rustavi2.ge/ka/news/265132>

“რუმინეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი: „ანაკლიასა და კონსტანცას პორტებს შორის კავშირის დამყარებით დაინტერესებულები ვართ“ [Romanian Foreign Minister: "We are interested in establishing a connection between the ports of Anaklia and Constanta], *Accentnews*,

- June 19, 2019, <https://accentnews.ge/ka/article/2121-ruminetis-sagareo-sakmeta-ministri-anakliasa-da>
- “რატომ არ მოსწონს 'ლელოს' ჩინური კომპანიის შემოსვლა და რას პასუხობს მას ხელისუფლება - ანაკლიის პორტი პოლიტიკური ურთიერთბრალდებების თემა” [Why does Lelo not like the entry of a Chinese company and what is the government's response to it?] - Anaklia Port is a topic of political recriminations], Rustavi 2, June 2, 2024, <https://rustavi2.ge/ka/news/283846>
- “საქართველოს სსრ ფარგლებში შავი ზღვის სანაპირო ზონის შესწავლისა და დაცვის რესპუბლიკური სამსახურის სრულყოფის ღონისძიებათა შესახებ” [On measures to improve the Republican Service for the Study and Protection of the Black Sea Coastal Zone within the Georgian SSR], საქართველოს სსრ მთავრობის დადგენილებათა კრებული, N5, სექტემბერი-ოქტომბერი 1980 წ.: ს. 5-6.
- https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/96633/1/Kanonta_Da_Dad_genilebata_Krebuli_1980_N5.pdf
- “საქართველოს მთავრობა დანებდა კრემლის ზეწოლას - ჰოჯესი ანაკლიის პორტზე” [Georgian government has succumbed to Kremlin pressure] - Hodges about Anaklia port], *Netgazeti*, February 6, 2020, <https://netgazeti.ge/news/424936/>
- “სამთავრობო პროგრამის შესრულების მიმდინარეობის შესახებ მოხსენება. 2023 ივნისი-2024 მაისი” [Report on the progress of the implementation of the government program], *Civilge*, May 2024, <https://civil.ge/wp-content/uploads/2024/06/363328.pdf>
- “სალომე სამადაშვილი - როდესაც დასავლელი ლიდერები დაკავებული არიან უკრაინასა და ღაზაში მიმდინარე ომებით, ისინი რისკავენ გეოპოლიტიკური გავლენის დაკარგვას სტრატეგიულად მნიშვნელოვან საქართველოში” [Salome Samadashvili - When Western leaders are busy with the wars in Ukraine and Gaza, they risk losing geopolitical influence in strategically important Georgia], *Pirveli Arkhi*, June 4, 2024. <https://1tv.ge/news/salome-samadashvili-dasavleli-liderebi-dakavebuli-arian-ukrainasa-da-ghazashi-mimdinare-omebit-isini-riskaven-geopolitikuri-gavlenis-dakargvas-strategiulad-mnishvnelovan-saqartveloshi/>
- “ქობულასთვის ანაკლიის პორტი პრიორიტეტული, თუმცა განსახილველი საკითხია” [For Kobulia, Anaklia Port is a priority, but still a matter for discussion], *Netgazeti*, July 13, 2018, <https://netgazeti.ge/news/292368/>
- “ღარიბაშვილი: ჩვენ არ ვამბობთ უარს წინა ხელისუფლების მიერ წამოწყებულ პროექტებზე” [Gharibashvili: We are not rejecting

projects initiated by the previous government], *Tabula*, April 2, 2014, <https://tabula.ge/ge/news/562073-gharibashvili-chven-ar-vambobt-uars-cina> ;

“ღარიბაშვილი: ანაკლიაში უნდა გაკეთდეს საერთაშორისო აეროპორტი და გაზის ტერმინალი” [Garibashvili: An international airport and gas terminal should be built in Anaklia], *Netgazeti*, April 2, 2014, <https://netgazeti.ge/news/30638/>

“ყველას უნდა უხაროდეს, რომ ჩინეთის ინტერესი დაფიქსირდა ამ სტრატეგიულ პორტში” - ღარიბაშვილი ანაკლიაზე” [“Everyone should be happy that China's interest has been noted in this strategic port” - Gharibashvili about Anaklia], *Business Media*, June 2, 2024, <https://bm.ge/news/yvelas-unda-ukharodes-rom-chinetis-interesi-dafiqsirda-am-strategiul-portshi-gharibashvili-anakliaze>

“ხაზარაძის თქმით, გახარიას წერილი სსსამართლოში მიიტანა” [Khazaradze says he brought Gakharia's letter to court], *Netgazeti*, March 5, 2019, <https://netgazeti.ge/news/345872/>

English:

“Chinese Military Companies Sanctions”, *Office of Foreign Assets Control*, June 3, 2021, <https://ofac.treasury.gov/faqs/topic/5671>

“China’s Construction Companies Sow Chaos Worldwide”, *U.S. Embassy in Georgia*, September 10, 2020, <https://ge.usembassy.gov/chinas-construction-companies-sow-chaos-worldwide/>

“Specially Designated Nationals and Blocked Persons list”, *Office of Foreign Assets Control*, June 3, 2022, <https://sanctionssearch.ofac.treas.gov/Details.aspx?id=32072>

BOOK REVIEW

Milena Petkova, *Meždu Anatoliya i Rumeliya. Yurutsite i stopanskoto rayonirane na časti ot Tsentralnite Balkani, sredata na XV – sredata na XVI vek*

[Between Anatolia and Rumelia. The Yuruks and the Economic Zoning of Parts of the Central Balkans, Mid-15th – Mid-16th Century]. Sofia: Izdatelska Kašta “Gutenberg”, 2021, 150 p., ISBN 978-619-176-182-1

Mehmet Hacısalihoglu*

Milena Petkova, a prominent Bulgarian historian specializing in the Ottoman history from Sofia University “St. Kl. Ohridski”, focuses on the socio-economic history of Bulgaria during the early modern period (Ottoman era). In her present book, she explores the transfer of economic models by the Yörüks (Muslim nomadic or semi-nomadic groups) from Anatolia to the central Balkans.¹

* Prof. Dr., LMU Munich / Yıldız Technical University (Istanbul)
ORCID ID: 0000-0003-4287-1296, E-mail: mehmethacisalihoglu@gmail.com

Submitted: 06 June 2025, Accepted: 23 June 2025

¹ For other publications by Milena Petkova on the topic, see: Milena Petkova-Encheva, “Administrirane na selishta v Trakya prez XVI vek – edna hipoteza za yuzhnata granitsa na Shishmanova Balgaria spored informatsiyata ot osmanskı danachni registry ot XVI vek.” [Administrative System of the Settlements in Thrace during 16th c. – a Hypothesis on the South Border of Shishmanova Bulgaria according to the Information Material Preserved in Ottoman Tax Registers], in: *Iz praktikata na osmanskata kantselariya. Sbornik materialı ot mezhdunarodnata konferentsiya “Osmanskite registry – izvor za istoriyata na Balkanite – Sofia 23 oktomvri, 2009* [From the practice of the Ottoman state office. Selected materials from the international conference “Ottoman registers – source for the Balkan history – Sofia, 23rd October, 2009]. Sofia, 2011, 186-197; *ibid*, “Poselishna mreza i gastota na naselenieto v

The book is structured into three main chapters. The first chapter examines the ecological conditions and the migration of Yörüks from Anatolia to Rumelia (the Balkans). The second chapter focuses on the settlement of Yörüks in Eastern Upper Thrace and the region of Karaman in Anatolia. The third chapter discusses the sedentarization of these nomadic groups and their economic profiles, comparing the processes in Karaman and Upper Thrace. The book also includes a conclusion, a bibliography, and an extended English summary (pp. 144–149, six pages).

Petkova utilizes Ottoman register books (*tapu tahrir*) containing valuable information about the migration of Yörüks from Anatolia to the Balkans, particularly to Eastern Upper Thrace, during the 15th and 16th centuries. She convincingly demonstrates how the settlement of Muslim nomadic groups transformed the region's economic life. According to her study, Yörüks established seasonal settlements at altitudes of up to 1000 meters, bringing this model from Anatolia.

The book also investigates the sedentarization of the Yörüks as a result of Ottoman taxation policies. They were registered in *kariye* (village) settlements, and the favorable conditions in Thrace facilitated this process. The study compares the economic activities of the Yörüks in the Balkans with those in Anatolia—particularly in Karaman—and finds notable similarities.

Although difficult to control from the perspective of the central Ottoman authority, the Yörüks played a crucial role in the colonization of Balkan territories. Petkova argues that the colonization and settlement of Yörüks in Eastern Upper Thrace (formerly part of the medieval Bulgarian

Iztochnia dyal na Trakiyskata nizina prez parvata polovina na XVI vek (kazite Stara Zagora, Chirpan, Nova Zagora i Haskovo)". [Settlement Network and Population Density in Parts of Eastern Upper Thrace during the First Half of 16th c.]. in: *Etnicheski i kulturni prostranstva na Balkanite*. [Ethnic and Cultural Spaces in the Balkans]. Sofia, 2008, P.1, 244-308; *ibid.*, "The Settlement Network in Upper Eastern Trace: Case Study of the Kaza of Hasköy During the Second Half of the XVth Century." – In: *Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul, 2016, 327-335; *ibid.*, "Land Property in Ottoman Rumeli - Case Study on Land Possession System in Parts of Paşa Sancak (Ottoman Rumeli) (Copies of Huccets and Sinirnames Preserved in Ottoman Taputahrir Defters of 16th century)", 2nd International Archive Congress on Ottoman Lands, editor/s: Hatice ORUÇ, Mehmet Yıldırım, Songül Kadioğlu, 2019, 779-790; Milena Petkova, "The Process of Sedentarization of Semi-nomadic Groups of the Yoruks in Parts of 16th Century Ottoman Rumeli: Migration Control or Tax Control?", *Journal of Balkan and Black Sea Studies*, Vol. 3, 2019, 25-43; *ibid.*, "Reclamation of Agrarian Space of Ottoman Rumeli, 15th – 16th centuries. Case study of the Kaza of Eskihisar Zağra", *Journal of Ottoman Civilization Studies*, Vol. 6, 2021, 20-29; *ibid.*, *Tsentralnite Balkani i osmantsite. Demografsko razvitie i agrarna ikonomika v Iztochniya dyal na Trakiyskata nizina prez XVI vek*. [The Central Balkans and the Ottomans. Demographic Development and Agrarian Economy in Eastern Upper Thrace during the 16th century]. Sofia 2020.

kingdom) were even more successful than in western Anatolia. In Thrace, they found marginal and uninhabited areas suitable for both farming and herding - economic practices they brought from Anatolia. The Thracian plain, situated between the Sredna Gora, Rila, and Rhodope mountains, became a key area for Yörük economic activity.

Petkova also analyzes the settlement patterns of Yörüks during the sedentarization process in the second half of the 15th century. The term *kariye* had multiple meanings in this context: one type referred to settlements with tax revenues but no registered taxpayers; another described villages incorporated into larger settlements. Many *kariye* served as winter pastures for Yörüks in the plains. Due to the fluid nature of nomadic life, establishing clearly defined Yörük settlements was challenging, and often only a few households (typically 5–6) were formally registered. These villages also contained *mahalles* (neighborhoods), but many Yörüks continued to reside in *mezra`as* (uncultivated lands), organized as *cemaat* (communities) within the boundaries of a *kariye*.

Petkova suggests that population growth in the 16th century accelerated the sedentarization of many nomadic groups. As part of this transformation, subsistence agriculture gained importance relative to herding. She convincingly argues that environmental factors influenced this shift. Ultimately, the Yörüks became “ordinary Muslim sedentary taxpayers,” abandoning their nomadic lifestyle and losing their traditional tax exemptions.

In her conclusion, the author emphasizes that the Yörüks introduced a new economic model to the Balkans, which came to dominate the Thracian region.

Milena Petkova’s book represents a significant contribution to the economic and social history of the Balkans during the Ottoman period. Given that nationalist and anti-Ottoman narratives still prevail in much of Balkan historiography, Petkova’s work stands as a model of rigorous, scholarly Ottoman studies. Compared to other Balkan countries, Ottoman studies in Bulgaria are particularly robust – not only due to a larger number of specialists but also because of the high quality of research. This book is a recent and notable example of that strong tradition.

